

MASTEROPPGAVE

Emnekode: SO330S

Navn: Fredrikke Lindløkken Ofstad

Kalibrert avskrekking i nordområdene

- Norsk balansepolitikk overfor Russland i perioden 2014 til 2022

Dato: 13. mai 2023

Totalt antall sider: 97

Forord

Denne masteroppgaven har blitt til som en del av masterstudiet i samfunnsvitenskap med fordypning i internasjonale relasjoner ved Nord universitet i perioden 2020 til 2023. Det har vært spennende, lærerikt og givende å få mulighet til å dypdykke i norsk forsvars- og sikkerhetspolitikk, innenfor et komplekst og dagsaktuelt tema som norsk balansepolitikk. Kombinasjonen av masterstudier og en hektisk arbeidshverdag har til tider vært stressende, men jeg ville ikke vært foruten. Arbeidet med denne oppgaven har bidratt til faglig og personlig utvikling, samt ny innsikt og kunnskap for undertegnede.

Under arbeidet med masteroppgaven var jeg så heldig til å få anledning til å intervju Yngve Odlo, Gjert Lage Dyndal, Ole Marius Tørrisplass og Jonny Didriksen. En stor takk til alle fire for deres tid, åpenhet og imøtekommenhet. Uten deres velvilje til å dele erfaringer og kunnskap hadde ikke denne masteroppgaven blitt den samme.

Det er mange som skal takkes. Først en takk til veileder Torbjørn Pedersen for konstruktive tilbakemeldinger, og takk til min arbeidsgiver som har tilrettelagt for studier.

Mamma og pappa, takk for at dere har støttet valg av studier og karriere. Fra bachelorstudier i Oslo, utveksling i Australia, studieturer i Asia og Afrika, videre til valget om en karriere i Forsvaret, og nå dette masterstudiet som er ved veis ende. Takk for at dere viser så stor interesse i det jeg skriver.

Min kjære Eskil, takk for all støtten hjemme. For at kjøleskapet alltid har vært fylt med brus og sjokkis, for forfriskende avbrekk med løpeskoene, og ikke minst de gode faglige diskusjonene og konstruktive tilbakemeldingene. Takk for tålmodigheten, motivasjonen og for at du har hatt trua på dette prosjektet når jeg selv ikke har hatt det.

Nå gledes det til å bli en familie på fire til høsten.

Fredrikke Lindløkken Ofstad

Bodø, 13 mai

Sammendrag

Russlands anneksjon av Krimhalvøya i 2014 og Russlands militære invasjon av Ukraina i 2022 har ugjenkallelig påvirket rammene og omgivelsene i norsk forsvars- og sikkerhetspolitikk, en politikk som på nytt er karakterisert av Norges geostrategiske posisjon på NATOs nordflanke. Ikke bare har NATO siden 2014 styrket sitt nærvær og økt sin militære aktivitet i nordområdene, men det er også i denne strategisk viktige regionen at USAs og Russlands militærmakt møtes. Den økte oppmerksomheten og militære aktiviteten i nordområdene, både fra NATO, USA og Russland, har medført at den norske balansen mellom avskrekking og beroligelse – balansepolitikken -, som har dannet de lange linjene i norsk forsvars- og sikkerhetspolitikk siden opprettelsen av NATO, har begynt å bli stilt spørsmål ved i den norske offentlige debatten.

Det hevdes fra flere hold at Norge er på vei bort fra sin egen balansegang, en balanse som på den ene siden skal understøtte og opprettholde relasjonen til Norges viktigste bilaterale partner og sikkerhetsgarantist USA, og som på den andre siden skal ivareta lavspenning og opprettholde forutsigbarhet ovenfor den forhenværende stormakten, vår nabo, Russland.

Denne studien er en dokumentstudie supplert med ekspertintervjuer, og har som mål å undersøke hvordan Norge har utøvd og tilpasset balansepolitikken overfor Russland i nordområdene i perioden 2014 til 2022. Studien vil vektlegge en gjennomgang av politiske dokumenter og uttalelser, samt gjennomført militær aktivitet i våre nærområder, både nasjonalt og gjennom NATO-alliansen. Ved å analysere norsk balansepolitikk ønsker studien å bidra til en nyansert debatt, økt forståelse og kunnskap om norsk avskrekking og beroligelse overfor Russland i nordområdene etter den folkerettsstridige invasjonen av Ukraina i 2014.

Norges balanse mellom avskrekking og beroligelse er fortsatt et aktuelt konsept i norsk forsvars- og sikkerhetspolitikk. Studiens empiri viser tydelig at begge delene av norsk balansepolitikk fortsatt i aller høyeste grad er i bruk, og at Norge ikke har forlatt beroligelse til fordel for et ensidig fokus på avskrekking. Studien konkluderer med at norsk balansepolitikk i perioden 2014 til 2022 har vært preget av kalibrert avskrekking, der avskrekkende aktiviteter og handlinger har blitt balansert med beroligende elementer. Balansepolitikken er for kompleks for å bli ansett som et nullsumspill, og beroligende elementer og tiltak er en sentral del av norsk avskrekkende aktivitet.

Summary

The Russian annexation of the Crimea in 2014 and its full-scale military invasion of Ukraine in 2022 have had an irrevocable effect on Norway's defense and security policy, by once again bringing to the forefront Norway's geostrategic position on NATO's northernmost flank. Not only have Norwegian territory, territorial waters, and nearby areas been subject to increased presence and military activity from NATO, but the High North is where the military forces of Russia and the USA meet. The increased focus on, and military activity in, the High North region from both NATO, USA, and Russia, have spurred a debate in Norway whether the Norwegian policy of balancing between deterrence and reassurance, a staple of Norwegian security policy since NATO was founded in 1949, is disintegrating.

Several sources claim that Norway is shifting away from its own balancing policy, meant to support and maintain good relations with Norway's primary bilateral partner and security guarantor USA, while reassuring and maintaining a low-tension relationship with its neighbor Russia.

This thesis is a document study supplemented by interviews with security experts, meant to examine how Norway has adjusted its deterrence policy vis-à-vis Russia in the High North between 2014 and 2022. It will emphasize a thorough review of political documents and statements and analyze both national and NATO military activity in Norway and its nearby areas for the same period. By analyzing the Norwegian policy of balance, this study wishes to contribute to a nuanced debate and increase understanding of how Norwegian deterrence and reassurance has been carried out after Russia's illegal invasion of Ukraine in 2014.

Norway's policy of balance is still undeniably present in its overall defense and security policy. The findings of this study clearly shows that Norway has not abandoned reassurance in favor of a single-minded focus on deterrence. The study concludes that Norway, as a small state in a highly dynamic and tense security climate since 2014, has successfully balanced credible deterrence through NATO, with national reassurance measures. The Norwegian policy of balance is too complex to be viewed as a zero-sum game, and reassuring elements and measures is a pivotal component of Norwegian deterring activity.

Innholdsfortegnelse

<i>Del I: Introduksjon</i>	9
1.0 Innledning	9
1.1 Tema, problemstilling og avgrensning	10
1.2 Oppgavens struktur	12
2.0 Metodisk rammeverk	14
2.1 Forskningsdesign og datainnsamling	14
2.1.1 Intervjuobjektene	16
2.2 Reliabilitet og validitet	16
3.0 Teoretisk rammeverk	19
3.1 Sikkerhetspolitikk	19
3.2 Realismetradisjonen	20
3.3 Allianseteori	21
3.4 Avskrekking og beroligelse	23
<i>Del II: Empiri</i>	25
4.0 Avskrekking og beroligelse innenfor norske rammer	25
4.1 Kalibrert avskrekking	27
5.0 Historisk bakteppe før 2014: Norge og NATO	28
5.1 Fra andre verdenskrig til tusenårsskiftet	28
5.2 Norge søker NATOs oppmerksomhet i nord	29
5.3 NATO dreier nordover	30
6.0 Nordområdenes strategiske og sikkerhetspolitiske betydning	30
6.1 For Russland: Nordflåten og bastionforsvaret	31
6.1.1 Russiske ambisjoner i Arktis	32
6.1.2 Militarisering og modernisering	33
6.2 For USA og NATO: Avskrekking mot trusselen fra øst	35
6.2.1 Økt årvåkenhet og tilstedeværelse i et nytt sikkerhetsmiljø	35
6.2.2 Arktis i amerikanske nasjonale og militære strategier	36
6.3 For Norge: Strategisk beliggenhet mot nord	38
6.3.1 Norges viktigste strategiske ansvarsområde	39
7.0 Avskrekking og beroligelse i nordområdene etter 2014	40
7.1 Langtidsplaner for forsvarssektoren	41
7.2 Norske militære kapabiliteter	43
7.2.1 Strategisk ressurs med avskrekkende effekt: F-35 Joint Strike Fighter	44
7.2.2 Nye maritime patruljefly: P-8 Poseidon	45
7.3 Basepolitikken	47
7.3.1 Rotasjonsordning av amerikanske marinestyrker	47
7.3.2 Fremdeployering av amerikanske strategiske bombefly	49

7.3.3 «Fordi Norge ikke har baser, har Norge øvelser»	50
7.4 Norsk deltagelse i allierte operasjoner	51
7.4.1 USAF Bomber Task Force og allierte flyvninger i nordområdene	51
7.4.2 Allierte maritime operasjoner i Barentshavet	53
7.4.3 Norsk handlingsrom til å delta og påvirke	55
7.5 Norskledede NATO-øvelser i nord	58
7.5.1 Joint Viking	58
7.5.2 Trident Juncture	59
7.5.3 Cold Response	60
Del III: Drøfting	61
8.0 Diskusjon	61
8.1 Oppsummering av empiri	61
8.2 Teoretisk forankring av kalibrert avskrekking	62
8.3 Kalibrert avskrekking gjennom nasjonale militære kapabiliteter	63
8.3.1 Kampfly: F-35 Joint Strike Fighter	63
8.3.2 Maritime patruljefly: P-8 Poseidon	65
8.4 Kalibrert avskrekking gjennom NATO og bilaterale partnere	66
8.4.1 Basepolitikken	66
8.4.2 Allierte luft- og maritime operasjoner	67
8.5 Kalibrert avskrekking gjennom norskledede NATO-øvelser	70
Del IV: Avslutning	71
9.0 Konklusjon	71
9.1.1 Forslag til videre forskning	73
Litteratur	74
Vedlegg A – Informasjonsskriv i forbindelse med intervju	88
Vedlegg B – Intervjuguide	90
Vedlegg C – Samtykkeerklæring	92
Vedlegg D – Respondentoversikt	93
Vedlegg E – Vurdering fra Sikt	94
Vedlegg F – Tillatelse fra Forsvarets Forskningsnemnd	96

“Balanspolitikken er ikke et nullsumspill. Det er ikke en vippevekt der et lodd i den ene skålen må motvirkes av et lodd i den andre skålen. Det kan være beroligende elementer i en avskrekkingshandling”

Sikkerhetspolitisk rådgiver for Sjef FOH, Jonny Didriksen

Forkortelser

AIRCOM – Allied Air Command

ASW – Anti submarine warfare

BML - Bestemmelser for militær luftfart

BTF – Bomber Task Force

CR – Cold Response

E-tjenesten - Etterretningstjenesten

FD - Forsvarsdepartementet

FHS – Forsvarets høyskole

FMR – Forsvarssjefens militære råd

FOH – Forsvarets operative hovedkvarter

FST - Forsvarsstaben

GIUK – Grønland, Island, United Kingdom

ICBM – Interkontinentalt ballistisk missil

IFS – Institutt for forsvarsstudier

JSM - Joint Strike Missile

KNM – Kongelig norske marine

KS - Krigsskolen

LKSK – Luftkrigsskolen

LTP – Langtidsplan for forsvarssektoren

MPA – Maritimt patruljefly

NAOC – Norwegian Air Operations Centre/Nasjonalt luftoperasjonssenter

NATO – North Atlantic Treaty Organization

NUPI - Norsk utenrikspolitisk institutt

SKSK – Sjøkrigsskolen

SLBM – Ubåtlansert ballistisk missil

TRJE – Trident Juncture 2018

USAF – United States Air Force

USEUCOM – United States European Command

Del I: Introduksjon

1.0 Innledning

Norsk balansepolitikk med avskrekking og beroligelse overfor Russland, samt integrasjon og avskjerming overfor USA, har definert kjernen i norsk sikkerhetspolitikk siden NATO ble opprettet i 1949 (Heier, 2021, s. 39). Norsk lojalitet til NATO og USA har vært styrende for norsk strategi, samtidig som Norge har markert sin spesielle geopolitiske posisjon i nord med selvpålagte begrensninger (Græger & Leira, 2005, s. 47). Siden Russlands anneksjon av Krimhalvøya i 2014, har stormaktsrivaliseringen mellom USA, NATO og Russland tiltatt i styrke og intensitet (Listou, 2021, s. 99), og Russlands forhold til Vesten generelt, og til NATO spesielt, har tilspisset seg (Åtland, 2021). Forholdet mellom Russland og NATO preges av en grunnleggende mistillit der begge parter mener seg defensive, men anser den andre parten som en revisjonistisk eller offensiv aktør (Matlary, 2021, s. 123). Russland, den eneste staten som utgjør en vedvarende militær trussel mot Norges eksistensielle politiske mål (Strømmen, 2021, s. 48), har gjennom 14 år med modernisering systematisk utvidet sin permanente militære tilstedeværelse i Arktis (Zysk, 2022). Samtidig har amerikanske og allierte styrker, særlig siden 2018, vært svært synlig i regionen, der styrkene stadig utfordrer Russland dels direkte gjennom å introdusere kapasiteter som hangarskip, strategiske bombefly og ballistisk missilforsvar i Norske- og Barentshavet (Strømmen, 2021, s. 57). Norges geostrategiske beliggenhet har igjen fått stor betydning, som et åsted for tiltagende stormaktsrivalisering (Oma, 2021a, s. 2).

I den gjeldende langtidsplanen for forsvarssektoren (LTP) peker den norske regjeringen på «*balanse mellom avskrekking og beroligelse*» som Norges strategiske hovedlinje (Forsvarsdepartementet, 2020, s. 13). Høsten 2022 uttalte utenriksminister Anniken Huitfeldt at Norges sikkerhetspolitikk «*fremdeles skal være basert på avskrekking og beroligelse, men disse størrelsene må rammes inn av den nye strategiske virkeligheten*» (Huitfeldt, 2022b). Samtidig fremgår det av mandatet til forsvarssjefens fagmilitære råd (FMR) at «*dagens utfordrende sikkerhetspolitiske situasjon medfører at betydningen av alliert samhold, evne til troverdig og rask avskrekking og gjennomføring av stabiliserende tiltak har økt*» (Forsvarsdepartementet, 2022b, s. 2).

Å treffe den rette balansen mellom avskrekking, beroligelse, integrasjon og avskjerming, har sjeldent vært enkelt for småstaten Norge, fremholder Tormod Heier ved Forsvarets Høyskole (FHS) (Heier, 2021, s. 39), og det har blitt stilt spørsmål rundt hvorvidt Norge i de senere år har endret balansen mellom avskrekking og beroligelse (Wilhelmsen, 2023, s. 2). Julie Wilhelmsen ved norsk utenrikspolitisk institutt (NUPI) forklarer at balansen mellom avskrekking og beroligelse er under press (NUPI, 2023), og Heier argumenterer for at det ikke er lett å kommunisere ikke-fiendtlig adferd overfor Russland når det samtidig tilrettelegges for amerikanske operasjoner på norsk side av grensen (Heier, 2021, s. 20).

Ingeborg Bjur ved Institutt for forsvarsstudier (IFS) påpeker at suksessen til kombinasjonen av avskrekking og beroligelse ligger i fleksibiliteten den har gitt Norge under skiftende geopolitiske omstendigheter (Bjur, 2022a). Måten Norge utøver balansegangen på er dels påvirket av relasjonen til Russland, samtidig som den er påvirket av hva slags oppmerksomhet, nærvær og dialog Norge har med allierte (Didriksen, 2023). Asymmetrien i forholdet til Russland innebærer at Norge er fundamentalt avhengig av allierte for avskrekking og forsvar (Oma, 2021a, s. 7), og Norge har derfor gått langt i å prioritere avskrekking av Russland i nord ved å invitere NATO og spesielt USA inn i landet for å styrke forsvaret av Norge (Wilhelmsen & Gjerde, 2018).

Summen av tiltagende stormaktsposisjonering i regionen, et forsterket offentlig fokus på alliert militær aktivitet i Norges nærområder og en balansepolitikk som kan sies å være under både endring og press, danner bakteppet for denne studien.

1.1 Tema, problemstilling og avgrensning

Studiens overordnede tematikk er balansen mellom avskrekking og beroligelse i nordområdene. Denne balansen har vært gjennomgående i norsk forsvars- og sikkerhetspolitikk siden Norge var med på å opprette NATO i 1949, og er i dag like dagsaktuell. Studien er gjennomført med bakgrunn i problemstillingen: «*Hvordan har Norge tilpasset balansen mellom avskrekking og beroligelse overfor Russland i nordområdene i perioden 2014 til 2022?*». Denne oppgaven er avgrenset fra tidsperioden 2014, et år som utgjør et markant skille i europeisk sikkerhetspolitikk med Russlands anneksjon av Krimhalvøya, til og med 2022, da Russland gikk til en fullskala invasjon av Ukraina. For å fremheve Norges utøvelse av avskrekking og beroligelse er studien

avgrenset til norsk og alliert militær aktivitet i nordområdene og i Norge, og studien vil derav omfatte:

- norske militære kapabiliteter
- norsk basepolitikk
- norsk deltagelse i allierte operasjoner, samt
- norskledede NATO-øvelser

Norske selvpålagte restriksjoner er inndelt i ulike elementer: basepolitikk, atompolitikk, restriksjoner på alliert aktivitet i Nord-Norge og på Svalbard, og anløpspolitikk (Stortinget, 1996). Av disse er det kun basepolitikk og restriksjoner på alliert aktivitet i Nord-Norge som inkluderes i studien. Der studien redegjør for norske militære kapabiliteter, er disse avgrenset til Luftforsvarets F-35 kampfly og P-8 maritime patruljefly (MPA). Avgrensningene er gjort for å sikre tilstrekkelig dybde innenfor studiens problemstilling.

Begrepene *nordområdene*, *Arktis*, *High North* og *nordflanke* er i denne studien benyttet for å omtale regionen studien undersøker, der *nordområdene* og *Arktis* er gjengangere og hyppigst benyttet. Selv om *nordområdene* er primærdefinisjonen, vil forfatteren anvende det begrepet som er anvendt i de aktuelle primær- og sekundærkildene, da vestlige land og NATO anvender begrepene noe ulikt. Regjeringen definerer *Arktis* som hav- og landområdene mellom Nordpolen og polarsirkelen, inkludert hele Nordland (Utenriksdepartementet, 2021a, s. 10). Den geografiske definisjonen av *nordområdene* er land- og havområdene fra Sør-Helgeland i sør til Grønlandshavet i vest og Petsjorahavet (det sørligste hjørnet av Barentshavet) i øst (Utenriksdepartementet, 2021a, s. 10). Betegnelsen *High North* har de senere år fått hevd i offisiell norsk bruk (Skagestad, 2020). Uttrykket *nordflanke*, en verbal konstruksjon fra den kalde krigen, har de siste årene blitt gjenopplivet i NATO som et supplement til begrepet nordområdene (Hønneland & Rowe, 2010, s. 10). Det europeiske Arktis i NATO, ofte omtalt som *High North*, omfatter land- og havområdene som strekker seg fra Grønland til den norsk-russiske grensen i Barentshavet, inkludert Grønland-Island-United Kingdom (GIUK) og Svalbard (NATO, 2021, s. 12). I studien benyttes nordområdene som et rundere begrep, som i praksis er så godt som sammenfallende med definisjonen av det europeiske Arktis.

1.2 Oppgavens struktur

Denne studien er delt inn i fire deler og ni kapitler. Del I omfatter kapittel en, to og tre, og tjener som studiens introduksjon og teoretiske rammeverk. Del II, det empiriske datagrunnlaget, omfatter kapittel fire, fem, seks og syv, og danner det historiske bakteppet og utviklingen i relasjonen Norge-NATO, og nordområdenes strategiske betydning, før empiri for perioden 2014 til 2022 med et omfattende innslag av ekspertintervjuer presenteres. Del III består av diskusjonen, som er kapittel åtte. Diskusjonen vil anvende relevant teori og basere seg på redegjort empiri og ekspertintervjuer. Del IV runder av oppgaven og presenterer kapittel ni, studiens konklusjon.

Del I: Introduksjon

Studiens kapittel *én* gir en innledning til studiens tematikk, presenterer bakgrunn, redegjør for problemstillingen, definerer avgrensninger, avklarer sentrale begreper, og fremlegger studiens disposisjon.

Kapittel *to* redegjør for metodisk rammeverk. Valg av forskningsdesign, kilde- og datamaterialer, og gjennomføringen av datainnsamling, inkludert ekspertintervju, redegjøres for og drøftes. Metodiske utfordringer, samt studiens reliabilitet og validitet vurderes.

Kapittel *tre* presenterer teori og konsepter relevant for studien. Kapitlet redegjør for sikkerhetspolitikk, realismetradisjonen, allianseteori, samt de lange linjene i norsk sikkerhetspolitikk: avskrekking og beroligelse, og integrasjon og avskjerming. Teoriene og begrepene vil på nytt anvendes i diskusjonskapitlet.

Del II: Empiri

Kapittel *fire* er starten på empiridelen, og bygger videre på kapittel tre. Kapitlet redegjør for utviklingen av avskrekking og beroligelse innenfor norske rammer før 2014, og tjener som et grunnlag for videre redegjørelse av konseptet i kapittel syv.

Kapittel *fem* gjennomgår sentrale utviklinger i relasjonen Norge-NATO fra slutten av andre verdenskrig til 2022. Den historiske konteksten er sentral for å forstå Norges rolle og utvikling i NATO, hvilken betydning alliansen har for Norge, og hvilken betydning Norge har for alliansen.

Kapittel *seks* tar for seg nordområdenes strategiske betydning for de sentrale aktørene i denne studien: Norge, USA, NATO og Russland, i perioden fra den kalde krigen til 2022. Kapitlet danner et kontekstfelt fundament for å forstå stormaktsrivaliseringen og den tilspissede militære dynamikken i regionen.

Kapittel *syv* tar utgangspunkt i bakgrunnsinformasjon og de historiske kontekstene fra de foregående kapitlene, og redegjør for norsk avskrekking og beroligelse i nordområdene i perioden 2014 til 2022, med en militær vinkling og tyngde. For å undersøke hvordan Norge har utøvd og tilpasset balansepolitikken overfor Russland vil kapitlet først redegjøre for norske myndigheters to siste langtidsplaner for forsvarssektoren (LTP) og tilhørende politiske dokumenter, og deretter redegjøre for praktiske sentrale handlinger, tiltak og militære aktiviteter som inkluderer a) *nasjonale kapabiliteter* (med en særlig vekt på F-35 kampfly og P-8 MPA), b) *norsk basepolitikk*, c) *norsk deltagelse i allierte operasjoner*, og d) *norskledede NATO-øvelser*. Empirien i dette kapitlet bygger på et dels begrenset litteraturtilfang, og derfor blir ekspertintervjuene hyppig anvendt. Dataene som presenteres er ment å gi et ekstensivt og nyansert bilde på hvordan norsk og alliert operasjonsdynamikk og mønster utspiller seg i nordområdene.

Del III: Drøfting

Kapittel *åtte* oppsummerer studiens viktigste empiriske funn, og vil så diskutere empirien fra kapittel *syv* drøftet mot anvendt teori fra kapittel *tre*. Diskusjonen er inndelt i underkapitler som samsvarer med empirien i kapittel *syv*, og forsøker å forklare hvordan Norge har utøvd og tilpasset balansepolitikken overfor Russland i nordområdene.

Del IV: Avslutning

Kapittel *ni* utgjør studiens avsluttende del og skal gi svar på studiens problemstilling. Kapitlet vil trekke konklusjoner om hvordan Norge har tilpasset balansepolitikken overfor Russland i nordområdene. Avslutningsvis presenteres forslag til videre forskning.

2.0 Metodisk rammeverk

2.1 Forskningsdesign og datainnsamling

Med bakgrunn i studiens utforskende problemstilling, med hensikt å gå i dybden og utforme en nyansert analyse, vil studien benytte seg av en kvalitativ metodisk tilnærming (Blaikie & Priest, 2019, s. 111). Målet med kvalitativ forskning er å få tak i andre menneskers meninger, tanker og kunnskap (Nilssen, 2014, s. 30), i dette tilfellet, norsk balansepolitikk. En empirisk og induktiv innfallsvinkel til problemstillingen, også omtalt som et eksplorerende design, innebærer å ta utgangspunkt i tilgjengelig data, sette dette i kontekst, for så å kunne slutte noe generelt om fenomenet (Creswell & Creswell, 2018, s. 63-64).

Denne studien gjennomføres primært som en dokumentstudie, supplert av individuelle semistrukturerte ekspertintervjuer som utfyllende datainnsamlingsmetode. Bruk av dokumenter som datamateriale er sentralt i de fleste forskningsprosjekter, der disse ofte benyttes som bakgrunnsdata (Tjora, 2017, s. 183). Dokumentstudien baserer seg på sekundærkilder som bøker, artikler, rapporter fra institusjoner og organisasjoner, avisartikler, nettsider og andre skriftlige publikasjoner, i tillegg til primærkilder som norske, amerikanske og russiske dokumenter, inkludert politiske dokumenter som stortingsproposisjoner, langtidsplaner for forsvarssektoren, samt ugraderte militære strategier og doktriner. En god del av kildene i teorikapittelet er eldre norske kilder fra viktige talspersoner som har satt sitt preg på norsk forsvars- og sikkerhetspolitikk i en årrekke, og er derfor vurdert relevant, til tross for kildenes alder. En betydelig del av sekundærkildene er fagfellevurdert, produsert av anerkjente akademikere og er følgelig vurdert pålitelig. Intervjuene, som er gjennomført med eksperter innenfor forsvarssektoren, utgjør studiens viktigste primærkilder og er anvendt hyppig. Dette fordi ekspertintervjuene i stor grad gir større dybde og detaljrikdom enn offentlig tilgjengelige kilder. Intervjuene er tiltenkt å bidra til nyere, økt og offentlig litteraturtilgang innen avskrekking og beroligelse, og tilfører studien faglig tyngde og dybde.

Data fra studiens primær- og sekundærkilder er vurderer og analyserer opp mot hverandre for å valideres, noe som er med på å tilføre studien troverdighet (Jacobsen, 2015, s. 188). Som nevnt er store deler av studiens kilder fra statlige institusjoner, faglige tidsskrifter, fagbøker, forskere og anerkjente akademikere. Der det er brukt kilder fra norske mediehus, er dette for å synliggjøre utsagn og budskap fra høytstående militære representanter, akademikere, politiske talspersoner og organisasjoner.

Det har blitt gjennomført fire intervjuer i forbindelse med studien. Før selve intervjuprosessen kunne starte, gjennomgikk forskningsprosjektet først en vurderings- og godkjennelsesprosess hos Sikt personverntjenester, og deretter hos Forsvarets Forskningsnemnd. Tillatelse til å gjennomføre intervju på militært område ble også innhentet. Informasjonsskriv (vedlegg A) og intervjuguide (vedlegg B) ble tilsendt intervjuobjektene i god tid før gjennomføring for å sikre at intervjuobjektene hadde tid til å forberede seg på veloverveide svar på komplekse spørsmål som kan oppfattes å befinne seg innenfor sensitive områder. Samtykkeerklæringen (vedlegg C) ble signert av intervjuobjektene før intervjuene. Med samtykkeerklæringen er intervjuobjektene godt informert om hensikten med forskningen, og dokumentet sikrer at de deltar i studien frivillig (Nilssen, 2014, s. 145).

Intervjuene ble gjennomført som semistrukturerte intervju med utgangspunkt i intervjuguiden og sikret både fleksibilitet og mulighet til å stille oppfølgingsspørsmål slik at relevant informasjon og kunnskap som ikke fremkom av forhåndsbestemte spørsmål i intervjuguiden også kunne avdekkes (Denscombe, 2017, s. 203-204). Hensikten med valg av semistrukturerte intervju og relativt åpne spørsmål var å få en fri, uformell samtale rundt tematikken slik at informantene kunne reflektere over egne erfaringer og meninger tilknyttet studiens tematikk (Tjora, 2017, s. 113, 158). Utdeling av intervjuguide i forkant medførte at intervjuobjektene kunne forberede svarene sine, vurdert som en styrke av studiens forfatter med tanke på studiens sensitive tematikk, komplekse spørsmål, og det faktum at ingen av spørsmålene var ment å overraske intervjuobjektene.

Samtlige intervjuer ble gjennomført på steder der informantene hadde en viss tilknytning, noe som kan føre til en avslappet stemning (Tjora, 2017, s. 121). Samtlige intervjuer ble tatt opp med mobiltelefon i henhold til gjeldende retningslinjer. Reliabiliteten til datainnsamlingen styrkes når lydopptaker benyttes fordi forskerens oppmerksomhet fullt og helt kan rettes mot samtalen, samtidig som man sikrer en detaljert gjengivelse av samtalen (Tjora, 2017, s. 166). Etter gjennomføring av intervjuene ble en fortløpende transkribering av lydopptakene gjennomført. Den transkriberte datamengden utgjorde til slutt 25 A4-sider. De benyttede sitatene fra intervjuene ble tilsendt intervjuobjektene for å kvalitetssikre uttalelsene før publisering. Dette for å ivareta forfatterens etiske ansvar om å fremstille informanter respektabelt, noe som inkluderer å kvalitetssikre hvordan formuleringer som framkom under intervjuet kan brukes skriftlig (Tjora, 2017, s. 181).

2.1.1 Intervjuobjektene

Intervjuobjektene er valgt ut ifra et strategisk målrettet ikke-sannsynlighetsutvalgsmetode med hensikt å få mest mulig relevant og presis informasjon, samtidig som å komme frem til verdifulle forskningsresultater som kan bidra til teoretisk generalisering og dypere forståelse for tematikken (Miles et al., 2020, s. 27-28). Hensikten bak utvalget av intervjuobjektene er at dette er personer tilknyttet Forsvarssektoren med ekspertkompetanse og dybdekunnskap innen militærmakt, sikkerhetspolitikk og forsvarspolitik, som vil tilføre oppgaven betydelig akademisk og faglig tyngde (se respondentoversikt, vedlegg D). Intervjuobjektene ble rekruttert gjennom jobbmessige kanaler, da samtlige, inkludert studiens forfatter, har, eller har hatt, en tilknytning til Reitan.

Siden studien tar for seg norsk og alliert militær aktivitet og dynamikk var det ønskelig å finne eksperter i forsvarssektoren med relevant stilling og akademisk bakgrunn. Det var ønskelig at intervjuobjektene representerte et høyt organisatorisk nivå i Forsvaret slik at de kunne ta vurderinger på norsk utøvelse av balansepolitikken og samtidig utdype militære operasjoner, hensikter og målsettinger basert på deres kompetanse og erfaringer. Det var også ønskelig at intervjuobjektene representerte ulike kommandonivå i Forsvaret da dette vil bidra til en nyansert debatt. På bakgrunn av disse betraktningene ble det gjennomført intervju med general Yngve Odlo som er sjef for Forsvarets operative hovedkvarter (FOH), oberst Gjert Lage Dyndal som er sjef for operasjoner ved Forsvarsstaben (FST), og oberst Ole Marius Tørrisplass som er sjef for operasjonsavdelingen ved Nasjonalt luftoperasjonssenter (NAOC). For å utfylle det militærtunge perspektivet ble det også valgt å intervju en sivilt ansatt i forsvarssektoren, Jonny Didriksen som er sikkerhetspolitisk rådgiver for sjef FOH. Det var også ønskelig å intervju professor Katarzyna Zysk ved IFS, da hennes forskning blant annet tar for seg maritim sikkerhet og geopolitikk i Arktis, inkludert russisk militærstrategi. Dette lot seg av praktiske årsaker dessverre ikke gjennomføre, men den samlede kompetansen til de som ble intervjuet bidro til en grundig belysning av studiens problemstilling selv uten dette bidraget. Det understrekes at intervjuene representerer informantenes individuelle synspunkter på intervjutidspunktet.

2.2 Reliabilitet og validitet

Målet for den kvalitative forskeren er å forsikre leseren om at funnene som blir gitt ikke er feilaktig eller en forvrenging av de faktiske forhold, unngå misforståelser, og bevise for leseren at funnene er troverdige og konsistent med datamaterialet som ble samlet inn i den aktuelle

forskningskonteksten (Nilssen, 2014, s. 141). En generell kritikk mot kvalitative undersøkelser er at det kan hefte problemer ved kvalitetskriteriene reliabilitet, validitet og generaliserbarhet (Tjora, 2017, s. 231).

Reliabilitet omhandler forskningsdataenes pålitelighet og sammenheng gjennom hele forskningsprosjektet (Tjora, 2017, s. 232). For å oppnå en høy grad av pålitelighet kan man stille spørsmålet om resultatene ville blitt de samme dersom en annen forsker gjorde den samme forskningen på et senere tidspunkt. Likeså er det essensielt å redegjøre for interne relasjoner i studien mellom forsker og intervjuobjekter, redegjøre for hvordan egen posisjon og engasjement kan prege forskningsarbeidet, samt hvordan forskerens egen kunnskap og erfaring brukes i en analyse og diskusjon av resultatene (Tjora, 2017, s. 235, 238). For at fyldig informasjon skal fremkomme er det nødvendig med et tillitsforhold mellom intervjuobjekter og intervjuer (Nilssen, 2014, s. 30). Studiens forfatter har gjennom sitt arbeid på Reitan kjennskap til to av intervjuobjektene fra tidligere, og ettersom tre av fire intervjuobjekter på tidspunktet arbeidet ved Reitan, var det en relativt smidig prosess å gjennomføre intervjuene fortløpende.

Studios forfatter er sivilt utdannet med fire års erfaring i Forsvaret. Dette innehar relevans og betydning i den grad at erfaringen har bidratt til større forståelse og innsikt for deler av studien. Gjennom hele forskningsprosjektet har forfatteren vært bevisst på, og anerkjent, sin allerede eksisterende subjektivitet, og har forsøkt å holde seg objektiv. Studios forfatter vurderer at resultatet av forskningsprosjektet ville blitt relativt likt dersom det ble utført av noen andre, men ettersom studiens tematikk er dynamisk, er det vanskelig å vurdere hvor lenge nåværende data og empiri er gyldig. Dette kan potensielt påvirke svarene til intervjuobjektene ved en senere anledning. For å styrke studiens pålitelighet ytterligere er det forøkt å skille mellom intervjuobjektens datamateriale og forfatterens egne tolkninger fra teori og empiri. Kapittel syv utgjør hovedmengden av intervjuobjektens synspunkter og uttaler, mens kapittel åtte, diskusjonen, utgjør forfatterens tolkninger og synspunkter, med bakgrunn i teori og empiri.

Den viktigste kilden til høy validitet, også definert som gyldighet, er at forskningen pågår innenfor rammene av faglighet, og omhandler hvorvidt det er en logisk sammenheng mellom spørsmål forskeren søker å finne svar på, prosjektets utforming og funn (Tjora, 2017, s. 231-232). En faktor som kan påvirke studiens interne gyldighet er at studien kan oppleves sensitivt for intervjuobjektene på grunn av tematikken som undersøkes, noe som kan medføre at informantene ikke kan, eller ikke vil gi, fullstendig informasjon (Tjora, 2017, s. 148). På grunn

av studiens natur og informantenes bakgrunn er dette spesielt relevant for informasjon som er sikkerhetsgradert, noe som ble diskutert med informantene før og etter intervjuet. Forfatteren opplevde at noen av informantene opplyste om at de forkortet sine svar på grunn av gradering, men den informasjonen som ble gitt er vurdert å være både valid og pålitelig. Når studiens validitet drøftes, dukker også begrepet *researcher bias* opp, der forutinntatte oppfatninger og forventninger hos forskeren kan påvirke dataens validitet (Nilssen, 2014, s. 29). Studiens forfatter har vært bevisst på utfordringen med «*researcher bias*», og har forsøkt å opprettholde en åpen tilnærming i hele prosessen for å unngå at eksisterende forventninger og forutinntatte oppfatninger skulle kunne påvirke dataenes validitet.

En form for generalisering er et eksplisitt eller implisitt mål innenfor samfunnsforskningen, og omhandler om forskningen kan overføres og generaliseres til andre sammenhenger, situasjoner, og tilfeller (Tjora, 2017, s. 238-239). Fenomenet som undersøkes i studien er norsk balansepolitikk, og derav er ekstern validitet avhengig av at balansepolitikk, som følge av Norges bilaterale relasjoner til USA og Russland, er overførbart til andre geografiske områder, som for eksempel Østersjøen eller Stillehavsregionen. Norges unike geopolitiske plassering i nordområdene, Norges bilaterale og langvarige relasjon til Russland i øst og USA i vest, samt Norges posisjon i NATO, tegner et komplekst og særegent sikkerhetspolitisk bilde som ikke nødvendigvis er overførbart til andre regioner, noe som begrenser generaliseringsmulighetene. Likevel kan det vurderes at noe av studien er generaliserbart til andre arktiske stater i nordområdene, som for eksempel det nyeste NATO-medlemmet Finland, som også har en sterk relasjon til USA, samtidig som å være nabostat med Russland. Selv om Finland, eller Sverige, om sistnevnte også skulle bli et fullverdig NATO-medlem, ikke innehar en like lang tradisjon med en såkalt balansepolitikk overfor stormakten i øst, er det mulig at de i fremtiden vil kunne ha en relativt lik praksis som Norge har. Primærhensikten med denne studien er ikke å skape grunnlag for generalisering, men ønsket om å bidra til større innsikt, forståelse og litteraturtilfang. Oppgaven er i sin helhet vurdert til å inneha en verdi for den kollektive kunnskapen om norsk balansepolitikk i nordområdene.

3.0 Teoretisk rammeverk

3.1 Sikkerhetspolitikk

Det tradisjonelle sikkerhetsbegrepet angår forhold relatert til trusler mot en stats sentrale samfunnsverdier, suverenitet eller territorium (Kjølberg, 2015, s. 27). Selve målet med å føre sikkerhetspolitikk er å virke inn på spørsmålene om krig eller fred, samt staters muligheter for å anvende militærmakt som støtte for sin utenrikspolitikk (Holst, 1967a, s. 21). Norges regjering har definert sikkerhetsbegrepet til å omfatte både statssikkerhet, samfunnssikkerhet og individets sikkerhet. Av disse tre elementene er ivaretagelse av statssikkerhet det sentrale formål for sikkerhetspolitikken, noe som innebærer å ivareta sikkerhetsbehov knyttet til statens eksistens, suverenitet, territorielle integritet og politiske handlefrihet (Forsvarsdepartementet & Justis- & Beredskapsdepartementet, 2018, s. 12).

Johan Jørgen Holst, som i flere tiår var en av de mest toneangivende stemmer i den norske sikkerhetspolitiske debatten, betegnet sikkerhetspolitikk som de tiltak og aktiviteter ment å skulle påvirke maktmessige forhold mellom stater, og den adferd som antas å verne om en stats sikkerhet (Holst, 1967a, s. 21). Hensikten med å føre sikkerhetspolitikk er, ifølge Holst, å påvirke spørsmålet om krig eller fred, samt staters muligheter for å anvende militærmakt som støtte for sin utenrikspolitikk. Stater fører sikkerhetspolitikk fordi de må beskytte seg mot muligheten for at de fysiske tvangsmidler som andre stater, særlig nærliggende stater, rår over, skal bli brukt mot dem (Holst, 1967a, s. 21). I praksis er sikkerhet bare relativt oppnåelig; absolutt sikkerhet er ikke oppnåelig i et system med mange stater med mindre den aktuelle staten kan garantere sin egen sikkerhet uavhengig av hva andre stater måtte foreta seg (Holst, 1967a, s. 23). Sikkerhetspolitikk er ikke bare konkurranse om eksklusiv innflytelse og sikkerhet, men også et samvirke for eksistens og felles trygghet (Holst, 1967a, s. 23).

John Kristen Skogan, en sterk talsperson innen norsk sikkerhetspolitikk, betegner tre operative siktemål for en stats sikkerhetspolitikk (Skogan, 2011, s. 108). Det første er avverging av angrep; å avverge krig og forebygge væpnet aggresjon eller annet voldelig angrep mot egen nasjon. Det andre er forsvar mot angrep; å stå imot, vanskeliggjøre, og slå tilbake militær eller fysisk maktbruk, samtidig begrense de tap angrepet og motstanden mot det påfører eget land. Til slutt, avvisning av press; forsøk på å bruke trussel om militær maktbruk eller annen voldsutøvelse til å tvinge eget lands myndigheter og befolkning til å innrette seg annerledes enn de selv vil (Skogan, 2011, s. 108). Skogan forklarer at avverging av og forsvar mot angrep ofte

er definert som hovedoppgavene i sikkerhetspolitikken, men i en viss forstand er det å kunne avvise press understøttet av trussel om bruk av vold, særlig militært press, minst like viktig. Ettergivenhet overfor militært press kan true verdier og interesser som sikkerhetspolitikken skal beskytte, og slik sett står avverging av angrep og forsvar mot angrep i et potensielt motsetningsforhold fordi en måte å unngå krig og angrep på nettopp kan være å gi etter for en aggressors trussel om å gripe til militære maktmidler om en ikke gjør som han vil (Skogan, 2011, s. 109).

Forhold både innenfor og utenfor landegrenser kan få ulike land til å vektlegge forskjellige elementer av sikkerhetspolitikken, som for eksempel bruk av militært forsvar for å avverge og om nødvendig tilbakevise militær aggresjon, og tiltak for å fjerne, svekke eller forebygge motiver for militær aggresjon (Skogan, 2011, s. 135). Det er flere sikkerhetspolitiske strategier stater kan gå for, forklarer Skogan; selvhjelp, isolasjonspolitik, alliansetilhørighet, kriseforebyggende internasjonal organisering og tilpasningspolitikk. Et skille går mellom land som velger å søke beskyttelse mot militær eller annen fysisk maktbruk på egen hånd, og de som søker sammen i en allianse (Skogan, 2011, s. 136-138).

3.2 Realismetradisjonen

Realismen vektlegger den konkurransemessige, konfliktfylte og konfronterende siden av internasjonale relasjoner (Lomia, 2020, s. 591), og er derfor relevant i en analyse av staters atferd i det internasjonale systemet. Hans Morgenthau, som målbærer den klassiske realismen, fremholder at internasjonal politikk er en kamp om makt på bakgrunn av menneskets grunnleggende maktbegjær (Morgenthau, 1948, s. 13). Morgenthau fremlegger noen prinsipper som bidrar til å systematisere teorien: realismen er basert på objektive lover med røtter i uforanderlig menneskelig natur, politiske ledere tenker og handler basert på maktinteresser, statlige aktører sees som politiske enheter som forfølger sine respektive nasjonale interesser definert i form av makt, og universelle moralnormer, prinsipper og rettsregler har lite fotfeste i staters samhandlinger (Morgenthau, 1978, s. 4-5, 9-11). Ifølge Morgenthau er militær styrke det åpenbare målet på en nasjons makt, og den viktigste materielle faktoren for en nasjons politiske makt (Morgenthau, 1948, s. 14, 54). Neorealismen, også definert som strukturell realisme, reiser spørsmål om maktkampen mellom stater i det internasjonale systemet (Lomia, 2020, s. 596), der Kenneth Waltz fremhever betydningen som strukturelle trekk i det internasjonale systemet har på staters adferd (Waltz, 1979, s. 79). Ifølge Waltz konstitueres verden av en tilstand preget av internasjonalt anarki der stater må stole og belage seg på egne

midler og ressurser (Waltz, 1979, s. 111). Å sørge for egen sikkerhet vil medføre usikkerhet til andre stater, et paradoks kjent som «*sikkerhetsdilemmaet*», der en stats søken etter sikkerhet vil skape usikkerhet hos andre stater da det ikke er sikkert om forberedelsene er for offensive eller defensive formål (Waltz, 1988, s. 619). Staters bekymringer for overlevelse i selvhjelpssystemet bidrar til å betinge staters atferd og oppførsel vis-a-vis andre stater (Waltz, 1979, s. 106).

Waltz fremholder at sikkerhetsdilemmaet kan håndteres gjennom midlertidig ro på grunn av maktbalanse (Waltz, 1979, s. 187). Særlig svake stater vil søke å oppnå maktbalanse og likevekt med sterkere stater gjennom allianser (Organski & Kugler, 1980 s. 16). I søken etter sikkerhet, påpeker Waltz at allianser kan dannes, og som regel blir allianser dannet av stater som har noen fellesinteresser, som frykt for andre stater (Waltz, 1979, s. 166). Det er begrenset hvor mye en stat kan øke sine maktressurser, men ved å inngå i en allianse vil den ha mulighet og bedre forutsetninger til å kombinere egne maktressurser med alliansens maktressurser, slik at stater totalt sett kan oppnå tilstrekkelig makt til å avskrekke eller stå imot en annen stats aggresjon (Organski & Kugler, 1980 s. 16). Hvis allianser dannes, vil stater, ifølge Waltz, tilpasse seg for å fremstille seg selv som attraktive partnere (Waltz, 1979, s. 165). Waltz påpeker at eksistensen og verdien av internasjonale organisasjoner, som NATO, aksepteres, men bare der den enkelte medlemsstat kan forvente å få en relativ gevinst vis-a-vis andre stater (Waltz, 1979, s. 106). Ved å balansere motstanderens maktressurser vil en gjensidig avskrekking fra å angripe etableres, en grad av internasjonal orden realiseres, og staters territorielle sikkerhet og politiske uavhengighet optimaliseres (Fermann, 2007, s. 39). I en realpolitisk verden er det frykten for gjengjeldelse som kan temme staters maktambisjoner, og det er også den mekanismen som kan sikre en grad av orden og stabilitet i systemet (Waltz, 1979, s. 118).

3.3 Allianseteori

Stater akkumulerer makt på ulike måter, og en av de mest fremtredende metodene er gjennom alliansedannelse (Snyder, 1984, s. 461). Glenn Snyder definerer allianser som formelle sammenslutninger av suverene stater for bruk, eller ikke-bruk, av militær makt, ment for sikkerheten til medlemstater mot spesifikke andre stater (Snyder, 1990, s. 104). Formelle allianser er styrket gjennom juridiske og normative forpliktelser om at stater innehar hverandres støtte i tvister eller kriger med andre stater (Snyder, 1990, s. 105). Snyder forklarer alliansedannelse ut ifra stater som ikke er tilfreds med moderat sikkerhet og som kan øke denne sikkerheten i en allianse hvis andre stater avstår, samt stater, som frykter at andre stater ikke vil avstå, vil alliere seg for å unngå isolasjon eller å hindre at noen allierer seg mot dem (Snyder,

1984, s. 461). Siden det er vanskelig å vite at alliansedannelse kun er ment for defensive formål, kan dannelsen av en motallianse oppstå, og resultatet er et system med to rivaliserende koalisjoner (Snyder, 1984, s. 462).

Ifølge Snyder er også enhver allianse preget av en dynamikk der hver aktør må avveie risikoen mellom «*abandonment*» og «*entrapment*» (Snyder, 1984, s. 466). «*Abandonment*» presenterer risikoen for å bli forlatt, og kan oppstå ved at et medlem forlater alliansen, går over til motstanderens side, eller ikke stiller og støtter med det som er forventet i en situasjon. «*Entrapment*» er risikoen for å bli involvert i en konflikt på grunn av alliertes interesser som man nødvendigvis ikke deler (Snyder, 1984, s. 466-467). En strategi som søker å øke den gjensidige forpliktelsen i alliansen for å redusere risikoen for «*abandonment*» vil kunne lede til økt dristighet blant de allierte og samtidig øke risikoen for å dra alliansen inn i en uønsket konflikt. På samme måte vil en strategi som søker å redusere risikoen for «*entrapment*» kunne lede til usikkerhet rundt medlemmenes forpliktelser til alliansen, i tillegg til tvil om de alliertes vilje til å støtte alliansen (Snyder, 1984, s. 467). Desto mer avhengig en alliansepartner er av alliansen, desto mer vil kostnaden og risikoen for «*abandonment*» overstyre kostnaden og risikoen for «*entrapment*» (Snyder, 1984, s. 471-472).

Fordelene med allianser er sikkerhetsfordeler i en gjensidig forsvarsallianse, som inkluderer redusert sannsynlighet for å bli angrepet (avskrekking), en større styrke i tilfelle et angrep skulle initieres (forsvar), og forebygging av at allierte danner allianse med motstanderen (Snyder, 1990, s. 110). Ved å inngå i en allianse vil små stater ha mulighet til å påvirke alliansens beslutninger, men også bidra til å styrke egen sikkerhet ved å delta i operasjoner og konflikter med tilgjengelige ressurser (Skogan, 2011, s. 137). Ulempene med en allianse er økt risiko for krig, forpliktelser til å forsvare andre staters interesser, og redusert handlefrihet og handlingsrom som følger av forpliktelser (Snyder, 1990, s. 110). Fordelene og ulempene vil i stor grad bestemmes av alliansebehov, i hvilken grad partnerstaten oppfyller behovet, og vilkårene i alliansekontrakten (Snyder, 1990, s. 110).

Ved å inkorporere flere faktorer enn bare makt som skaper trusler mot nasjonal suverenitet, gir trusselbalanseteori, presentert av Stephen Walt, ytterligere forklaring på alliansedannelse (Walt, 2013, s. 263). I motsetning til maktbalanseteori, forklarer Walt hvordan stater allierer seg mot staten de anser som den største trusselen, og ikke nødvendigvis den som har mest makt, med mål om å forhindre at en mektig stat får for mye innflytelse og makt (Walt, 2013, s. 263).

Selv om maktfordeling er en viktig faktor, påvirkes trusselnivået også av geografisk nærhet, offensive evner og opplevde intensjoner (Walt, 2013, s. 264). Ettersom evnen til å projisere makt avtar med geografisk avstand, utgjør stater som er i nærheten av hverandre en større trussel enn stater som er langt unna, og derfor er stater mer tilbøyelige til å ta alliansevalg som en respons på nærliggende stater, forklarer Walt. Småstater vil være mer tilbøyelig til å søke støtte hos en nær alliert når trusselen på den andre siden av grensen øker (Walt, 2013, s. 23).

3.4 Avskrekking og berøligelse

Et siktemål i sikkerhetspolitikken er å hindre militær aggresjon og militært angrep (Skogan, 2011, s. 116). Ifølge Thomas Schelling dreier avskrekking seg om å utnytte potensiell makt gjennom forsøk på å overtale eller påvirke en potensiell fiende til å avstå fra handlinger med bakgrunn i den andre partens evne til gjengjeldelse (Schelling, 1960, s. 9-10). Formålet med *militær* avskrekking er, ifølge Glenn Snyder, å redusere sannsynligheten for fiendtlige militære handlinger mot en selv, der sannsynligheten for et angrep er et resultat av risikokalkyler, blant annet sannsynligheten for å oppnå sine mål, de estimerte kostnadene man forventer å lide under et angrep, og sannsynligheten for responser (Snyder, 1960, s. 167). Avskrekking oppnås når en angriper tror at sannsynligheten for suksess er lav, og at de medfølgende kostnadene vil være høyere (Mearsheimer, 2017, s. 14). All den tid det eksisterer en risiko for at et angrep kan mislykkes og få store kostnader, vil dette påvirke motstanderens risikovurdering (Schelling, 2008, s. 36). Skulle avskrekking ikke forhindre en motstander til å vurdere eller nyttiggjøre seg av militær aggresjon, kan avskrekking benyttes for å unngå eskalering av aggresjonen (Morgan, 2003, s. 117). Avskrekking kan mislykkes på grunn av feiltolkninger av intensjoner og signaler, hvis de iverksatte tiltakene provoserer fremfor å avskrekke motstanderen, samt hvis staten har revisjonistiske ambisjoner, og er viet til å forfølge disse (Stein, 1991, s. 432).

Ettersom avskrekking tar utgangspunkt i relasjonen mellom den som avskrekker og den som skal avskrekkes, og fordi avskrekking innebærer en trussel om å skade motparten, må den ene, eller begge partene, besitte en potensiell evne og vilje til å angripe (Snyder, 1960, s. 163). Om avskrekking lykkes eller feiles ligger hos motstanderen, da det er motstanderen som beslutter om han angriper eller ikke, basert på hans egen kost-nytte vurdering (Nye, 2017, s. 53). Fordi avskrekking hviler på oppfatninger, avhenger effektiviteten ikke bare av «hvordan», men også om «hvem» og «hva»; det som kan avskrekke noen aktører, vil kanskje ikke avskrekke andre (Nye, 2017, s. 63). Avskrekking i sin natur er en defensiv strategi, med et mål om å bevare

status quo ved å forebygge at uønskede hendelser inntreffer, i håp om at det ikke skal bli behov for at maktbruken bak trusselen blir utløst (Elden, 2020).

Hovedformene for avskrekking defineres vanligvis gjennom straff og nektelse (Nye, 2017, s. 54; Snyder, 1960, s. 163), men begrepene direkte avskrekking og utvidet avskrekking blir også benyttet (Mazarr, 2018, s. 3). I militære anliggender innebærer avskrekking gjennom nektelse å inneha militære styrker som kan stå imot fienden fra å oppnå territorielle gevinster (Snyder, 1960, s. 163), og følgelig gjøre det umulig eller usannsynlig for en potensiell aggressor å lykkes (Mazarr, 2018, s. 2). Den vanligste måten å måle avskrekkingstrusselen basert på nektelse er den umiddelbare styrkebalansen i den aktuelle geografiske regionen (Mazarr, 2018, s. 2). Avskrekking gjennom straff innebærer å påføre angriperen så stor skade at kostnadene som påføres er større enn verdien av gevinsten (Snyder, 1960, s. 163). Avskrekking gjennom straff er altså ikke et direkte forsvar av en forpliktelse, men snarere trusler om en større straff, som for eksempel kjernefysisk opptrapping, som vil øke kostnadene ved et angrep (Mazarr, 2018, s. 2). Direkte avskrekking omfatter bestrebelser for å avskrekke angrep mot eget territorium, mens utvidet avskrekking omhandler bestrebelser for å avskrekke angrep mot en tredjepart, en alliert eller partner, slik USAs bidrag til det kollektive forsvaret i Europa (Mazarr, 2018, s. 3; Oma, 2021a, s. 2). Utvidet avskrekking er mer utfordrende enn direkte avskrekking, særlig knyttet til militære operasjoner; det er vanskeligere å nekte et angrep langt hjemmefra, og i tilfeller er situasjoner som krever projeksjon av militærmakt nærmere territoriet til aggressorstaten (Mazarr, 2018, s. 3). Utvidet avskrekking er også utfordrende med tanke på troverdighet, da en angriper nesten alltid kan være sikker på at en stat vil kjempe mot å forsvare seg selv, men det kan være tvilsomt om forsvareren vil oppfylle løftet om å forsvare en tredjepart (Mazarr, 2018, s. 3). Å forsterke utvidet avskrekking innebærer å overbevise en potensiell angriper om at den avskrekkende staten vil svare på et angrep, og kan inkludere tiltak som å stasjonere styrker på territoriet til den truende nasjonen for å skape en oppfatning om at den avskrekkende staten ikke har noe annet valg enn å svare hvis den allierte skulle bli angrepet (Mazarr, 2018, s. 3).

Med avskrekking følger tradisjonelt insentiver for beroligelse. Beroligelse er relevant når konflikter er drevet av mistillit og misforståelser, der beroligelse kan bidra med å klargjøre intensjoner, minimere usikkerhet og redusere mulighetsrom for feilberegninger (Stein, 1991, s. 432). Beroligelsesstrategier forsøker direkte å redusere insentivene til trusler eller bruk av makt, og indirekte å gjøre bruk av makt mindre sannsynlig, blant annet gjennom utøvelse av tilbakeholdenhet og formidling av pålitelig informasjon (Stein, 1991, s. 433). Andre former for

beroligelse er egeninitierte begrensninger på militær struktur, materiell og aktivitet på eget territorium, og etterlevelse av uformelle normer og formelle regimer, som tillitsskapende tiltak (Oma, 2021a, s. 2). Å forhindre opptrapping av en situasjon mellom stater må i en krisesituasjon anses som tiltak som skal forhindre provokasjoner, feilvurderinger, eller misforståelser som fører til at situasjonen forverres (Heier, 2013, s. 79). Sentralt er begrepet eskaleringskontroll, som omhandler å balansere to ulike og potensielt motstridende målsettinger; ivareta eller beskytte den interesse eller verdi som oppleves som truet, og hindre at forholdet til motparten tilspisser seg og krisen eskalerer til en fullskala konflikt (Åtland, 2021).

Del II: Empiri

4.0 Avskrekking og beroligelse innenfor norske rammer

Siden Norge ble en selvstendig stat i 1905 og frem til 1940-tallet, hadde Norge en alliansefri linje der sikkerhetspolitikken var preget av situasjonen som en liten stat med få muligheter til å påvirke eller diktere oppførselen til stater i nærområdene (Tamnes, 1987, s. 60). Etersom Norge ikke kunne regne med å slippe unna i en ny stormaktskonflikt, ei heller være kapabel til å forsvare seg mot Sovjetunionen (Tamnes, 2019, s. 50), etablerte Norge liv i krigstidspolitikken fra andre verdenskrig som dannet grunnlaget for NATO-medlemskapet og en bindende garanti med gjensidig sikkerhet i traktatens artikkel 5 og USAs maktgarantist (Tamnes, 1987, s. 60). Medlemskapet i NATO og det bilaterale samarbeidet med USA, har siden utgjort hjørnesteinen i norsk sikkerhetspolitikk (Holst, 1967a, s. 63). Norges geografiske plassering og naboforholdet til Russland har vært definerende faktorer i norsk etterkrigstids sikkerhets- og forsvarspolitiske diskurs (Græger & Leira, 2005, s. 47), der balansen mellom avskrekking og beroligelse har vært en sentral komponent i norsk sikkerhetspolitikk (Utenriksdepartementet, 2021a, s. 24).

Under den kalde krigen ble norsk sikkerhetspolitikk, særlig hva som angikk Norges forhold til Sovjetunionen, kjennetegnet av en avveining mellom avskrekking og beroligelse (Holst, 1967a, s. 33), samt avveiningen mellom integrasjon og avskjerming i Norges sikkerhetspolitiske integrasjon med NATO (Tamnes, 1987, s. 67). Sovjetunionen skulle avskrekkes i den betydning at kostnadene ved et angrep på Norge skulle framstå som så store at det ikke var aktuelt, og avskrekkingen skulle primært representeres gjennom den militære kapasiteten i NATO (Kjøllberg, 2015, s. 32), da Norge alene ikke evner å ha noen form for avskrekking eller avskrekkende funksjon overfor Russland (Dyndal, 2023). Samtidig som Norge innlemmet seg

med NATO for å avskrekke, ønsket samtidig norske myndigheter å holde alliansen med USA i spissen på en armlengdes avstand for ikke å provosere Sovjetunionen, og senere Russland, unødige (Kjøberg, 2015, s. 32; Tamnes, 1987, s. 59).

Norge påla seg en rekke restriksjoner og begrensninger på omfang av alliert militær aktivitet og nærvær i nordområdene med hensikt å unngå å provosere fram mottiltak fra Sovjetunionen (Holst, 1967a, s. 33; Kjøberg, 2015, s. 32). Det første uttrykket i form av norsk tilbakeholdenhet, beroligelse overfor Russland og avskjerming overfor vestmaktene i NATO, kom med baseerklæringen og begrensninger på alliert aktivitet i Norge generelt, og i Finnmark spesielt (Hilde, 2019, s. 63). Baseerklæringen uttrykte at Norge ikke ville tillate bruk av baser for fremmede makters militærmakt på norsk territorium, med mindre Norge var angrepet eller utsatt for trusler om angrep (Holst, 1967b, s. 66). Ut over 1950- og 1960-tallet formulerte norske myndigheter en rekke konkrete restriksjoner på aktivitet på norsk territorium - på land, til havs, og i luften (Hilde, 2019, s. 66). Særlig fremtredende ble tydeliggjøringen av at allierte landstyrker ikke kunne trene i Finnmark, samt bestemmelser om allierte militærfly og fartøyer som normalt ikke fikk operere i norsk område øst for 24 grader øst (Hilde, 2019, s. 66). Det var beroligelsesaspektet i forholdet til Sovjetunionen som lå til grunn for den østlige begrensningen, der Norge ønsket å avskjerme alliansen fra grensetraktene for å unngå spenningskapende aktivitet (Moen, 1998, s. 77).

Da ytterligere militær oppmerksomhet ble rettet mot nordområdene, blant annet som følge av økt intensitet under den kalde krigen, presiserte den norske regjeringen i 1951 at baseerklæringen ikke skulle være til hinder for utbygging av anlegg, forhåndslagring av militært utstyr, allierte øvelser på norsk jord eller kortvarige besøk av allierte fly- og flåtestyrker (Klevberg, 2012, s. 8). I 1995, med den kalde krigens slutt, ble det vedtatt nye bestemmelser som markerte en vesentlig oppmykning fra norske myndigheter. Det ble åpnet for at mindre øvelser i Finnmark kunne gjennomføres, og med visse unntak kunne allierte landmilitære styrker øve og trene i Finnmark (Moen, 1998, s. 77).

Endringene i den sikkerhetspolitiske situasjonen på slutten av 2000-tallet skapte en renessanse for den tradisjonelle norske tilnærmingen, og etter 2014 forsterket norske myndigheter innsatsen i utarbeidelse av NATOs planverk og tilrettelegging for allierte forsterkninger til Norge (Hilde, 2019, s. 67). Som Tamnes forklarer har allierte forsvarstiltak skapt et behov for å justere de selvpålagte begrensningene og retningslinjene for utenlandsk militær aktivitet i

Norge i fredstid, noe som særlig har vært tilfellet overfor det amerikanske fotavtrykket i Nord-Norge med landmilitære styrker, samt allierte flygninger og seilinger i Barentshavet, inkludert norsk militær deltakelse. De selvpålagte begrensningene er ikke hogget i stein (Tamnes, 2022, s. 8). All den tid begrensningene ikke er basert på avtaler eller traktater, kan de oppheves eller endres hvis den sikkerhetspolitiske situasjonen tilsier dette (Kjølberg, 2015, s. 32). Som Ida Maria Oma ved IFS forklarer, har Norge, gjennom NATO-medlemskapet og nasjonalt forsvar, søkt å forhindre aggresjon gjennom avskrekking, og gjennom selvpålagte begrensninger for alliert virksomhet i Norge i fredstid, og andre midler ment å demonstrere fredelige hensikter, har Norge søkt å forhindre aggresjon gjennom beroligelse (Oma, 2021a, s. 3). Disse grunntrekkene i Norges tilnærming til avskrekking og beroligelse har vært stabile siden balansegangen tok form i 1949 (Oma, 2021a, s. 3), og er fremdeles et konkret uttrykk som gjeldende LTP fastslår; balanse gjennom avskrekking og beroligelse er Norges strategiske hovedlinje (Forsvarsdepartementet, 2020, s. 13).

4.1 Kalibrert avskrekking

Bjur viser til et skille mellom to typer balanser av avskrekking og beroligelse i utøvelse av norsk sikkerhetspolitikk (Bjur, 2022b). Den første balansen, definert som *Norges kalibrerte avskrekkingstrategi*, har opphav i Holsts begrepspar om å balansere avskrekking for å unngå at den ikke tipper over til provokasjon (Bjur, 2022b, s. 3). I praksis er dette knyttet til at Norges alliansemedlemskap i NATO, men som samtidig legger begrensninger på aktiviteter, samt forklarer og kommuniserer formålet med de ulike forsvarstiltakene (Bjur, 2022b, s. 3). Det handler om avskrekking innenfor rimelige grenser, hva Norge tillater seg å gjøre og hvordan det gjøres, hvilke tiltak som benyttes, i hvilken kontekst det finner sted, og hvor fryktinngytende man ønsker å fremstå uten at det fremprovoserer eller utløser mottiltak (Bjur, 2022b, s. 3). Avskrekking og beroligelse er ikke å betrakte som to parallelle strategier, ei heller en balansering mellom avskrekking på den ene siden og beroligelse på den andre, men måten å kalibrere avskrekking på, også definert som «*avskrekking innenfor rimelige grenser*» (Bjur, 2022b, s. 3).

Den andre balansegangen kan forstås som vekting mellom to retninger der avskrekking og beroligelse forfølges parallelt, hvor de er forbundet, men politisk adskilte og kan være i konflikt (Bjur, 2022b, s. 3). Balanseringen er knyttet til hvilken «*søyle*» som vektlegges. For eksempel kan avskrekking forstås som Norges måte å sikre troverdig forsvarsgaranti, mens beroligelse

forstås som en annen retning representert under ulike betegnelser: en liberal tanketradisjon tuftet på mellomstatlig samarbeid internasjonal rettsorden. Sentralt for dette er en form for gjensidighet, noe som forutsetter et minimum av tillit til at den andre følger det man er blitt enige om (Bjur, 2022b, s. 3-4).

5.0 Historisk bakteppe før 2014: Norge og NATO

5.1 Fra andre verdenskrig til tusenårsskiftet

Ettersom ekstern vestlig forsterkning var en absolutt nødvendighet utviklet Norge væpnede styrker i tråd med NATOs sikkerhetsstrategi, men også ut ifra nasjonale forsvarsbekymringer (Lindgren & Græger, 2017, s. 94). Norske styrker ble dimensjonert for å nekte en angriper muligheten til å invadere norsk territorium, eller, hvis invasjon var et faktum, å yte motstand i 48 timer inntil allierte ankom Norge for å bistå (Lindgren & Græger, 2017, s. 94). For at bistanden skulle være effektiv i krig, måtte den forberedes i fredstid, og dette ble hovedprioriteten i norsk sikkerhets- og forsvarspolitik etter andre verdenskrig (Lindgren & Græger, 2017, s. 94). Som småstat kunne ikke Norge regne med å sette sitt preg på beslutningsprosessene innenfor NATO, men det ble vanligvis ikke oppfattet som et stort problem på norsk side, da norske og allierte behov og vurderinger stort sett var sammenfallende (Tamnes & Eriksen, 1999, s. 10). For NATO var det først og fremst geografien, i umiddelbar nærhet til Sovjetunionen, som ga Norge en verdifull og sentral posisjon i alliansen, men Norge var også en svært sentral etterretningsaktør i nordområdene, noe som gjorde Norge til en viktig alliert under den kalde krigen (Dyndal, 2015, s. 118).

Den kalde krigens slutt medførte betydelige endringer for NATO. Trusselen som hadde utgjort NATOs «raison d' être» i førti år, ble avløst gjennom rustningskontroll og nedrustning (Dyndal & Hilde, 2021). I motsetning til den kalde krigen der hovedformålet var kollektiv avskrekking- og forsvarsinnsats, vektla NATOs strategiske konsept fra 1999 internasjonal krishåndtering (Hilde, 2021, s. 312, 314; NATO, 1999). Etter terrorangrepet mot USA i 2001 definerte internasjonal terrorisme agendaen i NATO (Hilde, 2021, s. 316). Med NATOs ekspansjon kom forventningene om at allianse-medlemmene måtte bidra selv når operasjonsområdet var utenfor Europa (Heier, 2021, s. 91). Det skulle derimot vise seg vanskelig å opprettholde et troverdig forsvar nasjonalt samtidig som nasjonene stilte styrker til oppdragene og koalisjonene, og det var samtidig vanskelig å få oppmerksomhet rundt NATOs hovedoppgave som var å beskytte alliansemedlemmenes egne territorier; en uttrykt bekymring fra Norge (Heier, 2021, s. 92).

5.2 Norge søker NATOs oppmerksomhet i nord

På begynnelsen av 2000-tallet vokste norske myndigheters bekymring for at NATOs nordlige flanke var på vei inn i glemmeboken (Pedersen, 2018, s. 147). Avspenning og samarbeid mellom øst og vest, samt NATOs orientering mot internasjonale operasjoner forsterket inntrykket av at Norges nærmeste allierte nedtonet nordområdenes militærstrategiske betydning (Pedersen, 2018, s. 147), og Norge stod mer alene i sin nordpolitikk enn tidligere (Orheim et al., 2003, s. 20). Realiteten var nemlig at samtidig som Norge og NATO var opptatt av å vise USA at alliansen klarte å holde seg relevant utenfor Europa, ble Norge mer bekymret for en selvhevdende russisk politikk utover 2000-tallet (Heier, 2021, s. 138). Som regjeringens nordområdemelding fra 2005 viser til, var det for Norge viktig med oppmerksomhet fra NATO til nordområdene (Utenriksdepartementet, 2005, s. 11). Norge satte inn et diplomatisk støt for å trekke alliansens oppmerksomhet tilbake til nordområdene gjennom etablering av nordområdedialoger med nærstående vestlige land (Utenriksdepartementet, 2005, s. 33). Behovet for økt oppmerksomhet i nordområdene fra allierte ble understreket av Norges nordområdestrategi fra 2006 der det ble vektlagt en bredere dialog med partnere og allierte for å løfte frem nordområdenes betydning og for å møte reelle utfordringer i regionen (Utenriksdepartementet, 2006, s. 5, 15).

To år etter nordområdestrategien tok Norge initiativ til å trekke oppmerksomhet inn mot Norges nærområder gjennom «*nærområdeinitiativet*» for å sette fokus på de sikkerhetspolitiske utfordringene i alliansens geografiske nærområder (Didriksen, 2023; Utenriksdepartementet, 2009, s. 29). Årsaken til nærområdeinitiativet spant ut i fra en økende bekymring for et mer selvhevdende og ambisiøst Russland, og at dette skulle overskygges av et for stort Afghanistanfokus blant de allierte (Langemyr, 2021, s. 25). Bakgrunnen var de «nye» geopolitiske omgivelsene med en mer fremoverlent russisk utenrikspolitikk overfor naboland og Russlands styrkede militære evne (Græger, 2014). Med nærområdeinitiativet hadde Norge en aktiv rolle i NATO gjennom å fremme norske synspunkter, og trekke alliansens oppmerksomhet tilbake til utfordringene og truslene i NATOs egen bakgård (Hilde, 2021, s. 331). Nærområdeinitiativet ble en pådriver for NATOs strategiske konsept av 2010, særlig når det gjaldt å sikre en balanse i vektleggingen av krisehåndteringsoperasjoner og NATOs fokus på egne nærområder (Hilde, 2011, s. 51).

5.3 NATO dreier nordover

Russlands annektering av Krim i 2014 var den utløsende faktoren som for alvor reetablerte forsvars- og sikkerhetsdimensjonen i Nordområdene, både i Norge og hos NATO (Odlo, 2021, s. 22). Russland ble sett på som en mer uforutsigbar aktør i egne nærområder, og det ble klart at NATO måtte dreie nordover (Heier, 2021, s. 138). Norge måtte ut av Afghanistan og Russland måtte ta Krim før NATO på nytt begynte å endre det territorielle fokuset og igjen bli opptatt av sin egen geografi, noe som i stor grad passet norske myndigheter (Didriksen, 2023). Samme år ble det bestemt at NATO skulle øve mer på kollektivt forsvar i land som grenser mot Russland, samt styrke evnen til situasjonsforståelse (NATO, 2014). I årene som fulgte, og særlig fra 2018, begynte det globale stormaktskonkurransperspektivet å gjennomsyre de ulike nasjoners strategier og planer, forklarer Didriksen. Dette var spesielt synlig hos USA, noe som førte til at alliansen også fikk en forsterket interesse for nordområdene (Didriksen, 2023). Samme år uttalte daværende forsvarsminister Frank Bakke-Jensen at «*Norge er NATO i nord*» (Bakke-Jensen, 2018).

I løpet av de neste årene viste NATO vilje til å understøtte det kollektive forsvaret gjennom trening og øving på NATOs eget territorium, noe som styrket norsk sikkerhets- og forsvarspolitik (Græger, 2014). Hovedmålet med nærområdeinitiativet ble nådd ved at NATO og nære allierte iverksatte tiltak for å styrke evnen til kollektivt forsvar, og gjennom økt alliert tilstedeværelse i nordområdene (Bjur et al., 2020). I 2022 presenterte NATO sitt nye strategiske konsept, et konsept som definerer Russland som den mest signifikante og direkte trusselen til alliansens sikkerhet (NATO, 2022a, s. 1). Konseptet stadfester at alliansens tyngdepunkt er rettet mot å styrke kollektiv avskrekking og forsvar av medlemsstaters territorium, og hvor avskrekking inngår som alliansens kjerneoppgaver (NATO, 2022a, s. 1).

6.0 Nordområdenes strategiske og sikkerhetspolitiske betydning

Militariseringen av nordområdene under den kalde krigen var et resultat av den arktiske geografien (Orheim et al., 2003, s. 26). I det geostrategiske kappløpet mellom USA og Sovjetunionen fikk nordområdene en stadig viktigere posisjon; den fremste grunnen til det var utviklingen av Nordflåtens strategiske ubåter med en betydelig kapasitet til å kunne true forsterkningene fra USA til Europa, samt utviklingen av interkontinentale missiler (ICBM) (Tamnes, 2019, s. 51). Den korteste luftlinjen mellom USA og Sovjetunionens var også i nord, der bombefly og missiler kunne true motparten gjennom å fly over polområdene (Tamnes, 2019, s. 51).

Regionen domineres nå av stormaktsrivaliseringen mellom NATO og Russland (Wilhelmsen & Hjermann, 2022, s. 115). Overordnet har den strategiske betydningen av Arktis økt (Etterretningstjenesten, 2022, s. 8) og krigen i Ukraina har forsterket Russlands behov for å befeste sine sikkerhetsinteresser i Arktis (Etterretningstjenesten, 2023, s. 32). Russlands økte militære vektlegging av Arktis kommer både på grunn av betydningen av regionen for Russlands overordnede planer og ambisjoner om å gjenreise sin militære og politiske posisjon globalt, og på grunn av smeltingen av havisen, som medfører økt skipsfart og aktivitet (Østhagen & Rottem, 2020). Ifølge sjef FOH, Yngve Odlo, medfører klimaendringer og ressurstillgang i Arktis at flere nasjoner vil ha en betydelig interesse av å være til stede i regionen, der kontroll på ferdselsåren mellom Europa og Asia blir viktig (Odlo, 2023).

6.1 For Russland: Nordflåten og bastionforsvaret

Russlands strategiske ubåter og behovet for å beskytte disse som er den fremste grunnen til nordområdenes stormaktspolitiske betydning (Tamnes et al., 2015, s. 20). I løpet av 1960-tallet utviklet Nordflåten seg til å bli den største av Sovjetunionens marineflåter, og Kolahalvøya ble omtalt som verdens mest militariserte område (Hønneland & Rowe, 2010, s. 11). I 1973 anskaffet Sovjetunionen de første strategiske ubåtene utrustet med ICBM, og det var ikke lenger nødvendig for ubåtene å transittere gjennom Norskehavet og vestover for å nå mål i USA; de fleste kunne holde seg i «bastionen» i Polhavet nord av Kolahalvøya (Tamnes, 2019, s. 51). Utviklingen av Nordflåten førte følgelig med seg et skifte i operasjonsmønster og operativ aktivitet i Arktis (Berdal, 1997, s. 48).

For å forsvare de sovjetiske missilbærende strategiske ubåtene utviklet Sovjetunionen «*bastionforsvarskonseptet*» (Ydstebø, 2021, s. 77). Det klassiske bastionforsvaret ble betegnet som et lagdelt forsvarssystem som innebar å legge lag på lag med sovjetiske ubåter og overflatefartøy fra GIUK og nordøstover til Kolahalvøya for å stanse potensielle amerikanske angrep mot de strategiske ubåtene og tilhørende sovjetisk infrastruktur (Ulriksen, 2021, s. 28). Dersom atomvåpen skulle bli benyttet, skulle de strategiske ubåtene avskrekke ytterligere angrep på Sovjetunionen, og de skulle likeså opprettholde eskaleringsdominans, samt være et avgjørende forhandlingskort da etterkrigsfreden skulle etableres (Strømmen, 2021, s. 51). Med dette til grunn presenterte Admiral Gorshkov, daværende øverstkommanderende for den sovjetiske marinen, en sovjetisk maritim strategi der marinen ble selve garantisten for Sovjetunionen (Strømmen, 2021, s. 51). En direkte følge av dette var at den strategiske verdien

av Arktis økte betraktelig (Ydstebø, 2021, s. 77). Nordflåtens strategiske ubåter har siden dannet den sjøbaserte komponenten av Russlands nukleære triade, der de fremdeles patruljerer under den arktiske havisen med oppdraget om kjernefysisk sjøbasert gjengjeldelse (Kvam, 2021, s. 1). Troverdigheten av russisk avskrekking og militærstrategi avhenger av ubåtenes overlevelsessevne, noe som gjør de strategiske ubåtene til Russlands statsikkerhet og livsforsikring (Kvam, 2021, s. 2).

Illustrasjon 1: Prinsippkisse av Bastionforsvaret og maritime strategiske områder (Åtland et al., 2022, s. 64)

6.1.1 Russiske ambisjoner i Arktis

På 2000-tallet, spesielt fra og med slutten av Vladimir Putins andre presidentperiode (2004-2008), har nordområdene spilt en stadig større rolle både i russisk innenriks-, utenriks- og forsvarspolitik (Zysk, 2015, s. 71). Den politiske betydningen og viktigheten av Arktis er gjengitt i flere russiske strategier, og er særlig synlig gjennom den militære moderniseringen av regionen (Kluge & Paul, 2020, s. 1). 2008-strategien, Russlands første omfattende strategi for Arktis, definerte regionen som et nøkkelområde for nasjonal økonomisk vekst, fremhevet opprettholdelse av et operasjonelt militært regime, beskyttelse av nasjonal suverenitet, og opprettholdelse av Arktis som en region preget av internasjonalt samarbeid og fred som viktige prinsipper (Klimenko, 2020). Den oppdaterte versjonen i 2020 redegjorde for russiske målsettinger og interesser i regionen frem til 2035, der prioriterte nasjonale interesser inkluderte å beskytte russisk suverenitet og territoriell integritet, og hvor de sikkerhetspolitiske målene fremhevet operasjonell evne til å avskrekke aggresjon mot Russland i regionen (Klimenko, 2020; President of the Russian Federation, 2020). Arktis ble også i denne strategien definert som et nøkkelområde for russisk økonomisk vekst, samt å bevare Arktis som en region preget av fred og stabile, gjensidige fordelaktige relasjoner (Klimenko, 2020; President of the Russian Federation, 2020).

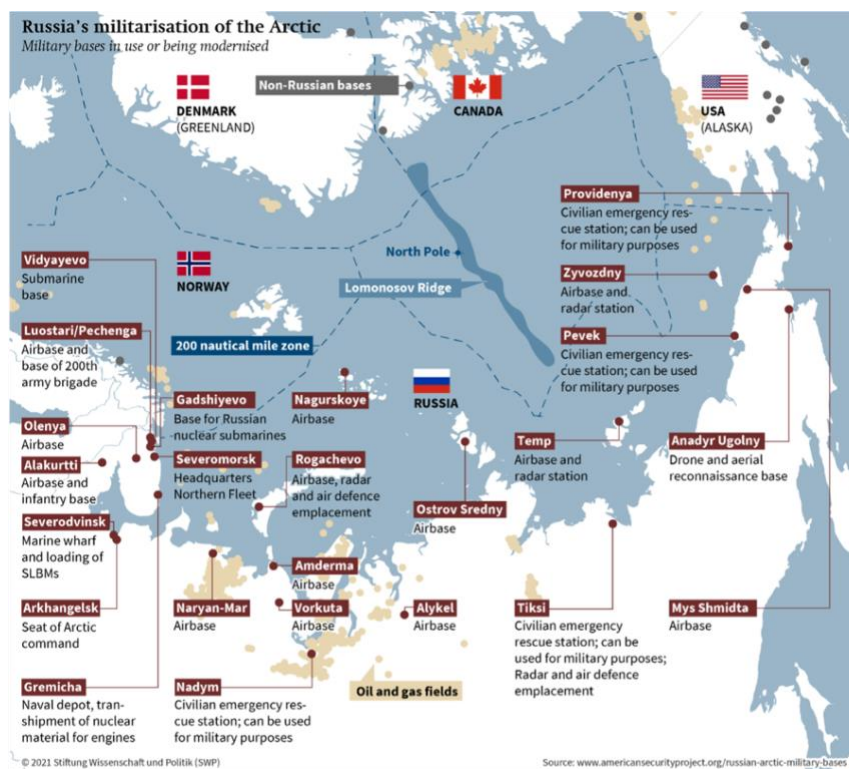
Russlands nyeste maritime strategi fra 2022 stadfester tydelige arktiske militære ambisjoner; Arktis er førsteprioritet i strategien, med et løfte om å styrke Nordflåten som en respons på truslene i regionen, der arktiske farvann skal beskyttes «*med alle midler*» (President of the Russian Federation, 2022; Weber, 2022, s. 1-2). Kombinasjonen av NATOs aktiviteter og ekspansjon nærmere Russland, økningen av utenlandsk maritim tilstedeværelse i regionen, staters interesser for Nordøstpassasjen, samt klimaendringer, gjør regionen kritisk for forsvar (President of the Russian Federation, 2022; Weber, 2022, s. 1-2). Som Didriksen forklarer blir den nordlige sjørute viktigere og viktigere for Russland som allerede vrir mye av sin eksport og oppmerksomhet mot Asia. Murmansk og tilhørende område med tilstøtende havner østover blir enda viktigere enn de er i dag, både militært og kommersielt, noe som medfører at Norges nærområde kan bli enda viktigere for Russland (Didriksen, 2023). I tillegg til å beskytte de strategiske ubåtene på Kolahalvøya, er investeringer, ressursutvikling, og akkumulering av midler for å sikre seg mot en eventuell økonomisk eller politisk motgang også forklarende årsaker for regionens betydning (Rumer et al., 2021).

6.1.2 Militarisering og modernisering

Sammen med det økende internasjonale fokuset på Arktis etter årtusenskiftet, har utviklingen, slik den ble oppfattet i Moskva, tvunget frem et behov for å styrke Russlands militære nærvær i regionen, der en forventet økende aktivitet i hele Arktis har generert nye oppgaver og et nytt rasjonale for de russiske væpnede styrkene i nord (Zysk, 2015, s. 71-72). I 2008 startet Russland et av de mest radikale militære moderniseringsprogrammene i russisk forsvarshistorie, og det ble investerte tungt i utviklingen av militære styrker (Zysk, 2018, s. 2). Nordflåten fikk en betydelig andel av midlene og resulterte i en kraftig økning av militær aktivitet i regionen (Zysk, 2018, s. 2). Den tydelige sammenhengen mellom den økende internasjonale oppmerksomheten mot Arktis og intensivering av den russiske satsingen i regionen ble i 2013 forsterket med Kremles oppfatning om at «*hvis Russland ikke utvikler Arktis, vil Arktis utvikles uten Russland*», og en økt tilstedeværelse i regionen ble ansett som nødvendig (Zysk, 2013). Siden har Russlands militære aktivitet i Arktis vokst i omfang, størrelse og geografisk rekkevidde, både til sjøs, i luften og på land (Åtland, 2017).

Russisk militær utvikling i Arktis ble spesielt synlig da Nordflåten i 2014 ble oppgradert til en arktisk «*Joint Strategic Command*», som skulle utgjøre Russlands ledende arktiske militære kommando (Kjellén, 2022, s. 35; Åtland, 2017). Den nye arktiske kommandoen integrerte hele marinen samt bakke-, luft- og luftvernstyrker, og var essensiell for Russlands arktiske militære

oppbygging (Åtland, 2017). Betydningen av Arktis økte ytterligere ved at Nordflåten i 2021 ble oppgradert til et eget militærdistrikt (Ulriksen, 2021, s. 29) som fikk ansvar for Arktis, den russiske kystlinjen i Arktis og Nordøstpassasjen (Humpert, 2021). Dette var første gang en flåtes status ble oppgradert til et militærdistrikt, noe som signalerte den strategiske verdien og den økte betydningen Russlands militære styrker fikk i regionen (Humpert, 2021). Som et resultat av 14 år med modernisering har Russland systematisk utvidet sin permanente militære tilstedeværelse i Arktis; militærbaser og flybaser på de arktiske øyer er bygget og modernisert, og moderne våpensystemer er utplassert (Zysk, 2022). Flybasen på Franz Josef land, som kan benyttes av kampfly, langtrekkende bombefly og maritime overvåkingsfly, er et av de nyeste eksemplene på moderniseringen (Etterretningstjenesten, 2022, s. 35). Å opprettholde en dominerende militær posisjon i Arktis er ansett som en nødvendig del av Russlands arktiske strategi, og behovet for å raskt kunne reagere militært er viktig (Rumer et al., 2021). De moderniserte russiske militære styrkene utgjør et fleksibelt og effektivt verktøy for Russland, og for å understøtte statens interesser i Arktis ytterligere styrkes Nordflåtens evne til å gjennomføre militære operasjoner generelt, og til å føre strid under arktiske forhold spesielt (Etterretningstjenesten, 2021, s. 8, 11, 46). Nordflåtens hovedoppdrag, å forsvare basene på Kolahalvøya og utøve avskrekking med strategiske ubåter, blir viktigere for Russland fremover (Etterretningstjenesten, 2023, s. 18).

Illustrasjon 2: Russlands militære baser og infrastruktur i Arktis (Paul & Swistek, 2022, s. 30).

6.2 For USA og NATO: Avskrekking mot trusselen fra øst

USA anslo mot slutten av 1940-tallet det strategiske potensialet til Arktis, der konstruksjonen av flybasen Thule på Grønland i starten av 1950 signalerte fremveksten av USAs arktiske strategi (Petersen, 2011, s. 91-92). Thule ble utover 1960-tallet en betydelig del av amerikanernes avskrekking mot Sovjetunionen, og fungerte som en fremskutt base for amerikanske rekognoseringsfly og strategiske bombefly, som kunne fly direkte mot sovjetiske områder og mål (Petersen, 2011, s. 106). Med Sovjetunionens utvikling av ICBM og ubåtlanserte ballistiske missiler (SLBM) besluttet USA å styrke egne radar - og varslingssystemer, og Thule gikk fra å inneha en offensiv rolle til en arena for defensiv strategisk forsvar (Petersen, 2011, s. 111, 113-114). Det var imidlertid USAs utvikling av den første strategiske ubåten på starten av 1960-tallet, utstyrt med SLBM, som virkelig trigget Sovjetunionen til å utvikle sine strategiske ubåter, noe som utover 1960-tallet utgjorde et vendepunkt for NATO (Dyndal, 2011, s. 583). Sovjetisk utvikling av strategiske ubåter og SLBM førte til at bastionforsvarskonseptet ble en realitet, og fremprovoserte følgelig en konsentrert oppbygging av allierte ASW-styrker i regionen (Dyndal, 2013, s. 10). NATO utviklet et solid nærvær av militære styrker og infrastruktur, gjennomførte omfattende militærøvelser i regionen, og som et resultat utviklet den taktiske nordflanken seg til et sentralt teater for militærmakt og en geostrategisk arena i NATOs operasjoner og strategier utover den kalde krigen (Dyndal, 2011, s. 557).

6.2.1 Økt årvåkenhet og tilstedeværelse i et nytt sikkerhetsmiljø

Etter Russlands illegitime okkupasjon av Krimhalvøya i 2014 fastslo alliansen at Russland utfordret den euro-atlantiske sikkerheten og NATOs visjon om et Europa i fred og stabilitet (NATO, 2014). I 2016 fordømte NATO nok en gang Russlands militære handlinger, og tydeliggjorde avskrekking og behovet for å styrke alliansens forsvar og situasjonsbevissthet i Nord-Atlanteren for å kunne avskrekke og forsvare seg mot potensielle trusler (NATO, 2016; 2017, s. 5). I 2021 publiserte NATO rapporten «*Regional Perspectives on the Arctic*», som identifiserte alliansens behov og utfordringer i Arktis frem til 2040. Rapporten fremholder at Arktis forventes å være preget av intensivert stormaktskonkurransen, og at NATO bør øke fokuset og samholdet i regionen (NATO, 2021, s. 5). Etter Russlands invasjon av Ukraina i 2022 fastslo NATOs strategiske konsept at Russland er den største trusselen for alliansens sikkerhet, og for fred og stabilitet i Europa (NATO, 2022a, s. 4). Russlands modernisering av militære styrker og infrastruktur utfordrer NATOs interesser og sikkerhet, og Russlands evne

til å forstyrre allierte forsterkninger og navigasjonsfrihet over Nord-Atlanteren er en strategisk utfordring i nordområdene, fastslår konseptet (NATO, 2022a, s. 4). Høsten 2022 uttalte NATO at epoken med lavspenning i nordområdene er i endring på grunn av økt global konkurranse og klimaendringer, og at alliansen følgelig øker tilstedeværelsen i regionen (NATO, 2022b). En mer konkret og definert arktisk strategi eller sikkerhetspolitikk for NATO enn hva som er redegjort for er enda ikke utformet (Coffey & Kochis, 2021). Flere NATO-nasjoner krever økt alliansebevissthet i nordområdene (NATO, 2021), og flere av alliansens arktiske nasjoner har utarbeidet arktiske strategier som reflekterer den økte interessen for den arktiske regionen (NATO, 2017, s. 2; Paul & Swistek, 2022, s. 32).

6.2.2 Arktis i amerikanske nasjonale og militære strategier

USA har hevdet sin grunnleggende interesse i Arktis i mer enn 40 år gjennom en rekke regjeringsstrategier (Conley & Melino, 2019, s. 1). Innholdet i strategiene har variert, men overordnede gjengangere har vært å styrke og beskytte nasjonale sikkerhetsinteresser i Arktis, minimere klima- og miljøskader, samt fremme internasjonalt samarbeid med arktiske stater (National Security Council, 1971, s. 1; National Security Decision Directives, 1983, s. 1; The White House, 1994, s. 2). Den arktiske strategien av 2009 spesifiserte også betydningen av strategisk avskrekking og missilforsvar, samt viktigheten av sjømakt og et tungt militært maritimt fotavtrykk (National Security Decision Directives, 2009). FDs arktiske strategier fra 2016 og 2019 redegjorde for å styrke avskrekking, det allierte partnerskapet, og militær aktivitet i lys av Russlands invasjon av Ukraina i 2014 (Department of Defense, 2016, s. 10; 2019, s. 7). Høsten 2022 publiserte USA sin nyeste arktiske strategi som beskriver den nasjonale agendaen frem til 2032. Strategien, en oppdatering av forgjengeren fra 2013, anerkjenner økende strategisk konkurranse i Arktis, forsterket av Russlands krigføring i Ukraina (The White House, 2022, s. 3). Ifølge strategien vil USA opprettholde tilstedeværelse i Arktis og avskrekke trusler mot hjemlandet og allierte territorier i regionen (The White House, 2022, s. 7).

De ulike forsvarsgrenene, som for eksempel den amerikanske marinen og det amerikanske luftforsvaret, har også publisert egne strategier. Den amerikanske marinens strategier fra 2009, 2013 og 2019 har overordnet vektlagt utfordringer knyttet til maritim sikkerhet og klimaendringer, og mer fremtredende de seneste årene, stormaktskonkurranse, avskrekking, forsvar mot angrep, og sikring av USAs arktiske innflytelse (Department of The Navy, 2009, s. 3; 2013, s. 2; The United States Navy, 2019, s. 4). Marinens nyeste strategi fra 2021 fastslår at økt maritim tilstedeværelse i arktisk er nødvendig for å være troverdig avskrekkende, bevare

navigasjonsfriheten, forsvare amerikansk territorium, og for at Russland ikke skal utfordre fred og velstand i regionen (Department of the Navy, 2021, s. 5). I 2020 publiserte det amerikanske luftforsvaret sin første arktiske strategi, en strategi som vektlegger forsvar av luftrommet over Arktis, og luftstyrkers støtte til maritime operasjoner for å blant annet oppnå effektiv avskrekking (The Department of the Air Force, 2020, s. 2). Samarbeid med Norge, Island og Storbritannia om luftforsvar, situasjonsforståelse, øvelser og trening, og deling av etterretning, er viktig for å øke USAs regionale fotavtrykk, forklarer Zysk. Allianser og partnerskap i regionen fremheves i amerikanske arktiske politiske dokumenter som den største strategiske asymmetriske fordel i regionen, og derfor som hjørnesteinen i regional strategi (Zysk, 2021).

Illustrasjon 3: Kart over amerikansk definisjon av Arktis (US Arctic Research Commission, 2022)

6.2.3 Ubåtjakt i nordområdene

At USA, med allianseforpliktelser verden rundt, igjen har en sikkerhetspolitisk interesse i å være til stede og engasjert i nordområdene, spinner ifølge Ståle Ulriksen ved FHS, ut av en generasjon nye russiske ubåter med nyere og avansert teknologi. Ikke bare er de russiske ubåtene en ny generasjon multirolleubåter med avansert teknologi, men de er også utstyrt med missiler som kan true allierte strategiske ubåter og militær infrastruktur på fastlandet (Ulriksen, 2021, s. 35). Ulriksen tror også at amerikanerne virkelig frykter at Russland vil være i stand til å true USAs strategiske andreslagskapasitet mens denne befinner seg til sjøs, og at det følgelig vil være viktig for USA å kunne lokalisere ubåtene, og om mulig ha evne til å tilintetgjøre eller stenge dem inne i Barentshavet (Ulriksen, 2021, s. 35). Samtidig forklarer Ulriksen at Russland er overbevist om at amerikanske jaktubåter opererer i Barentshavet for å finne og ødelegge Russlands strategiske ubåter. Overordnet har rivaliseringen svært lite med Norge å gjøre, men

betydningen av Norge som en strategisk posisjon er økende i så vel USA som i Russland (Ulriksen, 2021, s. 35).

Dersom de russiske ubåtene får operere fritt og uhindret utenfor norskekysten, i Barentshavet eller lenger vest i Atlanteren, vil Nordflåten raskt kunne bli en alvorlig trussel mot amerikansk infrastruktur (Heier, 2021, s. 148). Seiler en russisk stillegående ubåt usett ut i Atlanterhavet er den nesten umulig å detektere, uttalte tidligere sjef FOH, Rune Jacobsen, som forøvrig kunne opplyse om at russiske ubåter uanmeldt har dukket opp utenfor kysten av Florida og marinebasen i Norfolk (Johnsen, 2020a). Den norske E-tjenesten kunne opplyse at Russland forsøkte på dette høsten 2019 da den største russiske ubåtoperasjonen siden den kalde krigen ble iverksatt (Strand, 2019). Flesteparten av Nordflåtens ubåter forsøkte å seile fra Kolahalvøya og så langt ut i Atlanterhavet som mulig uten å bli oppdaget, med mål om å true og nå USA, teste vestens evne til å oppdage ubåtene, og samtidig projekte militær styrke, forklarte E-tjenesten (Strand, 2019). Med sikkerhetsinteressen av å holde Nord-Atlanteren fri for russiske ubåter, øker sannsynligheten for at norske områder blir mer tilgjengelige for amerikanske styrker (Heier, 2021, s. 148).

6.3 For Norge: Strategisk beliggenhet mot nord

Nordområdene for Norge er av stor betydning på grunn av den strategiske beliggenheten (Terry, 1988, s. 4). Ifølge Palle Ydstebø ved Krigsskolen (KS), er det naboskapet til den russiske nukleære andreslagskapasiteten på Kolahalvøya som gjør nordområdene til geostrategisk «*prime real estate*». Nordlige deler av norsk territorium omfattes av den russiske bastionen av flere opplagte grunner; Norges geografiske plassering, Norges medlemskap i NATO, og Norges nære partnerskap med USA (Ydstebø, 2021, s. 82). Overordnet handler den umiddelbare trusselen i nordområdene for Norge om det faktum at nordområdene vil inneha en sentral rolle i en potensiell konflikt mellom NATO og Russland, av den grunn at Russland har posisjonert sine strategiske styrker i regionen, nært grensen til Norge (Østhagen, 2022).

Nordområdene var også viktig i norsk utenrikspolitikk under den kalde krigen, særlig sikkerhetspolitisk (Hønneland, 2009). Med den strategiske plasseringen i nærhet til Nordflåtens militærkompleks på Kolahalvøya og i Barentshavet, ble Nord-Norge utviklet med militær infrastruktur som den første vestlige forsvarslinjen i tilfelle en krig med Sovjetunionen skulle inntreffe (Terry, 1988, s. 1, 4). Med slike fasiliteter kunne norske og allierte styrker

gjennomføre innsamling og overvåkning av Nordflåtens aktiviteter, og særlig fremtredende var norske rekognoseringstokt med MPA over Barentshavet for å ha kontroll på Nordflåtens ubåter (Terry, 1988, s. 4). Etter Sovjetunionens fall i 1991 varslet slapp mange nasjoner Russland ut av fokus, men det gjorde, i følge Kristoffersen & Haltebrekke, ikke E-tjenesten, som skjønnte at Russland ikke ville gli inn i demokratiske og liberale spor og langsomt bli mer som den vestlige verden (Kristoffersen & Haltebrekke, 2022, s. 32-33).

6.3.1 Norges viktigste strategiske ansvarsområde

Med overgangen til 2000-tallet ble *den nye nordområdepolitikken* etablert (Hønneland & Jensen, 2008), og nordområdene kom for alvor på den politiske dagsorden i Norge (Pedersen, 2018). *Den nye nordområdepolitikken* ble gjenspeilet i 2003 da et ekspertutvalg for nordområdene identifiserte utfordringer og muligheter Norge stod ovenfor i nord med rapporten «*Mot Nord!*». Forslag til satsningstiltak inkluderte at regionen skulle bli et foregangsområde for bærekraftig utvikling og ressursutnyttelse, og at det skulle tilrettelegges for mellomstatlig samarbeid, særlig med Russland (Orheim et al., 2003, s. 9). Knappe to år senere erklærte Stoltenbergs regjering nordområdene som *førsteprioritet* i utenrikspolitikken (Hønneland & Jensen, 2008), der nordområdene gjennom *Soria Moria-erklæringen* ble definert som Norges *viktigste strategiske satsingsområde* (Stoltenberg et al., 2005, s. 6-7).

Norges nordområdestrategi, bygget på Soria Moria erklæringen, så dagens lys i 2006. Hovedprioriteringer i strategien inkluderte suverenitetshevdelse, forvaltning av natur- og miljøressurser, utvikling av petroleumsvirksomheten, og styrking av samarbeidet med Russland (Utenriksdepartementet, 2006, s. 7-8). I 2009 stadfestet regjeringen behovet for å videreutvikle nordområdestrategien i lys av EUs og USAs nordområdestrategier og Russlands sterkere engasjement i regionen (Departementene, 2009, s. 3). Nordområdesatsingen skulle bidra til en styrket nordområdepolitikk i internasjonale og regionale samarbeidsfora, og en styrket nordområdedialog med allierte (Departementene, 2009, s. 7). I 2014 og 2017 ble det gjennom Solberg-regjeringens to nordområdestrategier stadfestet at «*nordområdene er Norges viktigste utenrikspolitiske interesseområde*» (Utenriksdepartementet, 2014, s. 3; 2017, s. 3). Etter Russlands folkerettsbrudd i Ukraina var det samtidig en målsetting å bevare stabilitet og lavspenning i regionen, inkludert et forutsigbart forhold til Russland (Utenriksdepartementet, 2017, s. 20).

I 2021 definerte Støre-regjeringen nordområdene som «*Norges viktigste strategiske ansvarsområde*», med fred, stabilitet og forutsigbarhet, etterfulgt av internasjonalt samarbeid som prioriterte mål (Utenriksdepartementet, 2021a, s. 8). Det anstrengte forholdet mellom Russland og NATO, økt militær aktivitet fra russisk og alliert side, og press mot samarbeidsinstitusjoner medførte at Norge stod overfor en mer krevende utenriks- og sikkerhetspolitisk situasjon (Utenriksdepartementet, 2021a, s. 10). Den krevende utenriks- og sikkerhetspolitiske situasjonen i nord krevde at Norge videreførte en forutsigbar linje og et styrket forsvar sammen med allierte (Utenriksdepartementet, 2021a, s. 13). En endring i Norges sikkerhetspolitiske omgivelser inntraff da Russland gikk til fullskala militære angrep på Ukraina 24. februar 2022 (Forsvarsdepartementet, 2022a, s. 11). FD fremhever at den russiske invasjonen av Ukraina har store konsekvenser for norsk sikkerhet, der behovet for tilstedeværelse, troverdig avskrekking og stabiliserende tiltak i nord øker. Dette forsterker behovet for styrking av nasjonal egenevne, evne til å koordinere aktivitet i norske nærområder, og evne til hurtig mottak av allierte (Forsvarsdepartementet, 2022a, s. 11-12).

Illustrasjon 4: Nordområdene som forstått i regjeringens nordområdestrategi fra 2006 (Hønneland, 2009)

7.0 Avskrekking og beroligelse i nordområdene etter 2014

For å se hvordan Norge har utøvd og tilpasset balansepolitikken overfor Russland i nordområdene etter 2014, er det først hensiktsmessig å kartlegge hvordan norske myndigheter har redegjort for og vektlagt ambisjonen om avskrekking og beroligelse i LTP og tilhørende politiske strategiske dokumenter etter 2014. Nordområdenes betydning for Norge, samt den uttalte ambisjonen om norsk balansepolitikk, kommer særlig til uttrykk i LTP. En gjennomgang av LTP for å undersøke vektleggingen og bruken av begrepet avskrekking og beroligelse er inspirert av masteroppgaven til Hanne Bragstad ved FHS, som gjorde tilsvarende i sin masteroppgave «*Avskrekking og beroligelse i norsk sikkerhetspolitikk overfor Russland*», der hun analyserte norske forsvarsbudsjett og forsvarsministers taler fra 2008 til 2016 (Bragstad,

2016, s. 30-31). Videre i kapittelet presenteres en gjennomgang av norske militære kapabiliteters funksjon i utøvelse av balansepolitikken, før kapittelet vil se på hvordan Norge utøver balansepolitikken gjennom basepolitikken, gjennom norsk deltagelse i allierte operasjoner, og til slutt gjennom norsklede NATO-øvelser. En gjennomgang om hvordan Norge deltar i, tilrettelegger for, og gjennomfører alliert aktivitet i nordområdene fra politisk nivå og helt ned til taktisk nivå vil kunne avdekke hvordan norsk avskrekking og beroligelse tilpasses i praksis.

7.1 Langtidsplaner for forsvarssektoren

Rapporten «*Et felles løft*», utarbeidet av en ekspertgruppe ledet av Rolf Tamnes, ble publisert i kjølvannet av Russlands invasjon av Ukraina. Russlands militære opprustning og økte reaksjonsevne førte til et behov for ytterligere norsk og alliert fotavtrykk i nordområdene, fastslo ekspertgruppen (Tamnes et al., 2015, s. 94-95). Ekspertgruppen, oppnevnt av daværende forsvarsminister Søreide, fremholdte at troverdig avskrekking er grunnleggende for norsk sikkerhet, og at denne må bygges opp gjennom kontinuerlig tilstedeværelsen av norske og allierte styrker i fredstid (Tamnes et al., 2015, s. 85). Et stabilt nærvær bestod av nasjonale styrker som var fast stasjonerte, samt nasjonale og allierte styrker som trente i nordområdene (Tamnes et al., 2015, s. 78).

Den første LTP etter 2014, publisert i 2016, pekte på Russlands økte militære evne, maktbruk og annekasjonen av Krimhalvøya i 2014 som den mest sentrale endringen i Norges sikkerhetspolitiske omgivelser (Forsvarsdepartementet, 2016, s. 28). Selv om Russland ikke utgjorde en militær trussel mot Norge, var Russlands militære modernisering, vilje til å utøve militær makt og statens uforutsigbare politiske opptreden sentrale faktorer i norsk forsvarsplanlegging (Forsvarsdepartementet, 2016, s. 29). Norge måtte ta høyde for at konflikter andre steder kunne ha ringvirkninger i Norges nærområder, og med bakgrunn i dette, måtte Forsvarets evne til å sikre norsk suverenitet gjennom tilstedeværelse og evne til troverdig avskrekking i nord styrkes (Brende, 2016). Forsvarets prioriterte i oppgave i LTP var å «*sikre troverdig avskrekking med basis i NATOs kollektive forsvar*» (Forsvarsdepartementet, 2016, s. 22). LTP prioriterte økt aktivitetsnivå og økt militær tilstedeværelse med relevant operativ evne, spesielt i nordområdene, og det var nødvendig med en satsing på etterretning og overvåking for å opprettholde norsk og alliert situasjonsforståelse (Forsvarsdepartementet, 2016, s. 20). Denne LTP belyste i større grad prioriteringer og beslutninger sett i sammenheng med en mer usikker

verdensorden, og man så en tydelig omdreining i språk og innretning tilknyttet de nye sikkerhetsutfordringene Norge stod overfor (Langemyr, 2020, s. 25).

Dagens gjeldende LTP, fremlagt i 2020, fremholder at den langsiktige hovedmålsettingen og strategiske hovedlinjen fortsatt er å balansere avskrekking og beroligelse overfor Russland i nordområdene (Forsvarsdepartementet, 2020, s. 13). LTP fremhever også at det er mer krevende å ivareta balansen mellom troverdig avskrekking og beroligelse i hele krise- og konfliktspekteret, samtidig som balansen blir stadig viktigere (Forsvarsdepartementet, 2020, s. 10). Forsvarets prioriterte oppgave er fremdeles er å «sikre troverdig avskrekking med basis i NATOs kollektive forsvar», der det er viktig at den samlede allierte virksomheten i nord i fredstid er tydelig, forutsigbar og koordinert, slik at Norges strategiske hovedlinje med balanse mellom avskrekking og beroligelse opprettholdes (Forsvarsdepartementet, 2020, s. 10, 13). Ettersom Norge og allierte står overfor et mer alvorlig trusselbilde enn ved utarbeidelsen av forrige LTP, er det behov for at Forsvaret bidrar til en troverdig og balansert avskrekking, likeså er det et behov for å oppdatere forståelsen og etablere en tilpasset tilnærming til avskrekking, i tråd med den nye sikkerhetspolitiske situasjonen (Forsvarsdepartementet, 2020, s. 20).

I november 2022 fikk forsvarssjef Kristoffersen mandat til et nytt FMR for utarbeidelse av en ny LTP. Forsvarsminister Bjørn Arild Gram uttrykte at verden er dramatisk endret siden gjeldende LTP ble vedtatt, og at det ikke er tatt tilstrekkelig høyde for den forverrede sikkerhetssituasjonen som følge av krigen i Ukraina (Forsvarsdepartementet, 2022a). Ifølge FD medfører dagens utfordrende sikkerhetspolitiske situasjon at betydningen av alliert samhold, evne til troverdig, rask avskrekking, og gjennomføring av stabiliserende tiltak har økt (Forsvarsdepartementet, 2022b, s. 2). Det pågående arbeidet med en ny LTP vil i større grad innrette Forsvaret for avskrekking, som følgelig må inneha en styrket evne til tilstedeværelse, spesielt i nord, samt styrket evne til samvirke og mottak av allierte styrker (Forsvarsdepartementet, 2022b, s. 2-3). Allierte vil ha en mer aktiv og omfattende tilstedeværelse i norske nærområder, og Norge må derfor ha bedre evne til å forme, koordinere og delta i denne aktiviteten, belyser FMR-mandatet (Forsvarsdepartementet, 2022b, s. 2).

Dokumentene indikerer at Norge har beveget seg i en retning der avskrekking og beroligelse blir viktigere, med en økt vektlegging på avskrekking. Bragstad kunne også vise til tilsvarende funn i sin studie fra 2016, der de analyserte dokumentene og talene fra spesielt 2015 og 2016 viste en endring og markant økt bevissthet rundt bruk av begrepet avskrekking (Bragstad, 2016,

s. 33-34). Til tross for en økt vektlegging av avskrekking, betyr imidlertid ikke dette, som Oma også uttaler, at beroligende tiltak har ligget brakk (Oma, 2021a, s. 4), noe studien skal undersøke nærmere.

7.2 Norske militære kapabiliteter

Ifølge sjef FOH, Yngve Odlo, vil utvikling av nasjonale kapasiteter for å utøve tilstedeværelse, danne situasjonsforståelse, samt ivareta norsk suverenitet i nordområdene, være viktig fremover, både for å kommunisere aktivitetsbilde i norske nærområder, likeså å promotere internasjonal rett og sørge for at Arktis forblir en stabil region (Odlo, 2023). Etter Russlands annekasjon av Krimhalvøya i 2014 har avskrekking fått større oppmerksomhet i den norske debatten og i den interne debatten i Forsvaret, hvor Forsvarets aktivitet i større grad er koblet til avskrekking (Tørrisplass, 2023). Som følge av Russlands annekasjon av Krimhalvøya har Norge på flere områder tilsluttet seg NATO gjennom reetablering av både planverk og kapasiteter for å gjenoppbygge nasjonal egenevne (Odlo, 2023).

Forsvaret er nå i gang med å gjennomføre noen av de mest omfattende militære investeringene Norge noensinne har gjort med kampflyet F-35 Joint Strike Fighter og P-8 Poseidon MPA (Skaar, 2021, s. 165). Begge kapasitetene, og særlig kampflyet F-35, betyr at Luftforsvaret er i ferd med å bevege seg fra en kapasitetsmessig småstat til å bli en middels stor europeisk luftmakt, hevder Skaar (2021, s. 165). F-35 har en gjennombruddsevne og sensor kapasitet som overgår hva Norge tidligere har hatt, og F-35 kan operere effektivt i krevende trusselmiljøer hvor F-16 måtte gi tapt (Tørrisplass, 2020). Å erstatte flåten med P-3 Orion med nye P-8 Poseidon gjør at Norge får en toppmoderne strategisk viktig kapasitet både nasjonalt og i rammen av NATO, skreddersydd for ASW, maritim overvåkning og elektronisk overvåkning (Forsvaret, 2020b). Det skal understrekes at beslutningen om norsk anskaffelse av våpenplattformene kom lenge før Russlands invasjon av Krimhalvøya i 2014. Anskaffelsen av kampflyet F-35 ble vedtatt i 2012 (Forsvarsdepartementet, 2017a), og anskaffelsen av P-8 Poseidon MPA ble vedtatt i 2017 (Forsvarsdepartementet, 2017b). Selv om studiens forfatter velger å se nærmere på kampflyet F-35 og P-8 MPA i de neste to underkapitlene, må det ligge til grunn at plattformene suppleres med kapasiteter innen andre domener; både i luften, til sjøs og på land, noe også Odlo påpeker i sitt intervju (Odlo, 2023).

Når Russland viser at de har revisjonistiske intensjoner, ønsker å endre verdensorden og utfordre den vestlige posisjon, blir det ifølge Tørrisplass åpenbart at avskrekking må få større plass i norsk strategi for å motvirke den russiske ambisjonen (Tørrisplass, 2023). Som det fremgår av gjeldende LTP er det av avgjørende betydning for Norge at NATO har den nødvendige evne til avskrekking og forsvar for å ivareta forsvar av medlemslandene (Forsvarsdepartementet, 2021a, s. 88). Norges avskrekking ligger nemlig i styrken til allierte, og styrken Norge kan utvise sammen med allierte, enten sammen med enkeltnasjoner eller i rammen av NATO (Didriksen, 2023; Dyndal, 2023; Odlo, 2023; Tørrisplass, 2023). Tørrisplass uttaler også at norske myndigheter må være klar over at tiltak ment å avskrekke kan skape en usikkerhet og motreaksjoner, der Norge også må tenke på hva som kan gjøres for å redusere spenningen overfor Russland. Denne balansegangen handler derfor om å balansere behovet for å etablere en tydeligere terskel for avskrekking, mot faren for å skape misforståelser, usikkerhet og uønsket eskalering og spenning (Tørrisplass, 2023).

7.2.1 Strategisk ressurs med avskrekkende effekt: F-35 Joint Strike Fighter

Parallelt med utviklingen av det europeiske sikkerhetsklimaet erstattet Norge sin aldrende F-16 kampfly med F-35, og begynte samtidig anskaffelsen av presisjonsvåpenet Joint Strike Missile (JSM); en kombinasjonen som potensielt kan forbedre Norges evne til å forsvare seg mot, og avskrekke, russisk aggresjon (Tørrisplass, 2018, s. 19-20). Kampflyet F-35 beskrives i LTP fra 2016 som en strategisk ressurs med avskrekkende effekt, og utgjør et betydelig bidrag for Norges avskrekkende evne og til NATOs kollektive forsvarsevne (Forsvarsdepartementet, 2016, s. 63). Bortsett fra egne og allierte ubåter, er norske F-35 de eneste NATO-enhetene med betydelig offensiv kapasitet basert i det nordlige teateret (Tørrisplass, 2018, s. 25). F-35 og JSM forbedrer norsk forsvar og avskrekking både gjennom nektelse og straff; gjennom nektelse ved å bidra til situasjonsforståelse, NATOs kollektive forsvar, og fellesoperasjoner innen ulike domener, og gjennom straff ved å heve terskelen for russisk aggresjon (Tørrisplass, 2018, s. 19). F-35 og JSM oppveier også noe av maktasymmetrien, og kan presse Russland til å forfølge interesser fredelig (Tørrisplass, 2018, s. 25). Ifølge Steinar Skaar ved Luftkrigsskolen (LKSK) innehar F-35 en bedre sensor kapasitet og evne til systemintegrasjon mellom forskjellige typer plattformer, samt en generelt bedret evne til å levere effekt i kompliserte og fiendtlige scenarier (Skaar, 2021, s. 165-166).

Den generelle høye prioriteten som er gitt til operativ evne av norske styrker i nordområdene, og spesielt Norges forpliktelser i NATO-alliansen, krever norske kampfly på Quick Reaction

Alert (QRA) beredskap i den nordlige delen av Norge (Forsvarskomiteen, 2008, s. 23). QRA-beredskap innebærer to F-35 på 24-timers NATO-beredskap for å kunne identifisere og avskjære fremmede fly, i hovedsak russiske militære fly, i norske nærrområder (Forsvaret, 2022f). De fleste av norske F-35 er stasjonert på Ørland, og kun et fåtall opererer fremskutt på NATO QRA fra Evenes flystasjon (Forsvarsdepartementet, 2012, s. 17).

Med F-35s avskrekkende evner og kapasiteter blir spørsmålet om beroligende elementer og tiltak også relevant. Som Oma forklarer, kan Norge for eksempel balansere anskaffelsen av F-35 med å ikke fly nært den russiske grensen (Oma, 2021a, s. 8). Hovedmengden av trening til norske kampfly foregår i luftrommet fra Nordland og sørover, noe som bidrar til å kommunisere et forutsigbart operasjonsmønster (Tørrisplass, 2020), men det betyr imidlertid ikke at norske kampfly ikke opererer i luftrommet nord av Finnmark i perioder (Tørrisplass, 2023). De norske øvingsområdene for militær lufttrafikk, de såkalte "Flexible Use of Airspace (FUA) områdene" gir også en pekepinn på hvor norske militære kampfly trener og opererer; FUA-områdene er geografiske inndelte blokker av luftrom som Forsvaret reserverer for trening og øving (Luftfartstilsynet, 2023b, s. 5). FUA-området som strekker seg lengst øst i Norge er «A1», som dekker luftrommet over Berlevåg, østover mot Varangerhalvøya (Luftfartstilsynet, 2023a, s. 1). Selv om det ikke er noen begrensninger på hvor norske kampfly kan operere i Finnmark, holder de likevel god avstand fra grensen til Russland (Tørrisplass, 2023). Heier påpeker også at norske og russiske militære styrker siden 1950-årene har utviklet et svært profesjonelt og korrekt adferdsmønster overfor hverandre, inkludert når norske fly til stadighet er på vingene for å verifisere russiske luftoperasjoner vestover (Heier, 2021, s. 59).

7.2.2 Nye maritime patruljefly: P-8 Poseidon

FMR fra 2015 anbefalte å nedprioritere MPA-kapasiteten, der mandatet uttrykte at P-3 Orion sitt behov for betydelige oppdateringer ikke kunne prioriteres på bakgrunn av økonomiske grunner. For å ivareta behovet for maritim overvåking og situasjonsforståelse var anbefalingen å etablere en kombinasjon av satellittbaserte sensorer, samt bemannede og ubemannede overvåkingsfly (FMR, 2015, s. 53). I 2015 uttrykte Harald Håvoll ved NUPI, at dersom Norge ikke videreførte MPA med ASW-kapasitet måtte Norge være forberedt på at USA ville ivareta dette selv med flyvninger fra norske baser, noe som ville utfordret norsk basepolitikk og selvpålagte restriksjoner (Håvoll, 2015, s. 30). I et historisk perspektiv forklarer Håvard Klevberg ved IFS at satsingen med norske fremfor amerikanske styrker i de norsk-russiske grenseområdene har vært vellykket; da Norge satte foten ned for stadig flere amerikanske MPA-

tokt ut fra Andøya i 1957, gjennom den selvpålagte begrensningen om å ikke tillate allierte flyvninger øst for 24 grader øst, fikk Forsvaret MPA fra USA slik at aktiviteten i Barentshavet kunne opprettholdes, men med norske sensorer, crew og besetninger (Klevberg, 2012, s. 149-150). Sett med russiske øyne kunne dette virke mindre provoserende, også den dag i dag (Heier, 2021, s. 30).

Den sikkerhetspolitiske situasjonen etter 2014 skulle vise seg å stille økende krav til situasjonsforståelse og styrket evne til å håndtere utfordringer både over og under havoverflaten i norske nærområder (Forsvarsdepartementet, 2017b). I 2017 besluttet derfor Norge å anskaffe nye P-8 Poseidon MPA til Forsvaret (Forsvarsdepartementet, 2017b). En stadig mer usikker og spent situasjon i nordområdene førte til at norske MPA ble viktigere enn noen gang, uttalte Forsvaret (2020b). En ytterligere hovedårsak til at den norske regjeringen valgte å prioritere ressurser på nye MPA var at Russland ville finne det mindre provoserende, mer forutsigbart og tryggere at det er norske fremfor andre staters enheter som opererer i regionen, forklarer Engeness et al. (2019, s. 16). At Norge selv sørger for fast og forutsigbar tilstedeværelse, og håndhevelse av jurisdiksjon, også på vegne av NATO, i våre nærområder kan virke dempende på effekten av stormaktsrivalisering (Engeness et al., 2019, s. 15). At Norge i tillegg blir sett på som en aktør som har god situasjonsforståelse av hva som foregår i nord kan også ha en beroligende effekt (Engeness et al., 2019, s. 15). Å hevde at norsk militær tilstedeværelse i nord er beroligende overfor Russland må forstås ut fra at dette er etablert som normaltilstanden; alternativet, som er økt tilstedeværelse av stormakter, bryter med normaltilstanden og forstås snarere i en stormaktskontekst enn en naboskapskontekst (Engeness et al., 2019, s. 16). Til sammenligning fremholder Oma at amerikansk og alliert tilstedeværelse i regionen ikke handler om hvor mye eller lite norske styrker er til stede. Hun fremholder at det er en feilaktig forestilling å anta at desto mindre Norge er til stede i nord, desto større blir behovet for alliert involvering, på lik måte som det blir feilaktig å anta at en solid norsk tilstedeværelse ikke vil generere alliert behov eller ønske om å operere i regionen (Oma, 2021a, s. 10). Oma understreker at Norge ikke kan bevilge seg bort fra amerikansk aktivitet i nordområdene som eksplisitt omhandler USAs strategiske egeninteresser og stormaktspolitiske posisjonering (Oma, 2021a, s. 10).

I flere tiår har norske P-3 Orion utgjort en sentral rolle innen norsk sikkerhetspolitikk. Gjennom overvåkning av nordområdene generelt og Nordflåten og russisk ubåttaktivitet spesielt, har P-3 Orion fremskaffet situasjonsbilde og beslutningsgrunnlag for norske militære og politiske

beslutningstakere, noe som også har vært av stor interesse for Norges allierte (Nordhagen, 2021, s. 1). Norges evne til maritim overvåkning og antiubåtoperasjoner har derfor vært av stor betydning for Norges bilaterale forhold til både USA og Storbritannia (Nordhagen, 2021, s. 1). Gjennom de siste tiårene har Russland blitt vant til norske kapasiteter i sitt nærområde, og særlig norske MPA, der norsk nærvær er gjenkjennbart og innebærer en situasjonsforståelse som kan være fordelaktig i interaksjonen med Russland (Didriksen, 2023). Siden 1969 har P-3 Orion hatt muligheter for bevæpning for antioverflateoperasjoner, uten at denne kapasiteten, ifølge Nordhagen, har blitt utnyttet (Nordhagen, 2021, s. 1). Gullvik forklarer også at norske MPA har opptrådd varsomt, der oppdrag med P-3 Orion har foregått uten synlige våpen i Barentshavet, noe som kan sees i sammenheng med ønsket om å holde temperaturen i nordområdene lav (Gullvik, 2020). Det oppleves at i de tilfeller Nordflåtens og norske styrker møter hverandre i luften eller til havs, er det preget av profesjonell og avbalansert militær opptreden (Engeness et al., 2019, s. 14). Ifølge Heier står tillitsskapende tiltak som fremmer lavspenning, og som befester ikke-fiendtlige normer i Barentshavet langt sterkere enn innad i USAs militære styrker (Heier, 2021, s. 59).

7.3 Basepolitikken

7.3.1 Rotasjonsordning av amerikanske marinestyrker

Basepolitikken gjøres sammen med alliert militær aktivitet i Norge og norske nærområder stadig til et spørsmål om brudd på norsk strategiske hovedlinje overfor Russland; balansegangen mellom avskrekking og beroligelse (Oma, 2021b). Påstander om brudd på norsk basepolitikk flammer opp med fremdeployeringer og rotasjonsbasert stasjonering av amerikanske marinestyrker (USMC) på norsk territorium (Vernberet, 2022). Russland har gjentatte ganger anklaget Norge for at de amerikanske rotasjonsstyrkene på norsk territorium er en fordekt basestruktur (Didriksen, 2023). I 2017 videreførte norske myndigheter avtalen fra 2016 angående rotasjonsordningen til USMC i Norge, henholdsvis fordelt på Værnes og Setermoen. Daværende forsvarsminister Søreide uttrykte at den sikkerhetspolitiske situasjonen, preget av usikkerhet og kompleksitet, gjorde det svært viktig å ha et sterkt og synlig operativt alliert samarbeid, i samsvar med intensjonene i LTP fra 2016 (Forsvarsdepartementet, 2017c). Den allierte aktiviteten skulle i større grad gjennomføres integrert med nasjonal øving, på baser og områder hvor norske avdelinger var stasjonert (Forsvarsdepartementet, 2016, s. 83). I 2018 besluttet norske myndigheter å videreutvikle ordningen med USMC, i første omgang inntil fem år. Daværende forsvarsminister Bakke-Jensen var tydelig på at den amerikanske

tilstedeværelsen var i tråd med norsk basepolitikk, hvor personellet ble skiftet ut jevnlig. Bakke-Jensen uttalte samtidig at den selvpålagte begrensningen om å ikke åpne baser på norsk territorium så lenge ikke Norge er angrepet eller utsatt for trusler om angrep, gjør det desto viktigere å forberede forsterkninger i fredstid (Forsvarsdepartementet, 2018).

Som Tørrisplass konkluderer med i sin masteroppgave «*Deterrence or reassurance? Determining the appropriate Norwegian response to a more unpredictable Russia*», bidrar tilstedeværelse og stasjonering av USMC på norsk territorium til å øke norsk avskrekkingsevne og gjøre norsk avskrekkingssinnsats langt mer troverdig (Tørrisplass, 2017, s. 80). Forhåndslagring av utstyr i Norge øker også avskrekkingsevnen og troverdigheten ved å øke utplasseringshastigheten til styrkene (Tørrisplass, 2017, s. 76). Selv om mye av innsatsen og aktiviteten til USMC i nordområdene de siste årene har vært å lære om effektive ekspedisjonsoperasjoner under krevende arktiske klimatiske forhold, som for eksempel ulike norskledede øvelsesaktiviteter, er operasjonene til USMC i Norge også en del av NATOs styrker i utøvelse av den daglige strategiske konkurransen med Russland, opplyser general for USMC, David Berger. Generalen tar også til orde for at de amerikanske marinestyrkene fremover må kunne utøve en større rolle i bekjempelsene av å hindre russiske ubåter fra Kolahalvøya å seile gjennom Norskehavet og ut i Nord-Atlanteren i en potensiell konflikt for å angripe forbindelseslinjene mellom USA og Europa (Berger, 2020).

I tillegg til den bilaterale samarbeidsavtalen om en rotasjonsbasert stasjonering av USMC, inngikk norske myndigheter i 2021 en tilleggsavtale om bilateralt forsvarssamarbeid, kalt Supplementary Defence Cooperation Agreement (SDCA) (Forsvarsdepartementet, 2021b); en avtale som har skapt debatt om Norge var på vei bort ifra en balansegang mellom avskrekking og beroligelse (Diesen, 2021, s. 2). Avtalen regulerer praktiske forhold ved amerikansk militær aktivitet i Norge, og tilrettelegger for amerikansk tilstedeværelse, trening og øving på norsk territorium (Forsvarsdepartementet, 2021b). Avtalen gir også amerikanerne tillatelse til å bygge ytterligere infrastruktur på flystasjonene på Rygge, Sola og Evenes, og marinebasen i Ramsund, noe som underbygger Norges ønske om styrket samarbeid med USA innen luftdomenet og det maritime domenet (Forsvarsdepartementet, 2021b). Heier forklarer hvordan tilgang på støttepunkter langs Norskekysten muliggjør en raskere ankomst av amerikanske luft- og sjøstyrker til Norge, og at støttepunktene på Evenes og Ramsund kan tilrettelegge for en intensivert amerikansk ASW mot Nordflåten ved at amerikanske ubåter og MPA får etterforsyninger tettere opp mot Kolahalvøya (Heier, 2021, s. 140-141). Heier argumenterer

videre at forsvarsavtalen inngår i et bredere amerikansk geostrategisk perimeterforsvar av Europa, der militære støttepunkter USA finansierer og drifter, plasseres langs ytterkanten av de russiske grensestolpene slik at Kreml lettere skal presses dersom det oppstår en krise som må handles raskt (Heier, 2021, s. 149). Norske myndigheter forklarer at videreutviklingen av forsvarssamarbeidet med USA er et supplement til Norges egen oppbygging av nasjonalt forsvar, der avtalen vil bidra til at Norge raskere kan motta forsterkning fra USA ved krise eller krig (Forsvarsdepartementet, 2021b). Det fremkommer fra avtalen at opprettelsen av de omforente områdene må støtte opp under balansen i norsk politikk for avskrekking og beroligelse, der plassering, størrelse og tiltenkt bruk av områdene, skal ikke samlet eller hver for seg med rimelig grunn kunne sies å bidra til økt spenning i Norges nærområder (Utenriksdepartementet, 2021b). Avtaleteksten sier uttrykkelig at SCDA ikke endrer den norske basepolitikken, og avtalen er tydelig på at USA skal respektere norsk suverenitet, lover og folkerettslige forpliktelser (Forsvarsdepartementet, 2021b).

7.3.2 Fremdeployering av amerikanske strategiske bombefly

Vinteren 2021 fremdeployerte for første gang amerikanske B-1B Lancer strategiske bombefly til en norsk base, Ørland flystasjon, for en periode på omtrent to måneder. Deployeringen tjente flere formål; demonstrere transatlantisk interoperabilitet, øve avskrekkings- og forsvarsevnen i regionen, familiarisering for crew,- og støttepersonell, utveksling av erfaringer, og kompetansebygging i et arktisk operasjonsklima (AIRCOM, 2021b; Everstine, 2021). Amerikansk interoperabilitet og integrasjon med norske styrker bidrar også til å avskrekke strategiske konkurrenter i regionen (USEUCOM, 2021). I løpet av fremdeployeringen gjennomførte de amerikanske bombeflyene flere treningsoppdrag og øvingsaktivitet med norske og allierte styrker i arktisk luftrom. Et historisk oppdrag var den første landingen av B-1B innenfor Polarsirkelen på Bodø flystasjon, der B-1B gjennomførte refueling (Forsvaret, 2021a). Det norske samarbeidet med amerikanske strategiske bombefly i nordområdene videreutvikler evnen til integrering, og demonstrerer Forsvarets og Norges evne og vilje til vertslandstøtte (Forsvaret, 2021a).

Ifølge Ulriksen er imidlertid ikke amerikanske bombefly avhengig av å operere fra norske baser for å komme på skuddhold av det russiske basekomplekset på Kolahalvøya. Fra internasjonalt luftrom utenfor Hammerfest bruker bombeflyene kun 81 sekunder på å fly innenfor rekkevidde til basekomplekset med Nordflåtens strategiske ubåter, og det er derfor på ingen måte gitt at de norske begrensningene på allierte flyvninger øst for 24 grader øst bidrar til mindre provokasjon

og mer trygghet hos Russland (Ulriksen, 2021, s. 34). Selv om de amerikanske bombeflyene begrenses av norske restriksjoner når de opererer ut ifra norske baser, gir flyene en enorm kapasitet innen operasjonell ildkraft, forklarer Ydstebø; et amerikansk bombefly kan bære 24 kryssermissiler med lengre rekkevidde enn de utgrupperte russiske nektelsessystemene, og overordnet demonstrerer en fremdeployering av disse flyene hvordan noen få tilpassede kapasiteter kan utligne deler av asymmetrien i nord på kort tid (Ydstebø, 2021, s. 86). Å bevisst demonstrere Norges evne til en slik fremdeployering kan vanskelig tolkes som annet enn et sterkt uttrykk for avskrekking rettet mot Russland.

7.3.3 «Fordi Norge ikke har baser, har Norge øvelser»

Tidligere forsvarsminister Bakke-Jensen var tydelig på at fremdeployeringen av amerikanske bombefly til Ørland ikke var et brudd med norsk basepolitikk, og fremhevet at selv om Norge legger begrensninger på permanent stasjonering av fremmede makters stridskrefter i Norge, er det ikke til hinder for alliert tilstedeværelse i fredstid å øve på forsvaret av Norge (Bakke-Jensen, 2021). Bakke-Jensen får støtte fra en rekke norske forsvarsekspertene. Dag Henriksen ved LKSK, uttaler at norsk basepolitikk er et fleksibelt verktøy og virkemiddel som gir Norge handlingsalternativer i den sikkerhetspolitiske verktøykassen (Henriksen, 2022), og Bjur henviser til det faktum at det ikke eksisterer noen avtale eller juridisk forpliktelse, ei heller foreligger noen gjensidig enighet om hvordan innholdet i basepolitikken skal fortolkes, der Norge står fritt til å velge om politikken skal gjelde (Bjur, 2022a). Utenriksminister Huitfeldt utdyper videre Norges særegne posisjon i NATO: «*For at det skal fungere i krise eller krig, må det øves på i fredstid. Det kan ikke improviseres når en krise er et faktum. Derfor øver og trener allierte mer i Norge enn hva som var tilfellet for noen år siden. Det er ikke snakk om en uthuling av basepolitikken, men en forutsetning for basepolitikken*» (Huitfeldt, 2022a).

Norge er det eneste NATO-landet med grense til Russland¹ som ikke har permanent tilstedeværelse fra NATO, men et nærvær av allierte styrker som roterer (Didriksen, 2023; Odlo, 2023). Sjef FOH, Yngve Odlo, påpeker at USA, Storbritannia, Tyskland, Nederland og Frankrike årlig bruker store beløp for å trene i Norge, noe som er viktig for nasjonene, for NATO og for Norge. Siden norske myndigheter har bestemt at det ikke skal være allierte baser og permanent tilstedeværelse, mener Odlo at Norge har et ansvar med å fasilitere og ressurssette den allierte tilstedeværelsen med infrastruktur og støtteapparat som gjør at de kan operere i

---

¹ Intervjuet ble gjennomført før Finlands inntreden i NATO

Norge mer kostnadseffektivt og for lengre perioder. Det faktum at det ikke er permanente baser på norsk territorium gjør det desto viktigere at allierte faktisk er i Norge for å trene og øve (Odlo, 2023). Det skal også tilføyes at basepolitikken tradisjonelt sett har vært et viktig beroligende tiltak i nordområdene, og det har ikke vært noen avvik fra denne (Tørrisplass, 2023).

Bjur uttrykker at fleksibiliteten til basepolitikken, som i over 70 år har funnet sin plass i ulike strategiske omgivelser, kan være nyttig i møte med en tid, et Russland og en europeisk sikkerhetsarkitektur Norge ikke vet hvordan vil se ut fremover (Bjur, 2022a). Oberst og sjef operasjoner i FST, Gjert Lage Dyndal, mener derimot at dagens basepolitikk bør «moderniseres» med bakgrunn i Sverige og Finland som sannsynlige NATO-medlemmer; et nytt Norden i et nytt NATO². Dyndal forklarer at dagens norske basepolitikk ikke vil ha noen praktisk funksjon hvis Sverige og Finland har en annen politikk, og den kan vise seg å bli eller være kontraproduktivt (Dyndal, 2023). Svensk og finsk NATO-medlemskap kan være grunnlag for justeringer og samkjøringer slik at tilnærmingene ikke er ulike (Tørrisplass, 2023). All den tid begrensningene er selvpålagte, er de opp til norske myndigheter å tolke og endre. Som Oma utdyper er norsk basepolitikk og andre selvpålagte begrensninger *midler, ikke mål*, for sikkerhetspolitikken (Oma, 2021b, s. 3).

7.4 Norsk deltagelse i allierte operasjoner

7.4.1 USAF Bomber Task Force og allierte flyvninger i nordområdene

Siden 2018 har United States Air Force (USAF) trent og operert jevnlig i Europa sammen med allierte og partnere med strategiske bombefly (AIRCOM, 2022). En del av den amerikanske aktiviteten, «Bomber Task Force» (BTF) oppdrag i nordområdene, har foregått med Luftforsvarets styrker, opplyser Forsvaret, der norske kampfly har gjennomført samtreninger med amerikanske strategiske bombefly i internasjonalt luftrom utenfor Finnmark (Forsvaret, 2020c; Ulriksen, 2021, s. 33). I oktober 2022 inkluderte et BTF-oppdrag norske og britiske F-35 kampfly, amerikanske strategiske bombefly, U-2 rekognoseringsfly og RC-135 rekognoseringsfly, samt deltagende enheter til havs og på land, opplyste Forsvaret. Under oppdraget gjennomførte britiske F-35 skarpskyting i indre Troms, og Norge bidro til at USAF fikk testet det nye våpensystemet Rapid Dragon på Andøya (Forsvaret, 2022g). Samtreningen mellom norske F-35 og amerikanske strategiske bombefly har også inkludert sømløs utveksling

---

² Intervjuet ble gjennomført før Finlands inntreden i NATO

av informasjon mellom land- og luftstyrker (Forsvaret, 2021b). Sjef Luftforsvaret, Rolf Folland, uttaler at Forsvarets trening på svært komplekse luftoperasjoner med amerikanske luftstyrker har generert operasjonelt taktisk samvirke og medført god progresjon for involverte (Forsvaret, 2022c). Folland opplyser også at oppdragene gjenspeiler en felles forpliktelse for allierte og partnere til å jobbe godt sammen for å avskrekke potensielle aggressive handlinger (Forsvaret, 2022b). AIRCOM fremholder at kombinasjonen av langtrekkende bombefly og femtegenerasjons kampfly som en viktig kollektiv avskrekkende faktor (AIRCOM, 2021a). Høsten 2019, da amerikanske strategiske bombefly fløy til luftrommet ved Novaya Zemlya, og mot Kvitsjøen, uttalte Forsvaret at de norske kampflyene opererte til omtrent 31 grader øst, like ved Vardø (Nilsen, 2019). Norske styrkers operasjoner med andre nasjoner blir kommunisert utad da Norge og alliansen gjerne vil at noen skal vite om aktiviteten som finner sted; strategisk kommunikasjon (STRATCOM) (Didriksen, 2023).

Norges beroligelsespolitikk overfor Russland har fulgt en praksis om at allierte fly på etterretningsoppdrag til luftrommet utenfor Kolahalvøya ikke skal ta av, lande eller fly over norsk luftrom (Nilsen, 2022). I november 2022 samtrente norske F-35 med et amerikansk RC-135 rekognoseringsfly over Tromsø-regionen, før flyet, ifølge FlightRadar24, fortsatte over internasjonalt luftrom til nord av Kolahalvøya (Nilsen, 2022). På returen fløy Rivet Joint, ifølge FlightRadar24, inn i norsk luftrom like nord for Honningsvåg, og fortsatte langs det norske fastlandet mot Sør-Norge, før den krysset Nordsjøen på vei tilbake til Storbritannia (Nilsen, 2022). I henhold til «Bestemmelser for militær luftfart» (BML) er regelen at alle flyvninger med utenlandsk militært registrerte fly øst av 24 grader øst, fra norske baser og/eller luftrom, skal inneha godkjennelse av Forsvarsdepartementet (FD), i tråd med retningslinjer for utenlandsk militær aktivitet i Norge (Luftforsvaret, 2017, s. 21). Det kan i så måte stilles spørsmål til om allierte flyoperasjoner øst for 24 grader øst etter gjennomflyging av norsk luftrom bidrar til å undergrave troverdigheten i en av Norges viktigste selvpålagte begrensninger overfor Russland, forklarer Nilsen. Men, det er også nettopp derfor slike flyvninger vanligvis ikke starter fra norske baser eller norsk luftrom, fremholder Nilsen; flyene tar vanligvis av fra flybaser i Storbritannia, hvor flyvningen nordover mot Kolahalvøya for det meste er utenfor norsk luftrom (Nilsen, 2022). Per-Erik Solli ved NUPI forklarer at det er en åpning fra sak til sak for å la allierte ikke-kampfly på et overvåkningsoppdrag fra Barentshavet transittere gjennom norsk luftrom, og utdyper at den norske politikken, reglene og praksisen for allierte militære flyvninger i nordområdene ikke er «skrevet i stein», men at regimet har blitt tilpasset og justert flere ganger siden 1950-tallet (Nilsen, 2022). Uttalene til Solli sammenfaller med

uttalene til Bjur som også fremhever basepolitikkenes fleksibilitet, samt uttalene til Oma vedrørende norske myndigheters posisjon til å endre og tolke restriksjonene.

Restriksjoner med flyvninger og operasjoner fra norske områder, videre nord og østover, er fremdeles viktige elementer i norsk balansepolitikk, da det å forlate disse kan medføre at de blir vanskelige å ta tilbake igjen (Dyndal, 2023). Tørrisplass forklarer videre at de selvpålagte restriksjonene muligens kan bidra til å påvirke russisk atferd og motvirke eskalering og militarisering dersom norske styrker kan signalisere at Norge ikke har noen intensjoner om å utfordre russisk posisjon i nordområdene. Det faktum at Norge bevisst velger å påføre seg selv begrensninger for å respektere Russland og samtidig kommunisere til Russland at Norge ikke har noen aggressive intensjoner, kan i seg selv være med å påvirke dynamikken som utspiller seg i nordområdene, hevder han. Det at Norge, som har en bevissthet rundt Russlands sensitiviteter, intensjoner, ambisjoner, styrker og svakheter, faktisk har restriksjoner, betyr noe (Tørrisplass, 2023).

7.4.2 Allierte maritime operasjoner i Barentshavet

Siden Russlands annekasjon av Krimhalvøya i 2014 og siden Russland tok krigen i Ukraina til et nytt nivå i februar 2022, har avskrekking gjennom NATO gradvis fått en sterkere betydning og signatur, uttaler Dyndal. Dette gjenspeiles gjennom et skarpere og hyppigere alliert militært nærvær og aktivitet i Norges nærområder, der både størrelsen på øvingsområder og de allierte styrkene gjør at aktiviteten ofte blir veldig synlig og fører til et stort avtrykk (Dyndal, 2023). NATOs økte interesse for Arktis kommer særlig til uttrykk gjennom den amerikanske marinens operative tokt (Ydstebø, 2021, s. 87). Ifølge Ulriksen har USA siden 2018 forsøkt å etablere en ny normalsituasjon der slagkraftige amerikanske styrker regelmessig er til stede i Norskehavet og Barentshavet. Det var tidvis amerikansk militært nærvær i regionen før dette, men intensiteten har blitt betydelig sterkere, noe som naturligvis blir oppfattet som truende i Russland (Ulriksen, 2021, s. 32).

Et eksempel på dette skjedde i mai 2020, da amerikanske kampfartøyer seilte inn i Barentshavet (U.S. Sixth Fleet, 2020b), for første gang siden midten av 1980-tallet (Heier, 2020). Heier forklarte at det var flere grunner til dette, blant annet at USA vill vise Russland, så vel som europeiske allierte, at USA har evne og vilje til å forsvare Europa i Nord-Atlanteren, samt kompetansebygging i nordområdene etter at området har vært nedprioritert av den amerikanske marinen i flere tiår (Heier, 2020). Den amerikanske Sixth Fleet uttalte i en pressemelding at det

var viktigere enn noen gang at USA opprettholdt sine operasjoner i Arktis, der styrkene skulle gjennomføre maritime operasjoner for å hevde navigasjonsfrihet og demonstrere sømløs integrasjon med allierte under utfordrende klimatiske forhold. I følge Sixth Fleet ble Russland varslet om seilingen for å hindre misforståelser, redusere risikoen for uønskede hendelser og hindre eskalering (U.S. Sixth Fleet, 2020b). Rasmus Bertelsen ved UiT stiller seg spørrende til om aktiviteten hadde til hensikt å forsvare navigasjonsfriheten, eller true det russiske bastionforsvaret, atomavskrekkingen og strategisk stabilitet. Bertelsen stiller også spørsmål til om Norge avsto fra denne aktiviteten fordi det ville ha en negativ påvirkning for Norges bilaterale forhold til Russland (Nilsen, 2020b). Daværende forsvarsminister Bakke-Jensen fastslo derimot at det var ønskelig at norske styrker deltok på denne type aktivitet når det foregikk utenfor Norge, men at det ikke ble prioritert denne gang (Nilsen, 2020b) fordi fartøyene, i følge daværende utenriksminister Brende, var opptatt med andre øvelser på tidspunktet (Johnsen, 2020b).

Knappe fire måneder senere seilte både amerikanske og britiske kampfartøyer inn i det sørlige Barentshavet, og denne gang sammen med den norske fregatten KNM Thor Heyerdal (Forsvaret, 2020a). Ivar Moen, pressetalsmann ved FOH, uttalte at dette var første gang en norsk fregatt seilte øst av Varangerfjorden på et oppdrag som ikke var i samarbeid med den russiske marinen (Nilsen, 2020a). Den britiske og amerikanske marinen uttalte i pressemeldinger at operasjonen skulle bidra til å opprettholde fred i regionen gjennom å demonstrere navigasjonsfrihet og handlefrihet, øke motstandskraften i et område som er avgjørende for britiske og amerikanske interesser, samt heve forståelsen og beredskapen for operasjoner i nordområdene (Royal Navy, 2020; U.S. Sixth Fleet, 2020a). Daværende forsvarsminister Bakke-Jensen utdypet at den britiske og amerikanske aktiviteten ikke var for å kompensere for manglende norsk tilstedeværelse, men en sentral del av det samlede forsvaret av Norge (Forsvaret, 2020a). Siden norske styrker opererer i disse farvann nærmest daglig er det nyttig og ønskelig at Forsvaret deltar sammen med allierte når de velger å øve i norske nærområder, uttalte Bakke-Jensen (Forsvaret, 2020a).

Høsten 2022 opererte KNM Thor Heyerdal på nytt i Barentshavet sammen med den britiske marinen, som opererte i området for tredje år på rad. Daværende fungerende sjef for den norske marinen, Pål Gudbrandsen, uttalte at høy grad av alliert tilstedeværelse i norske nærområder er en del av den nye normalsituasjonen, hvor allierte i større grad retter blikket mot nord, og hvor det økte allierte fokuset ønskes velkommen av Norge (Forsvaret, 2022a). Dette er samme

budskap som ble benyttet i uttalene fra Forsvaret angående BTF-flyvningene i kapittel 7.4.1, der Norge og alliansen i mye større grad enn tidligere opererer sammen i nordområdene. Bakke-Jensen forklarte at før den norske fregatten tilsluttet seg de allierte styrkene i 2020 redegjorde Norge for norsk politikk og egne restriksjoner, og utdypet at den norske deltagelsen førte til at aktiviteten ble gjennomført innenfor hva Norge mener er ansvarlige rammer som nasjonene på forhånd ble enige om (Johnsen, 2020c).

Didriksen viser til den amerikanske maritime strategien for Arktis som uttrykker at «USA har noe i Arktis som Russland ikke har, og det er venner og allierte». Med infrastrukturen Norge har, vil det kunne være en forventning fra allierte at de får noe igjen for sitt vennskap, nemlig tilgang på infrastruktur. Det har vært en liten oppmykning på at allierte fartøy får anløpe norske havner på retur etter operasjoner i Barentshavet, og det kan godt være at denne blir satt ytterligere under press (Didriksen, 2023).

7.4.3 Norsk handlingsrom til å delta og påvirke

Etter 2014 har en del av norsk avskrekking vært å knytte seg tettere med allierte og delta i alliert aktivitet med intensjon om å avskrekke, som for eksempel gjennom allierte flyvninger og seilinger, opplyser Tørrisplass. Det har blitt gjort av flere grunner; Norge vil være en del av avskrekkingen og vise seg som en del av NATO, samtidig som Norge da kan påvirke de allierte til en viss grad (Tørrisplass, 2023). Gjennom deltagelse i allierte operasjoner demonstrerer og signaliserer Norge alliert samhold, interoperabilitet, evne og vilje til integrerte operasjoner og samvirke som støtter opp om Norges avskrekkende intensjon og effekt (Dyndal, 2023; Tørrisplass, 2023). Selv om norsk integrert samvirke med allierte ikke har til hensikt å berolige Russland, er det likevel mulig å kontrollere avskrekkingen og eskaleringen ved å delta i aktiviteten og påvirke deltagerne (Tørrisplass, 2023). Gjennom involvering og deltagelse i operasjonsplanlegging kan Norge allerede før operasjonen igangsettes være med å påvirke aktiviteten (Didriksen, 2023; Odlo, 2023; Tørrisplass, 2023), noe Norge nå i økende grad gjør (Didriksen, 2023). Norge kan påvirke at den allierte aktiviteten tar en retning som er mindre provoserende for Russland, formidle overfor allierte hvordan man ønsker å være forutsigbare, samt bidra med forståelse for hva som kan virke eskalerende og hva som kan virke beroligende på russisk side (Odlo, 2023; Tørrisplass, 2023).

I en av regjeringens nyeste rapporter «*Prioriterte endringer, status og tiltak i forsvarssektoren*» utdypes det at norske styrker bør være kontinuerlig tilstede med relevante kapasiteter i nord for

å forme omgivelsene i tråd med norske interesser (Forsvarsdepartementet, 2022a, s. 11). For å sikre norsk innflytelse på planlegging og gjennomføring av alliert aktivitet bør norske styrker delta, og når aktiviteten har utgangspunkt i norsk territorium bør Norge utøve koordinering og nasjonal kontroll over aktiviteten for å sikre forutsigbarhet, stabilitet, og redusere risikoen for misforståelser (Forsvarsdepartementet, 2022a, s. 11). Heier viser til et konkret eksempel der norske og russiske crew har utviklet en egen norm når fartøyer fra det norske Sjøforsvaret skygger russiske fartøyer i Barentshavet; ofte kalles det opp på kanal 16, den internasjonale nødkanalen til havs for å bekrefte hvem som følger hvem. Når amerikanske eller andre allierte gjør dette finner ikke slik kommunikasjon sted, forklarer han (Heier, 2021, s. 153).

Som sjef FOH, Yngve Odlo, påpeker, er det opp til den enkelte nasjon hvilken aktivitet den ønsker å bedrive i internasjonalt farvann og luftrom, og Norge må respektere at nasjonene har sine individuelle interesser. I en militær kontekst er det viktig at Norge har et bevisst forhold til den allierte aktiviteten, samtidig som Norge har en viktig rolle i å bidra til ønsket effektoppnåelse blant likesinnede allierte stater (Odlo, 2023). Norge, som er en frontnasjon i Arktis, bør også ifølge Tørrisplass, søke å delta i alliert militær aktivitet i nordområdene. Det er i norsk interesse å vise samhold og vilje til å stå sammen med NATO i nordområdene, og signalisere til Russland at Norge er villige til å slåss for nasjonens rettigheter og politiske målsettinger (Tørrisplass, 2023). Hvis Norge ikke tar denne plassen, eller tar plass i forsvaret av Norge, kan allierte ta denne plassen, som kan redusere Norges innflytelse, noe Norge sannsynlig vil tape på (Tørrisplass, 2023). Wilhelmsen forklarer at norsk deltagelse i alliert aktivitet også er med på å dempe inntrykket av at det ikke bare er stormaktsrivalisering mellom USA og Russland dette handler om, men at det også dreier seg om Norges forsvarsevne (Danilov, 2020). Mangler Norge kapasiteter eller lar være å bidra, vil Norge, i følge Tor Ivar Strømmen ved Sjøkrigsskolen (SKSK), miste rom for beroligelsespolitikk overfor Russland, og NATO vil kunne handle fullstendig uten å ta hensyn til norske ønsker og mål (Strømmen, 2021, s. 67).

Uttalelsene ovenfor er i stor grad i tråd med LTP fra 2020, hvor det er uttrykt at norsk militær tilstedeværelse i nordområdene er noe Russland er både kjent med og vant til, og som USA og andre nære allierte har tillit til (Forsvarsdepartementet, 2020, s. 23). Norske militære styrkers aktivitet bidrar som sådan til beroligelse og stabilitet, og til å sikre innflytelse over egen sikkerhet (Forsvarsdepartementet, 2020, s. 23). Dersom Norge ikke har et regelmessig og forutsigbart nærvær i nord, vil tomrommet kunne fylles av allierte, noe som kan føre til at Norge

mister innflytelse på den sikkerhetspolitiske utviklingen i regionen (Forsvarsdepartementet, 2020, s. 23). Som Oma påpeker er nasjonale kapasiteter som gjør Norge i stand til å delta og påvirke hvordan NATO og nære allierte opererer i nord et viktig beroligende element knyttet til nasjonal forsvarsevne (Oma, 2021a, s. 10). Ikke-deltagelse av norske styrker fordi norske myndigheter er bekymret for omfanget og karakteren av allierte operasjoner, kan markere avstand, skape inntrykk av en splittelse i alliansen, samt avskjerme muligheter for påvirkning, forklarer Oma. Dette kan videre føre til at Norge ikke blir lyttet til, for eksempel når det gjelder varsling og åpenhet (Oma, 2021a, s. 10). Didriksen beskriver det han definerer som «*det norske dilemma*» angående norsk deltagelse eller ikke-deltagelse; Norges intensjon er først og fremst å holde spenningsnivået så lavt som mulig, og deretter operere mest mulig sammen med allierte slik at styrkene sammen, i en gitt situasjon, kan ta del i forsvaret av Norge. Samtidig blir det vanskeligere å få til dette, hevder Didriksen, blant annet fordi en del av de diplomatiske verktøyene Norge hadde tidligere er skrinlagte som følge av Russlands aggresjon i Ukraina, samt at allierte har et ønske om å markere seg overfor Russland i deres kjerneområde, Barentshavet (Didriksen, 2023).

Sjef FOH, Yngve Odlo, uttaler at Norge er avhengig av å ivareta et konstruktivt fungerende naboskap og et avklart forhold til Russland, og mener Norge har en transparent politikk og aktivitet; en aktivitet som utøves på en trygg måte der Norge respekterer og anerkjenner andre nasjoners rettigheter og behov i norske nærområder. Odlo forklarer også at dersom det skulle oppstå situasjoner har Norge mekanismer for å håndtere dette, som for eksempel gjennom den bilaterale avtalen INCSEA som regulerer hvordan norske og russiske styrker skal operere overfor hverandre på en trygg måte (Odlo, 2023). Dyndal utdyper at Norge fortsatt tydelig må fremme en balansepolitikk på militær aktivitet overfor allierte for å ivareta beroligelse. Dessuten, mener han, er det viktig å huske på at balansepolitikken er en langsiktig politikk som har tatt tid å etablere og opprettholde, noe som gjør at det er desto viktigere at balansepolitikken overfor Russland ikke fullt ut brytes ned, da den fortsatt vil kunne ha en funksjon med et fremtidig Russland (Dyndal, 2023). Ifølge Tørrisplass kan norsk balansepolitikk bidra til å holde konkurransesituasjonen som utspiller seg i regionen mer stabil; samtidig som Norge har hatt fokus på avskrekking har forholdet til Russland vært preget av lavspenning der balansepolitikken og de selvpålagte restriksjonene overfor Russland i nordområdene har stått stødig også etter 2014 (Tørrisplass, 2023).

7.5 Norsklede NATO-øvelser i nord

7.5.1 *Joint Viking*

Vinterøvelsen *Joint Viking* i 2015 og 2017 utspilte seg i Finnmark (Forsvaret, 2023), i 2017 ved området Alta til Lakselv (Clausen, 2017, s. 8), ca. 34 mil fra den norsk-russiske grensen. I 2015 var det 5000 norske deltakere, sammenlignet med nærmere 8000 soldater, inkludert 700 amerikanske og britiske i 2017 (Bentzrød, 2015; Clausen, 2017, s. 8). Luftstyrker, landstyrker og sjøstyrker deltok i øvelsen (Forsvaret, 2023), og inkluderte enheter som stridsvogner, helikopter, kystvakt, stridsbåter, korvetter og F-16 kampfly (Clausen, 2017, s. 6-9). Overordnet hadde *Joint Viking* til hensikt å trene på militær krisehåndtering og samtidig kommunisere til Russland at en eventuell konflikt i norsk-russiske grenseområder ikke ville bli bilateral, men involvere alliansen (Heier, 2021, s. 145).

En del av øvingsaktiviteten fant sted øst for 24 grader øst, noe som ifølge Heier bidro til å undergrave troverdigheten av beroligelsestiltakene Norge påla seg selv i 1957 for å unngå å fremprovosere russiske mottiltak i de norsk-russiske grenseområdene (Heier, 2021, s. 145). Daværende forsvarsminister Søreide uttalte at Forsvaret sammen med allierte styrker har behov for å øve i alle deler av Norge, inkludert i Finnmark, for å være i stand til å forsvare Norge. Søreide påpekte også at allierte styrker har gjennomført øvings- og treningsaktivitet i Finnmark i en rekke år, og at den allierte deltakelsen i aktiviteten ikke representerer noen vesentlig endring i etablert praksis (Søreide, 2017). Selv om hovedregelen sier at allierte landmilitære styrker ikke skal øst av 24 grader øst, er det opp til FD å godkjenne fremmede lands militære styrkers aktivitet inntil 28 grader øst, og her har det ikke vært noen avvik, fastslår Didriksen (2023). Norsk politisk ledelse har dessuten innehatt en fleksibel holdning og tillat en begrenset bruk av Banak flystasjon under allierte øvelser når dette har vært ansett som praktisk hensiktsmessig (Moen, 1998, s. 66, 77). Øvelsen i 2015 hadde vært planlagt siden høsten 2013, og var varslet til Russland i god tid, uttalte daværende pressetalsmann ved FOH, Ivar Moen (Rostad, 2017). Moen understreket også at øvelsen i 2017 var varslet i god tid, og foregikk så langt unna Russlands grense at det ikke burde være noen grunn til å frykte at Russland skulle føle seg provosert (Tomassen & Samuelsen, 2016). Daværende sjef operasjoner ved FOH, Nils-Andreas Stensønes, uttalte også at Russland var godt informert om øvingsaktiviteten, og at det forelå full åpenhet fra norsk side, nettopp for å redusere unødig spenning (Bendixen & Forland, 2017).

7.5.2 Trident Juncture

I 2018 var Norge vertskap for NATO-øvelsen Trident Juncture (TRJE18); den største NATO-øvelsen i Norge etter den kalde krigen (Espenes, 2018, s. 25). LTP fra 2016 fremholder viktigheten av å prioritere militær tilstedeværelse med relevant operativ evne, særlig i nord, der TRJE18 ville demonstrere tydelig norsk evne og vilje til å prioritere og tilrettelegge for alliert nærvær i norske nærområder (Forsvarsdepartementet, 2016, s. 20, 109). TRJE18 var knyttet til praktiske militære og politiske formål; det praktiske formålet var evnen til å flytte store styrker over betydelige avstander på relativt kort tid, og det politiske formålet var at øvelsen tok utgangspunkt i NATOs artikkel 5 og generalsekretær Stoltenbergs uttalelse om at «*NATO ikke søker konfrontasjon, men er klare til å forsvare alle medlemsland mot enhver trussel og utfordrer*» (Forsvaret, 2018; Hilde, 2018, s. 9). Alliert øving og trening er en forutsetning for at avskrekking skal ha en effekt (Søreide, 2017), der fokuset og scenarioet til TRJE18 var å demonstrere avskrekking og forsvar av alliansens nordligste område (Søreide, 2016).

Omtrent 50.000 deltagere fra samtlige 29 NATO-land i tillegg til Finland og Sverige, omtrent 250 luftfartøy, 65 havgående fartøy og opptil 10 000 kjøretøy var involvert i øvelsen (NATO, 2018) som ble sentrert rundt Midt-Norge (Forsvaret, 2018). USA deltok blant annet med strategiske kapasiteter som hangarskipet USS Harry S. Truman, og det var første gang siden 1989 et amerikansk hangarskip var til stede i norske farvann (Heier, 2021, s. 147). Daværende admiral James Foggo, øverste sjef for TRJE18, uttalte at USS Harry S. Truman er «*90 000 tonn avskrekking (...)*» (Rognstrand & Johnsen, 2018). Dyndal fremhever tilstedeværelse av allierte hangarskip som opererer i norske nærområder, og understreker at norsk evne til jevnlig øving og interoperabilitet med slike styrker muligens har minst like stort avskrekkingspotensial og synlighet som en fysisk fremdeployering av landmilitære styrker i Norge over lengre tid. Hangarskip og landmilitære styrker har ulike terskler og funksjoner til seg, og det er viktig å ha med begge elementene (Dyndal, 2023). Didriksen understreker videre at hvis aktivitet med norske og allierte kapasiteter, i luften eller til sjøs, lengre nord og lengre øst enn hva som er blitt gjort de siste 20 årene, blir en del av et forventet bilde hos Russland, kan dette være med på å etablere en ny normaltilstand i nord. For Norge vil en etablert ny normaltilstand være viktig fordi det sannsynligvis vil bidra til å redusere spenningen i regionen (Didriksen, 2023).

Selv om TRJE18 hadde fokus på avskrekking og kollektivt forsvar utøvde Norge beroligelse gjennom selvpålagte restriksjoner, åpenhet og dialog. I tråd med tradisjonell norsk politikk ble øvelsen ikke lagt langt nord i landet eller øst mot Russland, men i hovedsak avholdt over 1000

km fra den russiske grensen, der hangarskipet USS Harry S. Truman seilte til farvannet utenfor Vestfjorden (Hilde, 2018, s. 11). Flybasene benyttet var Ørland, Bodø og Andøya (Fjellestad, 2018, s. 20). Ifølge Øistein Espenes ved LKSK var øvingsområdene til TRJE18 i så åpenbar geografisk avstand fra Russland at det i seg selv burde virke beroligende for Norges nabo i øst (Espenes, 2018, s. 27). Under TRJE18 forholdt Norge seg til alle varslingsregimer (Tørrisplass, 2023). Åpenhet er også et beroligende tiltak, og storøvelsene Norge har ledet har vært preget av en stor åpenhet om hva som skal gjøres og hvilke nasjoner og kapasiteter som skal delta (Tørrisplass, 2023). I forkant av TRJE18 reiste også representanter fra FD reiste til Moskva for å orientere om øvelsen (Odlo, 2021, s. 21). Fra norsk side ble dette sett som et beroligende tiltak som økte og ikke innsnevret det militære handlingsrommet, men om russerne oppfattet dette som beroligelse eller snedig avskrekking har Norge strengt tatt ikke sikker viten om (Odlo, 2021, s. 21). Paal Sigurd Hilde ved IFS mener at det fortsatt er hold i grunnmuren i norsk sikkerhetspolitikk etter gjennomføringen av TRJE18 (Hilde, 2018, s. 11).

7.5.3 Cold Response

Cold Response (CR) har med få unntak blitt gjennomført i Norge og norske nærområder annen hvert år siden 2006. CR, en defensiv multinasjonal øvelse med et høyintensivt kampscenario trener Norges evne til å motta allierte forsterkninger og utøve vertlandsstøtte, noe som vil være avgjørende i en situasjon der Norge skal forsvares (Forsvaret, 2022d). I 2014 deltok omtrent 16 000 soldater fra 16 ulike nasjoner, der aktiviteten tok plass i Nord-Norge, ved Nordland og Troms (Atlantic Council, 2014). Øvelsen i 2016 hadde omtrent 15 000 deltagende soldater fra 14 ulike nasjoner, med aktivitet i Trøndelag (Knapskog, 2016; Pettersen, 2016). Øvelsen i 2022 hadde et betydelig større fotavtrykk av norske og allierte styrker enn tidligere, med omtrent 35 000 deltagende soldater fra 28 nasjoner, inkludert Storbritannias hangarskip HMS Prince of Wales, fungerende som NATOs kommandofartøy under øvelsen (Royal Navy, 2022). I forkant av øvelsen sendte Luftforsvaret søknad om å benytte seg av luftrom til omtrent 20 grader øst, og hvor Bardufoss og Andøya var de nordligste flybasene kampflyaktivitet skulle foregå fra (Luftforsvaret, 2021, s. 2-3). Øvingsaktiviteten av landmilitære styrker ble sentrert rundt indre Troms, mens maritim- og luftaktivitet ble sentrert fra Trøndelag til Troms (Forsvaret, 2022e; Luftforsvaret, 2021, s. 1). Odlo uttaler at det er nødvendig å se på helheten av hvordan Norge og NATO gjennomfører militær aktivitet for å vurdere hvordan det gir utslag, og at det blir feil å se en isolert eller konkret aktivitet som enten avskrekking eller beroligelse (Odlo, 2023). Som Janice Stein skrev i 1991 påpeker også Odlo at avskrekking er vanskelig siden effekten avhenger av hvordan det oppfattes av motparten (Odlo, 2023; Stein, 1991).

CR22 var planlagt og informert om lenge før Russlands invasjon av Ukraina i februar 2022, og øvelsen kom hverken overraskende eller uventet på Russland (Forsvaret, 2022e), der blant annet sjef FOH brukte direktekanalen til å informerte sjef Nordflåten om øvelsen (Didriksen, 2023; Forsvaret, 2022e). Varsling og åpenhet lå også til grunn i forkant av øvelsen i 2016 (Knapskog, 2016). Å være åpen og transparent på norske politiske målsettinger og militær aktivitet er viktig, og muligens det mest beroligende tiltaket Norge kan gjøre (Odlo, 2023). Oma påpeker at selv om tydelige demonstrasjoner av at Norge ikke står alene i nord styrker avskrekkingen, er norsk sikkerhet tjent med koordinert og forutsigbar alliert tilstedeværelse som ivaretar hensynet til å unngå misforståelser og utilsiktet eskalering (Oma, 2021a).

Del III: Drøfting

8.0 Diskusjon

8.1 Oppsummering av empiri

Som Bjur redegjør for i kapittel 4.0 er ikke avskrekking og beroligelse nødvendigvis å betrakte som to parallelle strategier, men heller to sider av samme sak, der strategien er måten Norge kalibrerer avskrekking på; hvilken type avskrekking det er snakk om, hvordan tiltak blir brukt, og i hvilken kontekst de finner sted. Den presenterte empirien fastslår at norsk avskrekking i nordområdene har vært i endring, der Norge i større grad har vektlagt nasjonale avskrekkende ambisjoner og målsettinger, samt utøvelse av avskrekking gjennom NATO i nordområdene etter Russlands annekasjon av Krimhalvøya i 2014. Samtidig viser empirien at de beroligende elementene og selvpålagte restriksjonene overfor Russland i nordområdene opprettholdes, men med enkelte justeringer.

Kapabiliteter norske myndigheter har anskaffet de siste årene, som F-35 kampfly og P-8 MPA, er eksempler på at Norge søker å styrke eget forsvar, både for å evne å opprettholde nasjonal tilstedeværelse i nordområdene, men også for å kunne opprettholde en tett, sømløs og transparent operasjonsdynamikk og interoperabilitet med NATO og bilaterale partnere. Norsk deltagelse med avskrekkende kapabiliteter, som norske kampfly og kampfartøy sammen med allierte enheter, har synliggjort Norges særegne posisjon i nordområdene. Å evne å operere nasjonale kapabiliteter sømløst med allierte og partnere er essensielt for forsvaret av Norge, noe som medfører at dette er noe som må øves og trenes på jevnlig.

Siden 2014 har Norge i større grad enn tidligere tilrettelagt for alliert aktivitet på norsk territorium og i norske nærområder, Norge er fremoverlent med deltagelse i allierte maritime operasjoner og luftoperasjoner i nordområdene, norskledede NATO-øvelser i nordområdene har økt i både størrelse og omfang, og har inkludert svært avskrekkende kapabiliteter, som allierte hangarskip. Norske myndigheter har imidlertid muligheter til å påvirke alliert aktivitet på flere områder. Gjennomføres aktiviteten ut ifra norsk territorium ligger det klare restriksjoner og begrensninger til grunn for hva allierte styrker kan foreta seg. Foregår aktiviteten i internasjonalt farvann og luftrom kan Norge søke å påvirke aktiviteten før operasjonen iverksettes, og gjennom å selv delta i aktiviteten.

Under samtlige intervjuer som ble gjennomført i forbindelse med denne studien er det en utbredt enighet om at norske myndigheter ikke er på vei bort i fra en balansegang mellom avskrekking og beroligelse, men at balansen og praksisen de siste årene har blitt justert i lys av den sikkerhetspolitiske situasjonen Norge har befunnet seg i siden 2014. Det er også en enighet om at beroligelse fremstår som relevant som et supplerende strategisk spor til selve hovedsporet, som for Norge må være avskrekking (Didriksen, 2023; Dyndal, 2023; Odlo, 2023; Tørrisplass, 2023).

8.2 Teoretisk forankring av kalibrert avskrekking

Praktisering av norsk balansepolitikk i nordområdene overfor Russland kan forklares ut ifra en kombinasjon av realismeteorier og allianseteorier. Som redegjort for i kapittel 3.2 er stater i et anarkistisk internasjonalt system seg selv nærmest, der stater har ansvar for å sikre egen sikkerhet og overlevelse. For Norge betyr dette å inneha militære kapabiliteter og materielle evner, herunder F-35, som kan påføre tap og utgjøre tungtveiende og relevante bidrag i en eventuell konflikt eller krig inntil alliert bistand er på plass. Utvidet avskrekking, som forklart i kapittel 3.4, er derfor essensielt for forsvaret av Norge, særlig på grunn av Norges betydelige asymmetriske forhold, særlig militært, til nabolandet og atommakten Russland. Denne asymmetrien kan for Norge utjevnes gjennom NATO-medlemskapet og gjennom et sikkerhetssamarbeid med bilaterale partnere. Russlands søken etter sikkerhet gjennom selvhjelp, militær remodernisering og remilitarisering i nordområdene, medfører en usikkerhet hos NATO og Norge. Dette medfører et klassisk sikkerhetsdilemma, der reaksjoner og tiltak på den ene siden følges av motreaksjoner og mottiltak på den andre, i en selvforsterkende spiral.

For å redusere sannsynligheten for å bli utsatt for aggresjon og angrep gir den utvidede avskrekkingen og den gjensidige forsvarsalliansen sikkerhetsfordeler for Norge.

Trusselbalanseteorien, presentert i kapittel 3.3 forklarer også fornuften i at Norge tar alliansevalg som en respons på nærliggende makter mer enn de som er langt unna. Når trusselen øker i Russland vil Norge være mer tilbøyelig på å søke støtte hos nære allierte, både gjennom NATO-alliansen, men også bilateralt med for eksempel USA og Storbritannia. For Norge betyr dette at alliert samvirke og interoperabilitet med NATO og bilaterale partnere intensiveres når stormaktsrivaliseringen mellom USA og Russland øker, noe den har gjort siden annekasjonen av Krimhalvøya i 2014. Gjennom alliansetilhørighet og transatlantisk sikkerhetspolitikk fremmer Norge sine sikkerhetspolitiske interesser og mål, og gjennom alliansen bidrar Norge med kapabiliteter som i rammen av NATO kan utgjøre en avskrekkende effekt overfor motstanderen, Russland. NATOs og USAs betydelig økte interesse for nordområdene har, ut ifra allianseforpliktelser og gjennom det å generelt være «*en god alliert*», ført til at Norge har fremstilt seg som en attraktiv partner når alliansen har operert i norske nærrområder, gjennom å bidra med fysisk infrastruktur, vertslandstøtte og deltagelse i trening og øving. Norges medlemskap i NATO gir sikkerhet gjennom avskrekking som minimerer sjansen til å selv bli angrepet.

8.3 Kalibrert avskrekking gjennom nasjonale militære kapabiliteter

8.3.1 Kampfly: F-35 Joint Strike Fighter

Som redegjort for i kapittel 3.2, fremholder Morgenthau at militær styrke er det åpenbare målet på en nasjons makt, og i henhold til Waltz søker stater å sørge for sin egen sikkerhet, både gjennom selvhjelp og egne ressurser, men også gjennom alliansedannelse for småstater som Norge. I løpet av de siste årene har Norge modernisert sin kampflyflåte. Kampflyene F-35, en av Norges skarpeste våpenplattformer, er som nevnt i kapittel 7.2.1 et viktig bidrag til det norske Forsvarets avskrekkende evne og til den kollektive forsvarsevnen i NATO. Selv om våpenplattformen innehar avskrekkende og offensive evner, er det som empirien viser ikke nødvendigvis aktivitet assosiert med avskrekkende intensjoner og signalering overfor Russland som er målsettingen. Det daglige operasjonsmønsteret til kampflyene ser ikke ut til å bære preg av å være offensivt rettet i nordområdene, da mesteparten av treningen foregår i luftrommet i Nordland og sørover. F-35 holder god avstand fra grensen til Russland, selv om det ikke er noe begrensninger på hvor norske kampfly kan operere i Finnmark.

De norske F-35 på QRA-beredskap lengst nord i landet har etter alt å vurdere et defensivt formål ved at de er reaktive og benyttes som en respons og reaksjon trigget av handlinger og aggresjoner fra den russiske siden av grensen. Det at Norge evner å opprettholde QRA-forpliktelsen for alliansen, slik at det er norske fly fra en norsk base som er på vingene for å identifisere russiske enheter i nordområdene, fremfor en rotasjonsordning av allierte kampfly fra norske baser som gjør oppdraget på vegne av Norge, kan inngå som et beroligende element overfor Russland.

Et annet element er geografien og lokaliseringen av kampflyene og kampflybasene i Norge. De fleste norske F-35 er lokalisert på Ørland Flystasjon, som geografisk ikke er innenfor polarsirkelen. Selv om det ikke nødvendigvis er en beroligende hensikt bak valg av lokasjon, kan det ha en beroligende effekt overfor Russland. Norske F-35 på QRA-beredskap er lokalisert på Evenes Flystasjon, og selv om denne flystasjonen er innenfor polarsirkelen, er det omtrent 350 nautiske mil i luftlinje til det russiske basekomplekset på Kolahalvøya, en avstand som vanskelig kan ses å provosere Russland, spesielt med tanke på at beredskapen kun utgjøres av to kampfly. Siden Norge har militære flybaser nærmere den norsk-russiske grensen, som ville gitt en vesentlig kortere transittid til russiske baser og styrker, kan valget av Evenes som kampflybase ikke utelukkes som et bevisst beroligende valg. Selv med en nabo som har vist evne og vilje til å anvende makt mot en annen suveren stat, og som besitter militære kapabiliteter i langt større omfang enn hva Norge gjør, fremstår det som om norske myndigheter viser restriktivitet i bruken av deres skarpeste og mest avskrekkende våpenplattform i nordområdene, både på nasjonale oppdrag, og på vegne av NATO.

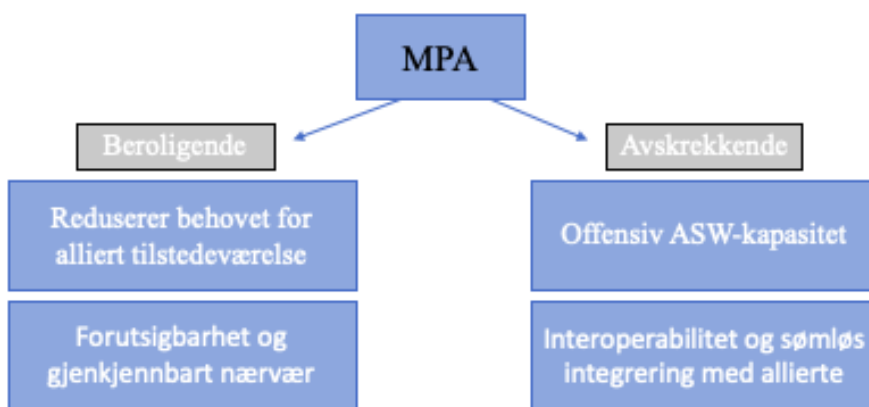
Illustrasjon 5: Eksempel på kalibrert avskrekking med norske kampfly

8.3.2 Maritime patruljefly: P-8 Poseidon

Som redegjort for i kapittel 5.1 har Norge siden den kalde krigen vært en viktig aktør i NATO og for bilaterale partnere innen ASW og maritim luftovervåkning. I takt med det nye sikkerhetspolitiske bilde etter 2014, som stilte økende krav til situasjonsforståelse i Norges nærområder, var behovet for norske MPA i nordområdene viktigere enn noen gang. I tråd med den presenterte allianseteorien i kapittel 3.2 og 3.3 er det realistisk å fremholde at NATO og Norges bilaterale partnere har forventninger til at Norge, som NATOs øyne og ører i nord, skal opprettholde en nasjonal evne til tilstedeværelse i nordområdene, likeså å kunne operere sømløst med alliansens MPA. Gjennom anskaffelsen av P-8 fremstår også Norge som en troverdig og attraktiv alliansepartner.

Selv om anskaffelsen av P-8 medfører en offensiv ASW-kapasitet for Norge og alliansen, som er avskrekkende all den tid de er utstyrt til å true den russiske andreslagsevnen, er det en rekke beroligende elementer med anskaffelsen. Hadde Norge beholdt sine aldrende P-3 Orion eller avskaffet egevennen innenfor luftbåren ASW, ville dette, som også Håvoll påpeker i kapittel 7.2.2, sannsynligvis medført en økende pågang og interesse for allierte og særlig amerikanske MPA på norske baser og flyvninger inn mot de russiske basekompleksene på Kolahalvøya. Dette kunne påvirket, og muligens svekket, utøvelsen av norsk balansepolitikk og selvpålagte restriksjoner. Med P-8 kan Norge fortsette opprettholdelsen av suverenitetshevdelse og tilstedeværelse i nordområdene, også på vegne av NATO. En ytterligere faktor er det norske gjenkjennbare nærværet etter flere tiår med operative flyvninger i regionen. Andre nasjoners maritime patruljefly, som ikke nødvendigvis har den samme erfaringen fra dette operasjonsområdet, ville ikke nødvendigvis bli oppfattet som like forutsigbare og beroligende.

Illustrasjon 6: Eksempel på kalibrert avskrekking med norske MPA

8.4 Kalibrert avskrekking gjennom NATO og bilaterale partnere

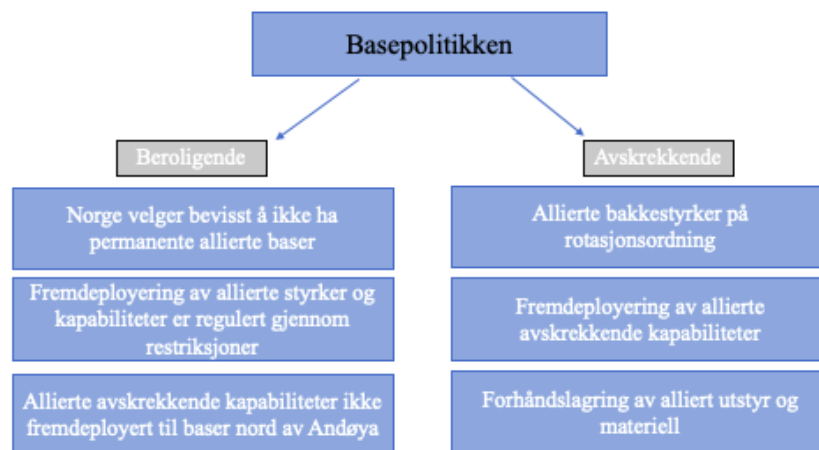
8.4.1 Basepolitikken

Basepolitikken er en av Norges selvpålagte restriksjoner som har vært fulgt opp av alle regjeringer siden den ble innført. I tråd med allianseteori har Norge allianseforpliktelser som innebærer å støtte opp om alliansens behov, interesser og etterspørsler i nordområdene, og dette inkluderer særlig evnen til å utøve vertlandsstøtte, tilrettelegge for, og muliggjøre, alliert tilstedeværelse på norsk territorium. Aktiviteten til USMC på rotasjonsordningen er et eksempel på tilretteleggelse for alliert tilstedeværelse. Denne aktiviteten er allikevel regulert gjennom restriksjoner for alliert militær aktivitet, der det er opp til FD å godkjenne fremmede lands militære styrkers aktivitet inntil 28 grader øst. Majoriteten av styrkene er plassert på Værnes og i Indre Troms, relativt langt unna den norsk-russiske grensen. All den tid det ikke er et alternativ å avskaffe rotasjonsordningen eller den norske basepolitikken som muliggjør rotasjonsordningen, fremstår det vanskelig å argumentere for et annet operasjonskonsept som hadde beroliget Russland ytterligere, samtidig som USMC hadde fått nødvendig utbytte, trening og øving i et arktisk klima i nordområdene.

Fremdeployeringer av allierte militære fly til norske baser har ofte flere hensikter og formål. Fra et allianseperspektiv handler det om å demonstrere evne og vilje til å operere i alliansemedlemmenes geografiske nærrområder, operere styrker sømløst på tvers av nasjoner og demonstrere evne til interoperabilitet. Selv om avskrekkende kapabiliteter har vært fremdeployerte til norske baser, viser empirien at kjernen i den norske basepolitikken ikke virker å være vesentlig endret, og det fremstår som om norske myndigheters valg av hvilke norske baser som skal benyttes har en sammenheng med hvilke kapabiliteter som fremdeployeres. De nordligste basene allierte har benyttet de siste årene for å huse avskrekkende kapabiliteter fremstår å være Andøya Flystasjon og Bodø Flystasjon. Førstnevnte har huset amerikanske MPA, og sistnevnte fikk et dagsbesøk av det amerikanske strategiske bombeflyet som på tidspunktet var deployert til Ørland Flystasjon. Fremdeployeringer av allierte strategiske bombefly til en base i Finnmark fremfor Ørland ville gitt Russland og Nordflåten kortere varslingsstid, noe som kunne gitt Norge og NATO potensielle fordeler i en eventuell konflikt. Det faktum at disse kapabilitetene ikke stasjoneres lengre nord og nord-øst, nærmere den norsk-russiske grensen, viser at det er legitimitet og hold i norsk basepolitikk, hvor det ikke er ønskelig å vike fra de veletablerte selvpålagte restriksjonene. Gjennom stasjonering og fremdeployeringer av styrker og kapabiliteter søker allierte å forsterke den

utvidede avskrekkingen som Norge er avhengig av. Alliertes økte tilstedeværelse og deployeringer til norske baser demonstrerer likeså interessen av å være til stede i Norge, og i sum bidrar denne tilstedeværelsen til en troverdig avskrekking uten at det går på bekostning av basepolitikken.

Gjennom SDCA-avtalen tilrettelegger Norge for et sterkere amerikansk fotfeste i Norge. En stadig mer markant norsk tilrettelegging for amerikanske operasjoner fra norsk territorium kan bidra til å forsterke antagelsen Russland har om at Norge i mer omfattende grad blir benyttet som et springbrett for amerikanske operasjoner, noe som i Russland kan tolkes som både avskrekkende og provoserende. Imidlertid er Ramsund og Evenes de nordligste basene som er omfattet av avtalen, lokalisert omtrent 350 nautiske mil unna den norsk-russiske grensen. Norske militære baser lokalisert lenger nord er ikke inkludert i SDCA-avtalen.

Illustrasjon 7: Eksempel på kalibrert avskrekking gjennom norsk basepolitikk

8.4.2 Allierte luft- og maritime operasjoner

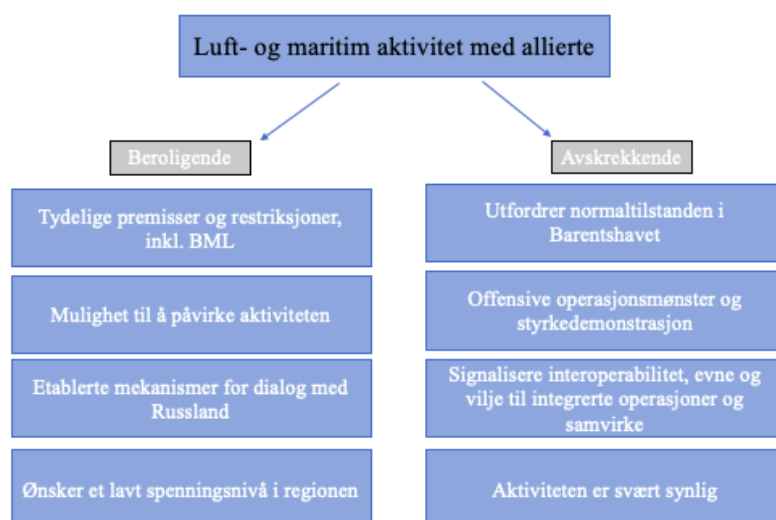
Overordnet fremstår alliert militær aktivitet i nordområdene i tråd med både NATOs gjeldende strategiske konsept og USAs militære strategi for regionen, der begge strategier fastslår den økte interessen og behovet for tilstedeværelse, som presentert i kapittel 6.2.2. Den allierte tilstedeværelsen har særlig blitt gjenspeilet med økt aktivitet og operasjoner av luftstyrker og maritime styrker i Barentshavet siden 2018. Det kan fremholdes at det økte nærværet av alliansen og stormaktene utfordrer det som lenge har vært en etablert normaltilstand i nordområdene, som nå i større grad inneholder avskrekkende elementer. Samtidig som den allierte aktiviteten i nordområdene øker har Norge mulighet til å påvirke aktiviteten gjennom å delta og utøve innflytelse på utviklingen i regionen. Som empirien uttrykker har norsk avskrekkingsvilje vist seg fremtredende gjennom å tilrettelegge for økt alliert aktivitet siden 2014, men beroligende tiltak og elementer i de ulike aktivitetene har samtidig ligget til grunn.

BTF-aktiviteten i nordområdene, som presentert i kapittel 7.4.1, blir fra amerikansk hold legitimert både som tilvenning og trening i arktisk klima, likeså å øve avskrekkings- og forsvarsevnen, samt avskrekke strategiske konkurrenter i regionen. Amerikanske strategiske bombefly er i seg selv en offensiv og avskrekkende kapasitet, og kombinert med flyvninger i Barentshavet og utenfor Russlands arktiske øyer, fremstår aktiviteten som en avskrekkende signalering til Russland. Det er viktig for Norge å vise evne og vilje til å bidra i alliansens aktiviteter i norske nærområder, og norske kampfly har jevnlig bidratt i BTF-operasjoner. Likevel ser norsk deltagelse ut til å være geografisk begrenset ved at norske kampfly ikke flyr tett på den norsk-russiske grensen eller lengre øst mot de russiske arktiske øyene, noe som virker å være i tråd med norske myndigheters ønske om å balansere de avskrekkende handlingene med beroligende elementer. Som skissert i kapittel 3.4 utøves eskaleringskontroll ved at norske kampfly «*flyr dit, avskrekker hit, men ikke lenger*». Norge setter også tydelige restriksjoner på den amerikanske BTF-aktiviteten ut ifra norsk territorium, noe som også er nedfelt i BML. Selv om BTF-operasjonene er komplekse og innehar en avskrekkende faktor, opprettholdes norske selvpålagte restriksjoner og beroligende elementer i operasjonene.

Den allierte og bilaterale aktiviteten er også intensivert innen det maritime domenet, der norske fartøy gjentatte ganger har bidratt i operasjoner i Barentshavet sammen med britiske og amerikanske fartøyer, som presentert i kapittel 7.4.2. Selv om maritime operasjoner i Barentshavet nært basekomplekset på Kolahalvøya legitimeres med amerikansk og britisk navigasjonsfrihet og trening i arktisk klima, fremstår det ikke usannsynlig, basert på deltagende kapabiliteter og operasjonsområde, at aktiviteten også er innrettet for styrkedemonstrasjon og avskrekking overfor Russland. Når den allierte aktiviteten først er et faktum, har norske myndigheter to valg; delta eller avstå fra å delta. Ifølge empirien er det ønskelig at norske styrker deltar i aktiviteten som foregår i Norges nærområder. Norsk deltagelse i allierte og bilaterale operasjoner i Barentshavet kan fra norsk side fremstå klokt for å forsterke og signalere interoperabilitet og sømløst samvirke i lys av NATOs kollektive avskrekking. Likeså kan norsk deltagelse også påvirke alliertes operasjonsmønster og fremtreden overfor Russland. Norsk deltagelse kan derfor uttrykke at allierte styrker ikke rykker frem på vegne av Norge, men sammen med Norge. Norsk deltagelse kan også virke beroligende overfor Russland fordi Norge, som deres nærmeste nabo, har en forutsigbar tilstedeværelse etter flere tiår med operasjoner i regionen. Dessuten har Norge etablerte mekanismer og kanaler for dialog med Nordflåten om det skulle oppstå uønskede eller farlige hendelser, noe som i seg selv er et beroligende element. Gjennom et aktivt engasjement i alliansen sikres det at norske synspunkter

på aktiviteten i nord kan fremmes og bli hørt, selv om det selvsagt ikke er noen garanti for at norske syn eller ønsker blir hensynstatt. Det fremstår uansett logisk fra norsk side å opprettholde norske bidrag i allierte maritime operasjoner i regionen både for å signalere troverdig avskrekking gjennom NATO og samtidig ha mulighet til å kunne påvirke avskrekkingen og eskaleringen i en mer beroligende retning.

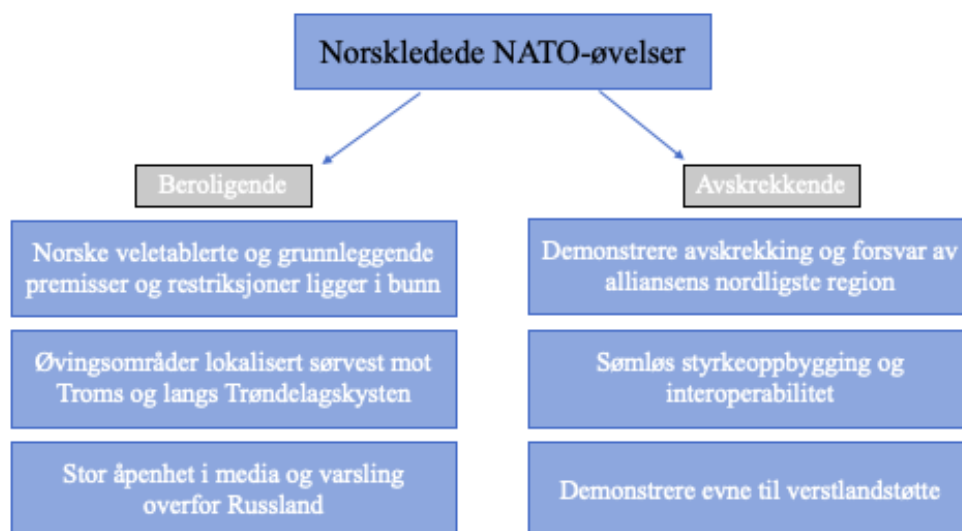
Som Oma også påpeker handler allierte operasjoner i nordområdene om stormaktenes nasjonale sikkerhetspolitiske- og utenrikspolitiske interesser i en strategisk viktig region. I tråd med realistiske perspektiver må stormaktene sørge for at nasjonale interesser ivaretas. All den tid USA og allierte fortsetter sine operasjoner i nordområdene, er det opp til Norge å enten vise engasjement, vilje og evne til å delta, eller stå utenfor uten makt til å utøve innflytelse og påvirkning. Som redegjort for i kapittel 3.3 spiller Snyders «*abandonment*» og «*entrapment*» en betydelig rolle i Norges alliansepolitikk og alliansedynamikk. At Norge bevisst distanserer seg fra alliansen ved å ikke delta i alliert aktivitet fordi norske myndigheter er bekymret for konsekvensene av alliert provokasjon overfor Russland kan føre til at alliansen oppfatter og får inntrykk av at Norge, som har definert seg selv som «*NATO i nord*», ikke lenger ønsker eller er interessert i å stille opp og bidra, og i verste fall bli sett på som en nasjon som unnlater å følge opp allianseforpliktelsene. Dette er på flere måter uheldig, da det gir Norge mindre handlingsrom. For Norge, hvis sikkerhet hviler på USA og NATO, vil sannsynligvis kostnaden og risikoen for «*abandonment*» overstyre kostnaden og risikoen for «*entrapment*», der Norge aktivt vil søke å styrke den gjensidige forpliktelsen i alliansen gjennom å bidra inn i byrdefordelingen, investere i eget forsvar, tilrettelegge for alliert øving og trening på norsk territorium, samt vise flagg i operasjonene.

Illustrasjon 8: Eksempel på kalibrert avskrekking gjennom alliert aktivitet

8.5 Kalibrert avskrekking gjennom norsklede NATO-øvelser

Som ett av få NATO-medlemmer innenfor Polarsirkelen har Norge en unik geografi som er velegnet for øvelsesaktiviteter for alliansen. For allianseavhengige Norge hviler det både en forventning til og et stort ansvar for utøvelse av vertlandstøtte slik at alliansen kontinuerlig kan tilegne seg erfaring med arktiske operasjoner, likeså å øve på sømløs integrasjon og styrkeoppbygging på tvers av nasjonene i ulike scenarioer. I tilfeller der offensive allierte kapabiliteter har deltatt i norsklede øvelser, som for eksempel hangarskip under TRJE18 har det geografiske øvingsområdene vært sentrert fra Troms og sørover langs Trøndelagskysten. Det fremstår plausibelt at tilpasning av øvingsområder er et gjennomtenkt valg av norske myndigheter for å oppnå og kommunisere beroligelse i en ellers avskrekkende aktivitet, gitt andre eksempler på beroligende tiltak i regionen. Deltagende styrker på Joint Viking-øvelsene fremstår ikke som å være blant de av mest avskrekkende karakter, sammenlignet med andre norsklede øvelser i regionen, noe som kan være en forklaring på hvorfor aktiviteten fant sted i Finnmark. Likevel må norske myndigheter alltid være bevisste på at Nordområdene for Russland er, og vil være, et sensitivt og viktig område all den tid de strategiske atomubåtene utgjør Kremles andreslagsevne. Enhver NATO-aktivitet i området vil derfor kunne skape bekymringer i Russland, uavhengig av art, nasjonalitet eller størrelse på aktiviteten. Under de norsklede storøvelsene har det fra norsk side vært et stort fokus på åpenhet i media om den militære aktiviteten og norske intensjoner har blitt kommunisert gjennom systematisk forhåndsvarsling og dialog med Russland, alt som en del av norsk beroligelsesstrategi.

Illustrasjon 9: Eksempel på kalibrert avskrekking gjennom norsklede NATO-øvelser

Del IV: Avslutning

9.0 Konklusjon

“Avskrekking og beroligelse er ikke gjensidig utelukkende. Avskrekking går ikke nødvendigvis på bekostning av beroligelse. Man må ikke velge det ene eller det andre” (Tørrisplass, 2023).

Norges tradisjon med å balansere forholdet mellom avskrekking og beroligelse strekker seg tilbake til 1949, og må kunne anses som en konstant i norsk politikk. Utøvelsen av denne politikken har imidlertid alltid måtte kalibreres og tilpasses de rådende sikkerhetspolitiske omgivelsene. Denne studien har sett på hvordan Norge har utøvd og tilpasset sin balansepolitikk overfor Russland i nordområdene i perioden fra 2014 til 2022. Siden Russlands annekasjon av Krimhalvøya i 2014 og økt tilstedeværelse av NATO og bilaterale partnere i nordområdene, finner studien tydelig at Norge i økende grad har vektlagt avskrekking, både i politiske strategiske dokumenter som LTP, men også i praksis ved å knytte seg tettere med NATO, noe som er særlig synlig gjennom norsk deltagelse i allierte luft- og maritime operasjoner, og gjennom norskledede NATO-øvelser i regionen. Til tross for større deltagelse i alliert aktivitet i nordområdene med intensjon om å avskrekke, har ikke dette gått på bekostning av beroligelse. Selv om Norge ikke på egenhånd kan diktere stormaktenes nasjonale aktiviteter tilknyttet egeninteresser i regionen, utøver Norge beroligende elementer, tiltak og restriksjoner overfor allierte, og likeså vektlegges beroligende elementer i nasjonal aktivitet med avskrekkende kapabiliteter:

- Nasjonale kapabiliteter representerer avskrekkende, men også beroligende, elementer. Selv om F-35 innehar avskrekkende evner og offensiv kapasitet, foregår hovedmengden av treningene fra Nordland og sørover, noe som bidrar til å kommunisere et forutsigbart operasjonsmønster. Med P-8 MPA kan Norge selv fortsette med operative flyvninger og suverenitetshevdelse i nordområdene, både gjennom å være til stede i kraft av nasjonale interesser, men også på vegne av NATO. Som F-35 innehar også P-8 avskrekkende og offensive evner, men at denne tilstedeværelsen fortsatt vil være norsk kan i seg selv virke beroligende.

- Norsk tilstedeværelse i våre nærområder fremstår å være preget av gjenkjennbarhet og forutsigbarhet, noe som kan være fordelaktig i interaksjonen med Russland. Operative tokt med norske MPA i Barentshavet har foregått uten synlige våpen, og norske og russiske fartøyer har vært i dialog under operative seilinger. Møte med russiske styrker i luften eller til havs fremstår å være preget av en avbalansert og profesjonell militær opptreden. Norge har også mekanismer for å håndtere utrygge og farlige situasjoner som kan oppstå mellom norske og russiske styrker, som INCSEA-avtalen, samt FOHs direktekanal til Nordflåten. Dette underbygger norske myndigheters ønske om lavspenning og beroligelse.
- Alliert aktivitet på norsk territorium er begrenset gjennom Norges selvpålagte restriksjoner og gjennom bestemmelser nedfelt i regelverk. Basepolitikken har ligget fast siden Norge var med å opprette NATO, og restriksjoner på alliert militær aktivitet i Finnmark, som reguleres gjennom BML og FD, har stått stødig, også etter 2014. Allierte strategiske bombefly har ikke vært deployert lengre nord enn Bodø, og de maritime områdene under de norsklede NATO-øvelsene som hadde deltagende kapabiliteter som hangarskip, var sentrert fra Troms og sørover. Norske myndigheter har samtidig et bevisst forhold til det beroligende tiltaket åpenhet i forkant av norsklede øvelser og aktiviteter på norsk territorium. All den tid restriksjonene og tiltakene er selvpålagte, er de opp til norske myndigheter å vurdere, tolke og endre. At Norge selv velger å opprettholde sine begrensninger og restriksjoner, i den rådende sikkerhetspolitiske konteksten, er betegnende.
- Alliert aktivitet i internasjonalt farvann og luftrom har ikke Norge noen juridisk myndighet over, selv om aktiviteten foregår i norske nærområder. Det Norge derimot kan gjøre, og som Norge i økende grad har gjort, er å påvirke aktiviteten, både gjennom å involvere seg og delta i operasjonsplanleggingen, og gjennom å delta i operasjonene. Selv om norsk integrert samvirke med allierte ikke har til hensikt å berolige Russland, er det likevel mulig å påvirke deltagerne slik at aktiviteten tar en mindre provoserende retning for Russland. Med Norges kjennskap til Russlands sensitiviteter, styrker og svakheter, kan Norge formidle hvordan man ønsker å være forutsigbare, samt hva som kan virke beroligende på russisk side. Så er det er selvsagt ingen garanti for at norsk politikk, synspunkter eller restriksjoner blir hensyntatt, men gjennom aktivt engasjement i alliansen sikres det at norske synspunkter på aktiviteten i nordområdene kan fremmes og bli hørt.

Balansepolitikk er altså ikke et nullsumspill, og norske myndigheter må ikke velge å «enten avskrekke» eller «enten berolige». Studiens konklusjon er at norsk balansepolitikk gjennom NATO i perioden 2014 til 2022 har vært preget av kalibrert avskrekking, der avskrekkende aktiviteter og handlinger har blitt balansert med beroligende elementer. Der Norge har tilrettelagt for, og deltatt i, alliert militær avskrekkende aktiviteter, har beroligende elementer og selvpålagte restriksjoner og tiltak ikke viker.

9.1.1 Forslag til videre forskning

Fremover vil det være av stor interesse å forske på norsk balansepolitikk i lys av Finlands og muligens Sveriges inntreden i NATO, en inntreden som kan påstås å endre den geopolitiske situasjonen i nordområdene drastisk. Det hadde også vært fruktbart å forske på hvordan Russland oppfatter og forstår norsk balansepolitikk, og hvordan dette påvirker utøvelse av russisk militærmakt i nordområdene.

Litteratur

- AIRCOM. (2021a, 2 november 2021). *ALLIED 5TH GENERATION FIGHTERS JOIN U.S. B1 BOMBERS OVER THE ARCTIC*. NATO. Hentet 20 januar fra https://ac.nato.int/archive/2021/allied-5th-generation-fighters-join-us-b1-bombers-over-the-arctic-?fbclid=IwAR1VJ0jyeTz6w-9dbCmeQK4zwrK_Uke76usFtW2_Id9Vsj5zmwoaqfcQVOY
- AIRCOM. (2021b, 23 februar 2021). *U.S. BOMBERS ARRIVE IN NORWAY FOR THE FIRST TIME, DEMONSTRATING TRANSATLANTIC LINK*. Hentet 29 januar fra <https://ac.nato.int/archive/2021/BTF-21-NOR>
- AIRCOM. (2022, 18 april 2022). *BOMBER TASK FORCE EUROPE: STRATEGIC BOMBERS SOAR THROUGH NATO'S EASTERN FLANK, COMPLETE SUCCESSFUL 2-MONTH ROTATION*. NATO. Hentet 20 januar fra <https://ac.nato.int/archive/2022/bomber-task-force-europe-strategic-bombers-soar-through-natos-eastern-flank--complete-successful-2month-rotation-2>
- Atlantic Council. (2014, 10 mars 2014). *Sixteen Nations Participating in Norway's Cold Response Military Exercise This Week*. Hentet 3 februar fra <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/natosource/sixteen-nations-participating-in-norway-s-cold-response-military-exercise-this-week/>
- Bakke-Jensen, F. (2018, 20 februar 2018). *Samarbeid gir god forsvarsevne*. Norges Forsvarsforening. Hentet 4 oktober fra <https://www.forsvarsforeningen.no/norges-forsvar/norges-forsvar-1-2018-norges-forsvar/samarbeid-gir-god-forsvarsevne/>
- Bakke-Jensen, F. (2021, 17 februar 2021). *Bombefly og basepolitikk*. Hentet 20 januar fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumentarkiv/regjeringen-solberg/aktuelt-regjeringen-solberg/fd/taler-og-innlegg/ministeren/taler-og-innlegg-av-forsvarsminister-frank-bakke-jensen/2021/bombefly-og-basepolitikk/id2835071/>
- Bendixen, A. & Forland, K. (2017, 20 januar 2017). *Kritisk til storstilt militærøving i nord*. Hentet 2 februar fra <https://www.nrk.no/tromsogfinnmark/kritisk-til-storstilt-militaeroving-i-nord-1.13331344>
- Bentzrød, S. B. (2015, 18 mars 2015). *Både Russland og Norge viser styrke i nord*. Hentet 19 mars fra <https://www.aftenposten.no/norge/i/O9RA/baade-russland-og-norge-viser-styrke-i-nord>
- Berdal, M. R. (1997). *The United States, Norway and the Cold War 1954-60*. MacMillan Press LTD. https://books.google.no/books?id=i9S-DAAAQBAJ&pg=PA47&hl=no&source=gbs_toc_r&cad=3#v=onepage&q&f=false
- Berger, D. (2020). *Marines Will Help Fight Submarines*. *PROCEEDINGS*, 146(11). <https://www.usni.org/magazines/proceedings/2020/november/marines-will-help-fight-submarines>
- Bjur, I. (2022a, 29 april 2022). *Basepolitikkenes nyttige fleksibilitet*. Hentet 17 februar fra <https://www.vg.no/nyheter/meninger/i/ja2aqe/basepolitikkenes-nyttige-fleksibilitet>
- Bjur, I. (2022b). *To typer «avskrekking og beroligelse» i norsk sikkerhetspolitikk*. *IFS Insight*, (8), 1-9. <https://hdl.handle.net/11250/3033287>
- Bjur, I., Eggen, K.-A. & Hilde, P. S. (2020). *Mellom varmebølge og isfront: nordområdene, sikkerhet og storpolitikk*. *Internasjonal politikk*, 78(4), 478-489. <https://doi.org/https://doi.org/10.23865/intpol.v78.2399>
- Blaikie, N. & Priest, J. (2019). *Designing Social Research: The Logic of Anticipation* (3. utg.). Polity Press. <http://ebookcentral.proquest.com/lib/nord/detail.action?docID=5638724>
- Bragstad, H. (2016). *Avskrekking og beroligelse i norsk sikkerhetspolitikk overfor Russland* [Forsvarets høgskole]. FHS Brage. <https://fhs.brage.unit.no/fhs->

- xmlui/bitstream/handle/11250/2392376/MA_2016_Bragstad.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Brende, B. (2016, 3 oktober 2016). *Tale Oslo militære samfunn*. Utenriksdepartementet. Hentet 10 januar fra https://www.regjeringen.no/no/dokumentarkiv/regjeringen-solberg/aktuelt-regjeringen-solberg/ud/taler-og-innlegg/bb_taler/2016/tale-oslo-militare-samfunn/id2515935/
- Clausen, E. (2017). Storøvelsen Joint Viking 2017. *Offisersbladet - Tidsskrift for Befalets Fellesorganisasjon*, 6-9. <https://bfo.no/assets/documents/Offisersbladet-nr-2-2017.pdf>
- Coffey, L. & Kochis, D. (2021). *NATO Summit 2021: The Arctic Can No Longer Be an Afterthought*. <https://www.heritage.org/defense/report/nato-summit-2021-the-arctic-can-no-longer-be-afterthought>
- Conley, H. A. & Melino, M. (2019). *The Implications of U.S. Policy Stagnation toward the Arctic Region*. https://csis-website-prod.s3.amazonaws.com/s3fs-public/publication/191009_ConleyMelino.pdf
- Creswell, J. W. & Creswell, J. D. (2018). *Research Design: Qualitative, Quantitative, and Mixed Methods* (Bd. 5).
- Danilov, P., B. (2020, 8 september 2020). *Internasjonal øvelse i Barentshavet: – Norge ønsker å markere sin forsvarsevne i nordområdene*. Hentet 7 januar fra <https://www.highnorthnews.com/nb/internasjonal-ovelse-i-barentshavet-norge-onsker-markere-sin-forsvarsevne-i-nordomradene>
- Denscombe, M. (2017). *The Good Research Guide: For Small-scale Social Research Projects* (Bd. 6). Open University Press.
- Departementene. (2009). *Nye byggesteiner i nord: Neste trinn i Regjeringens nordområdestrategi*. Departementene. https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/ud/vedlegg/nordomradene/byggesteiner_nord090323_2.pdf
- Department of Defense. (2016). *Report to Congress on Strategy to Protect United States National Security Interests in the Arctic Region*. D. o. Defense. Department of Defense. <https://dod.defense.gov/Portals/1/Documents/pubs/2016-Arctic-Strategy-UNCLAS-cleared-for-release.pdf>
- Department of Defense. (2019). *Report to Congress: Arctic Strategy*. Department of Defense <https://media.defense.gov/2019/Jun/06/2002141657/-1/-1/1/2019-DOD-ARCTIC-STRATEGY.PDF>
- Department of The Navy. (2009). *Navy Arctic Roadmap*. D. o. T. Navy. Department of Defense. <https://climateandsecurity.org/wp-content/uploads/2020/07/us-navy-arctic-roadmap-nov-2009.pdf>
- Department of The Navy. (2013). *U.S. Navy Arctic Roadmap 2014-2030*. D. o. T. Navy. Department of Defense. https://climateandsecurity.org/wp-content/uploads/2021/07/US-NAVY-ARCTIC-ROADMAP_2014-2030.pdf
- Department of the Navy. (2021). *A Blue Arctic: A Strategic Blueprint for the Arctic*. D. o. t. Navy. <https://media.defense.gov/2021/Jan/05/2002560338/-1/-1/0/ARCTIC%20BLUEPRINT%202021%20FINAL.PDF/ARCTIC%20BLUEPRINT%202021%20FINAL.PDF>
- Didriksen, J. (2023, 27 februar). *Intervju med Jonny Didriksen* [Interview]. Bodø;
- Diesen, S. (2021). Avskrekking og beroligelse – en kritisk militærfaglig betraktning. *IFS Insights*, (6). https://fhs.brage.unit.no/fhs-xmlui/bitstream/handle/11250/2766167/IFS%20Insight%206_2021%20nettversjon%200.pdf?sequence=1&isAllowed=y

- Dyndal, G. L. (2011). How the High North became Central in NATO Strategy: Revelations from the NATO Archives. *The Journal of Strategic Studies*, 34(4), 557-585. <https://doi.org/10.1080/01402390.2011.561094>
- Dyndal, G. L. (2013, 24 oktober 2013). *The Northern Flank and High North Scenarios of the Cold War* Periferie oder Kontaktzone? Die NATO-Flanken 1961 bis 2013, Zentrum für Militärgeschichte und Sozialwissenschaften der Bundeswehr, Potsdam, Germany. https://fhs.brage.unit.no/fhs-xmlui/bitstream/handle/11250/285604/Paper_The%20Northern%20Flank%20and%20High%20North%20Scenarios%20of%20the%20Cold%20War_Dyndal%202013.pdf?ssequence=1&isAllowed=y
- Dyndal, G. L. (2015). Overvåkning og etterretning i nordområdene. I T. Heier & A. Kjølberg (Red.), *Norge og Russland: Sikkerhetspolitiske utfordringer i nordområdene*. Universitetsforlaget.
- Dyndal, G. L. (2023, 15 februar 2023). *Intervju med Gjert Lage Dyndal* [Interview]. Oslo;
- Dyndal, G. L. & Hilde, P. S. (2021, 1 februar 2021). *NATOs nye militærstrategier*. Hentet 8 oktober fra <https://www.stratagem.no/natos-nye-militaerstrategi/>
- Elden, E. (2020). *Hva er avskrekking, og hva skal til for å lykkes med det?* Stratagem. Hentet 17 april fra <https://www.stratagem.no/hva-er-avskrekking-og-hva-skal-til-for-a-lykkes-med-det/>
- Engeness, S. N., Didriksen, J., Bragstad, H. & Kvarving, E. (2019). Viktig med norsk tilstedeværelse. *LUFTLED*, 3. <https://luftled.info/wp-content/uploads/2020/08/LUFTLED-3-2019.pdf>
- Espenes, Ø. (2018). Trident Juncture – ET LEDD I «UTVIDET AVSKREKKING»? *LUFTLED*, (3), 24-27. <https://luftled.info/wp-content/uploads/2020/08/LUFTLED-3-2018.pdf>
- Etterretningstjenesten. (2021). *FOKUS 2021 - Etterretningstjenestens vurdering av aktuelle sikkerhetsutfordringer*. https://www.etterretningstjenesten.no/publikasjoner/fokus/fokus-norsk/Fokus2021-highres.pdf/_attachment/inline/beb4fe4a-4650-444b-aafd-f83903b2d3fd:bd76ca44b217ef3f963b3fa4a89eb72963331a/Fokus2021-highres.pdf
- Etterretningstjenesten. (2022). *FOKUS 2022: Etterretningstjenestens vurdering av aktuelle sikkerhetsutfordringer*. Etterretningstjenesten. https://www.forsvaret.no/aktuelt-og-presse/publikasjoner/fokus/rapporter/Fokus-2022-til-web.pdf/_attachment/inline/ec6bec00-d2d3-41c0-af08-02b3b494e8b7:e4014ab4d0e3bd8b2509e7974430fe121e0473ba/Fokus-2022-til-web.pdf
- Etterretningstjenesten. (2023). *FOKUS 2023: Etterretningstjenestens vurdering av aktuelle sikkerhetsutfordringer*. https://www.etterretningstjenesten.no/publikasjoner/fokus/fokus-norsk/Fokus2023%20-%20NO%20-%20Weboppslag%20v3.pdf/_attachment/inline/c1a9a458-aa1d-4bf6-a558-9cec57acde8f:9b2050d897a2b2db1bdbc8e505db7b666e608b98/Fokus2023%20-%20NO%20-%20Weboppslag%20v3.pdf
- Everstine, B. W. (2021, 5 mai 2021). *First B-1 Deployment to Norway Shows Importance of Arctic, Cold-Weather Ops*. Hentet 6 mai fra <https://www.airandspaceforces.com/first-b-1-deployment-to-norway-shows-importance-of-arctic-cold-weather-ops/>
- Fermann, G. (2007). Utenrikspolitikk som begrep, intensjon og atferd. I J. Hovi & R. Malnes (Red.), *Anarki, makt og normer: innføring i internasjonal politikk* (2. utg., s. 28-66). Oslo: Abstrakt forlag.

- Fjellestad, A. (2018). LUFTSTYRKENEGJØR NATO TRYGGERE. *LUFTLED*, (3), 20-21.
<https://luftled.info/wp-content/uploads/2020/08/LUFTLED-3-2018.pdf>
- FMR. (2015). *Et forsvar i endring: Forsvarssjefens fagmilitære råd*.
<http://www.forsvarslinjer.no/images/Marketing/Artikler/EtForsvariEndring-Nett.pdf>
- Forsvaret. (2018, 30 oktober 2018). *NATO viste muskler*. Hentet 2 februar fra
<https://www.forsvaret.no/aktuelt-og-presse/aktuelt/feature/nato-viste-muskler>
- Forsvaret. (2020a, 14 september 2020). *Alliert samtrening i nordområdene*. Hentet 22 januar fra
<https://www.forsvaret.no/aktuelt-og-presse/aktuelt/alliert-samtrening-i-nordomradene>
- Forsvaret. (2020b, 7 juli). *Testet Norges nye ubåtjeger*. Hentet 21 mars fra
<https://www.forsvaret.no/aktuelt-og-presse/arkiv/aktuelt/testet-norges-nye-ubatjeger>
- Forsvaret. (2020c, 3 juni 2020). *Trente med amerikanske B-52*. Hentet 20 januar fra
<https://www.forsvaret.no/aktuelt-og-presse/presse/pressemeldinger/trente-med-amerikanske-b-52?q=bombefly>
- Forsvaret. (2021a, 14 april 2021). *B-1B har reist hjem*. Hentet 20 januar fra
<https://www.forsvaret.no/aktuelt-og-presse/presse/pressemeldinger/b-1b-har-reist-hjem>
- Forsvaret. (2021b, 20 september 2021). *F-35 på Evenes gjennomførte alliert samtrening med B-2 fra Island*. Hentet 20 januar fra
<https://www.forsvaret.no/aktuelt-og-presse/aktuelt/f-35-pa-evenes-gjennomforte-alliert-samtrening-med-b-2-fra-island>
- Forsvaret. (2022a, 24 oktober 2023). *Alliert patruljering i det sørlige Barentshavet*. Hentet 29 januar fra
<https://www.forsvaret.no/aktuelt-og-presse/aktuelt/alliert-patruljering-i-det-sorlige-barentshavet>
- Forsvaret. (2022b, 25 mars 2022). *Amerikanske B-52 over Bardufoss*. Hentet 20 januar fra
<https://www.forsvaret.no/aktuelt-og-presse/aktuelt/b-52-bardufoss?q=bombefly>
- Forsvaret. (2022c, 18 august). *B-52, JAS Gripen og F-35 utførte oppdrag sammen i Norge*. Hentet 20 januar fra
<https://www.forsvaret.no/aktuelt-og-presse/presse/pressemeldinger/b-52-jas-gripen-og-f-35-utforte-oppdrag-sammen-i-norge>
- Forsvaret. (2022d, 17 november 2022). *Cold Response* Hentet 3 februar fra
<https://www.forsvaret.no/en/exercises-and-operations/exercises/cold-response>
- Forsvaret. (2022e, 24 mai 2022). *Cold Response 2022*. Hentet 3 februar fra
<https://www.forsvaret.no/om-forsvaret/operasjoner-og-ovelses/ovelses/cr22>
- Forsvaret. (2022f, 18 januar 2022). *Med F-35 på QRA-beredskap*. Hentet 25 januar fra
<https://www.forsvaret.no/aktuelt-og-presse/aktuelt/med-f-35-pa-qra-beredskap>
- Forsvaret. (2022g, 11 november 2022). *Store luftstyrker trener i Norge*. Hentet 20 januar fra
<https://www.forsvaret.no/aktuelt-og-presse/aktuelt/store-luftstyrker-trener-i-norge?q=bombefly>
- Forsvaret. (2023, 18 april 2023). *Joint Viking*. Forsvaret. Hentet 12 mai fra
<https://www.forsvaret.no/om-forsvaret/operasjoner-og-ovelses/ovelses/joint-viking>
- Forsvarsdepartementet. (2012). *Prop. 73 S (2011–2012): Proposisjon til Stortinget (forslag til stortingsvedtak) - Et forsvar for vår tid*. Forsvarsdepartementet.
<https://www.regjeringen.no/contentassets/e6b0d7ef3c26457ab6ef177cd75b5d32/no/pdfs/prp201120120073000dddpdfs.pdf>
- Forsvarsdepartementet. (2016). *Prop. 151 S (2015–2016) Proposisjon til Stortinget (forslag til stortingsvedtak): Kampkraft og bærekraft - Langtidsplan for forsvarssektoren*. Forsvarsdepartementet.
<https://www.regjeringen.no/contentassets/a712fb233b2542af8df07e2628b3386d/no/pdfs/prp201520160151000dddpdfs.pdf>

- Forsvarsdepartementet. (2017a, 7 november 2017). *Historie og plan - F-35*. Hentet 25 januar 2023 fra <https://www.regjeringen.no/no/tema/forsvar/innsikt/kampfly/historie-og-plan---f-35/id2401622/>
- Forsvarsdepartementet. (2017b, 29 mars 2017). *Norge har inngått kontrakt om kjøp av fem nye P-8A Poseidon maritime patruljefly*. Hentet 19 januar fra <https://www.regjeringen.no/no/tema/forsvar/p-8a-poseidon/p-8a-poseidon/norge-har-inngatt-kontrakt-om-kjop-av-fem-nye-p-8a-poseidon-maritime-patruljefly/id2545872/>
- Forsvarsdepartementet. (2017c, 21 juni 2017). *Viderefører marinekorpsets rotasjonsordning*. Forsvarsdepartementet. Hentet 4 februar fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumentarkiv/regjeringen-solberg/aktuelt-regjeringen-solberg/fd/pressemeldinger/2017/videreforer-marinekorpsets-rotasjonsordning/id2558342/>
- Forsvarsdepartementet. (2018, 12 juni 2018). *Det amerikanske marinekorpsets øving og trening i Norge*. Forsvarsdepartementet. Hentet 4 februar fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumentarkiv/regjeringen-solberg/aktuelt-regjeringen-solberg/fd/pressemeldinger/2018/det-amerikanske-marinekorpsets-oving-og-trening-i-norge/id2604216/>
- Forsvarsdepartementet. (2020). *Prop. 62 S (2019 –2020): Proposisjon til Stortinget (forslag til stortingsvedtak): Vilje til beredskap – evne til forsvar: Langtidsplan for forsvarssektoren*. Forsvarsdepartementet. <https://www.regjeringen.no/contentassets/b43ae5a187034670adc96a83bf79651/no/pdfs/prp201920200062000dddpdfs.pdf>
- Forsvarsdepartementet. (2021a). *Prop. 14 S: Evne til forsvar – vilje til beredskap. Langtidsplan for forsvarssektoren*. Forsvarsdepartementet. <https://www.regjeringen.no/contentassets/81506a8900cc4f16bf805b936e3bb041/no/pdfs/prp202020210014000dddpdfs.pdf>
- Forsvarsdepartementet. (2021b, 16 april 2021). *Undertegner tilleggsavtale om forsvarssamarbeid med USA*. Hentet 7 januar fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumentarkiv/regjeringen-solberg/aktuelt-regjeringen-solberg/fd/nyheter/2021/undertegner-tilleggsavtale-om-forsvarssamarbeid-med-usa/id2844970/>
- Forsvarsdepartementet. (2022a). *Meld. St. 10 (2021 –2022) - Melding til Stortinget: Prioriterte endringer, status og tiltak i forsvarssektoren*. Forsvarsdepartementet. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-10-20212022/id2908167/?ch=3>
- Forsvarsdepartementet. (2022b). *Ny langtidsplan for forsvarssektoren – Anmodning om forsvarssjefens tilrådning om den videre utviklingen av Forsvaret*. <https://www.regjeringen.no/contentassets/71d7e61c84ee441e87a0cb49d38235f3/mandat-fmr.pdf>
- Forsvarsdepartementet & Justis- & Beredskapsdepartementet. (2018). *Støtte og samarbeid - En beskrivelse av totalforsvaret i dag*. <https://www.regjeringen.no/contentassets/5a9bd774183b4d548e33da101e7f7d43/stotte-og-samarbeid-en-beskrivelse-av-totalforsvaret-i-da.pdf>
- Forsvarskomiteen. (2008). *Innst. S. nr. 318 (2007–2008): Innstilling fra forsvarskomiteen om et forsvar til vern om Norges sikkerhet, interesser og verdier*. Forsvarskomiteen. <https://www.stortinget.no/Global/pdf/Innstillinger/Stortinget/2007-2008/inns-200708-318.pdf>
- Græger, N. (2014, 4 oktober 2014). *Mer av NATO - i øst, sør og nord?* Windheim, Ivar. Hentet 02 oktober fra <https://www.nupi.no/publikasjoner/innsikt-og-kommentar/hvorfunder-det/hhd-2014/mer-av-nato-i-oest-soer-og-nord>

- Græger, N. & Leira, H. (2005). Norwegian Strategic Culture after World War II: From a Local to a Global Perspective. *Cooperation and Conflict*, 40(1), 45-66.
<https://doi.org/10.1177/0010836705049733>
- Gullvik, S. E. (2020, 1 september 2020). *Bevæpning av P-8A Poseidon*. Hentet 21 januar fra <https://www.stratagem.no/bevaepning-av-p-8a-poseidon/>
- Heier, T. (2013). Mellom beroligelse og avskrekking: Forsvarets krisehåndtering. I T. Heier & A. Kjølborg (Red.), *Mellom fred og krig: norsk militær krisehåndtering*. Universitetsforlaget.
- Heier, T. (2020, 5 mai 2020). «Det er en maktkamp mellom USA og Russland utenfor vår egen stuedør». Hentet 12 mai fra https://www.tv2.no/mening_og_analyse/det-er-en-maktkamp-mellom-usa-og-russland-utenfor-var-egen-stuedor/11425877/
- Heier, T. (2021). *En randstat på avveie? Norges vei inn i den nye kalde krigen, 2014-2021*. Cappelen Damm.
- Henriksen, D. (2022, 13 august 2022). *Kronikk: Enøyd diskusjon om basepolitikken*. Hentet 17 februar fra <https://www.dn.no/kronikk/forsvaret/basepolitik/avskrekking/kronikk-enoyd-diskusjon-om-basepolitikken/2-1-1275831>
- Hilde, P. S. (2011). NATOs nye strategiske konsept. *Norsk Militært Tidsskrift*, 181(1), 50-51.
<https://issuu.com/ffi-/docs/nmt-1-2011/50>
- Hilde, P. S. (2018). Trident Juncture 2018: HVA ØNSKET ALLIANSEN OG NORGE Å OPPNÅ? *LUFTLED*, (3), 8-11. <https://luftled.info/wp-content/uploads/2020/08/LUFTLED-3-2018.pdf>
- Hilde, P. S. (2019). Forsvar vår dyd, men kom oss ikke for nær. Norge og det militære samarbeidet i NATO. *Internasjonal politikk*, 77(1), 60-70.
<https://doi.org/https://doi.org/10.23865/intpol.v77.1626>
- Hilde, P. S. (2021). Å være med uten å være med, eller omvendt. I T. Heier (Red.), *Militærmakt i nord* (s. 311-332). Universitetsforlaget.
- Holst, J. J. (1967a). *Norsk sikkerhetspolitikk i strategisk perspektiv. Bind 1: Analyse*. Norsk utenrikspolitisk institutt.
<https://www.nb.no/items/67d5752bcfe911bbdd2b2dc3b4754b92?page=21>
- Holst, J. J. (1967b). *Norsk sikkerhetspolitikk i strategisk perspektiv. Bind II: Dokumentasjon*. NUPI.
- Huitfeldt, A. (2022a, 15 februar 2022). *Om den sikkerhetspolitiske situasjonen i Europa*. Hentet 21 januar fra https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/tale_uio/id2901008/
- Huitfeldt, A. (2022b, 3 oktober 2022). *Status og utfordringer i sikkerhetspolitikken*. Hentet 4 februar fra https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/tale_oms/id2930641/
- Humpert, M. (2021, 13 januar 2023). *Russia Elevates Importance of Northern Fleet Upgrading it to Military District Status*. Hentet 8 april fra <https://www.highnorthnews.com/en/russia-elevates-importance-northern-fleet-upgrading-it-military-district-status>
- Hønneland, G. (2009, 22 mars). *Nordområdepolitikk*. NUPOI. Hentet 31 desember fra <https://www.nupi.no/publikasjoner/innsikt-og-kommentar/hvor-hender-det/hhd-2009/nordomraadepolitikk>
- Hønneland, G. & Jensen, L. C. (2008). *Den nye nordområdepolitikk: Barentsbilder etter årtusenskiftet*. Fagbokforlaget.
- Hønneland, G. & Rowe, L. (2010). *Nordområdene - hva nå?* Tapir akademiske forlag.
- Håvoll, H. (2015). *Luftbåren maritim overvåking og ASW: Status og utvikling – konsekvenser for Norge*. <https://nupi.brage.unit.no/nupi-xmlui/bitstream/handle/11250/297304/NUPI-rapport-5-15-Haavoll.pdf?sequence=3&isAllowed=y>

- Jacobsen, D. I. (2015). *Hvordan gjennomføre undersøkelser?* (3. utg.). Cappelen Damm Akademisk.
- Johnsen, A.-B. (2020a, 11 juli 2020). *FOH-sjefen: Ønsker ikke allierte krigsskip og fly i Barentshavet*. Hentet 7 januar fra <https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/Jok9O7/foh-sjefen-oensker-ikke-allierte-krigsskip-og-fly-i-barentshavet>
- Johnsen, A.-B. (2020b, 14 juli 2020). *Forsvarsministeren varslet: Færre amerikanske soldater i Norge*. Hentet 5 februar fra <https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/1nmgwG/forsvarsministeren-varslet-faerre-amerikanske-soldater-i-norge>
- Johnsen, A.-B. (2020c, 29 september 2020). *Norsk fregatt seilte inn i Russlands økonomiske sone*. Hentet 21 januar fra <https://www.vg.no/nyheter/utenriks/i/gWPM4q/norsk-fregatt-seilte-inn-i-russlands-oekonomiske-sone>
- Kjellén, J. (2022). The Russian Northern Fleet and the (Re)militarisation of the Arctic. *Arctic Review on Law and Politics*, 13, 34-52. <https://doi.org/http://dx.doi.org/10.23865/arctic.v13.3338>
- Kjøberg, A. (2015). Norsk sikkerhetspolitikk og nordområdene. I A. Kjøberg & T. Heier (Red.), *Norge og Russland: Sikkerhetspolitiske utfordringer i nordområdene* (s. 27-40). Universitetsforlaget.
- Klevberg, H. (2012). *"Request TANGO": 333 skvadron på ubåtjakt - maritime luftoperasjoner i norsk sikkerhetspolitikk*. Universitetsforlaget.
- Klimenko, E. (2020, 6 april 2020). *Russia's new Arctic policy document signals continuity rather than change*. Hentet 20 oktober fra <https://www.sipri.org/commentary/essay/2020/russias-new-arctic-policy-document-signals-continuity-rather-change>
- Kluge, J. & Paul, M. (2020). *Russia's Arctic Strategy through 2035*. SWP Comment. https://www.swp-berlin.org/publications/products/comments/2020C57_RussiaArcticStrategy.pdf
- Knapskog, A. (2016). *STATEMENT BY THE DELEGATION OF NORWAY*. <https://www.norway.no/contentassets/a220f46597cc4ccba5a49a30700b3046/02-24-fsc-norway-cold-response-16.pdf>
- Kristoffersen, F. & Haltebrekke, K. (2022). *Etterretning - oppdragene, menneskene og faget - fra innsiden av Etterretningstjenesten*. Gyldendal.
- Kvam, I. H.-P. (2021). *Bastionforsvaret og Russlands militærmakt: Et utdatert trusselbilde?* NUPI. https://fhs.brage.unit.no/fhs-xmlui/bitstream/handle/11250/2738224/NUPI_Policy_Brief_2_2021_Kvam.pdf?sequence=2&isAllowed=y
- Langemyr, H. (2020). Langtidsplaner for Forsvaret fra 2005 til i dag: trender og utviklingstrekk. *Befalsbladet*, (3), s. 20-27. <https://www.nof.no/emagasin/Befalsbladet-03-2020/html/20-21/index.html#zoom=z>
- Langemyr, H. (2021). Konsekvenser av en manglende helhetlig sikkerhetspolitikk. *FHS/Luftkrigsskolens skriftserie*, 39, 25-33. <https://hdl.handle.net/11250/2830967>
- Lindgren, W. Y. & Græger, N. (2017). The Challenges and Dynamics of Alliance Policies Norway, NATO and the High North. I M. Wesley (Red.), *Global Allies: Comparing US Alliances in the 21st Century* (s. 91-114). ANU Press. <http://www.jstor.org.ezproxy.nord.no:2048/stable/j.ctt1sq5twz.10>
- Listou, T. (2021). Logistikk til Nordkalotten. I T. Heier (Red.), *Militærmakt i nord*. Universitetsforlaget AS.
- Lomia, E. (2020). Political Realism in International Relations: Classical Realism, Neo-realism, and Neo-Classical Realism. *International Journal of Social, Political and*

- Economic Research*, 7(3), 591-600.
<https://doi.org/doi.org/10.46291/IJOSPERvol7iss3pp591-600>
- Luftfartstilsynet. (2023a). *ATTACHMENT 1: MAP OF THE AREAS*.
<https://luftfartstilsynet.no/globalassets/dokumenter/flysikring/prosedyre-fleksibel-bruk-av-luftrommet/attachment-1-description-of-areas-edition-6.1--26.-januar-2023.pdf>
- Luftfartstilsynet. (2023b). *Procedure on Use of AMC Manageable Areas* (2023).
<https://luftfartstilsynet.no/globalassets/dokumenter/flysikring/prosedyre-fleksibel-bruk-av-luftrommet/procedure-on-use-of-amc-manageable-areas-6.1--26.-januar-2023.pdf>
- Luftforsvaret. (2017). *Bestemmelser for Militær Luftfart*. [https://www.forsvaret.no/soldater-og-ansatte/regelverk/bestemmelser-millitaer-luftfart.pdf/_/attachment/inline/f3aeb695-4f01-4290-9858-23d669f2d605:d36d8cd9c35532aaaf7a2964675ae242828733e0/Bestemmelser%20for%20millitaer%20luftfart%20\(BML\).pdf](https://www.forsvaret.no/soldater-og-ansatte/regelverk/bestemmelser-millitaer-luftfart.pdf/_/attachment/inline/f3aeb695-4f01-4290-9858-23d669f2d605:d36d8cd9c35532aaaf7a2964675ae242828733e0/Bestemmelser%20for%20millitaer%20luftfart%20(BML).pdf)
- Luftforsvaret. (2021). *Luftromssøknad øvelse Cold Response 2022*.
<https://luftfartstilsynet.no/globalassets/dokumenter/horinger/2021/restriksjonsomrader-ifm.-cold-response-2022/2021-06-25-u-luftromssoknad-ovelse-cold-response-2022.pdf>
- Matlary, J. H. (2021). Norsk militærstrategi: Defensiv realisme? I T. Heier (Red.), *Militærmakt i nord*. Universitetsforlaget AS.
- Mazarr, M. J. (2018). *Understanding Deterrence*. R. Corporation.
https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/perspectives/PE200/PE295/RAND_PE295.pdf?fbclid=IwAR2OWIFdYZfgmYnS2gnDP_FDlby4266bIzWPY_1khctyj9v-hBOdHRs8Vys
- Mearsheimer, J. (2017). *Conventional Deterrence*. Cornell University Press.
- Miles, M., B., Huberman, M., A. & Saldaña, J. (2020). *Qualitative Data Analysis: A Methods Sourcebook* (Bd. 4). SAGE Publications.
- Moen, K. E. (1998). *Selvpålagte restriksjoner i nord 1945-1965* (Bd. 5). IFS: Institutt for forsvarsstudier
<https://www.nb.no/search?q=oaiid:%22oai:nb.bibsys.no:999824963204702202%22&mediatype=b%C3%B8ker>
- Morgan, P. M. (2003). *Deterrence Now*. Cambridge University Press.
- Morgenthau, H. (1948). *Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace*. Alfred A. Knopf.
https://www.academia.edu/37272138/Politics_among_Nations_Hans_J_Morgenthau
- Morgenthau, H. (1978). Six Principles of Political Realism. I *Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace* (Bd. 4, s. 4-15). Alfred A. Knopf.
https://old.tsu.ge/data/file_db/anthim/31.eng.pdf
- National Security Council. (1971). *National Security Decision Memorandum 144*. N. S. Council. <https://irp.fas.org/offdocs/nsdm-nixon/nsdm-144.pdf>
- National Security Decision Directives. (1983). *U.S. Arctic Policy (NSC-NSDD-90)*.
<https://irp.fas.org/offdocs/nsdd/nsdd-090.htm>
- National Security Decision Directives. (2009). *National Security Presidential Directive and Homeland Security Presidential Directive*. <https://irp.fas.org/offdocs/nspd/nspd-66.htm>
- NATO. (1999, 1 juli 2022). *The Alliance's Strategic Concept (1999)*. NATO. Hentet 31 mars fra https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_27433.htm
- NATO. (2014, 4 juli 2022). *Wales Summit Declaration*. NATO. Hentet 9 desember fra https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_112964.htm

- NATO. (2016, 1 juli 2022). *Warsaw Summit Communiqué*. NATO. Hentet 8 desember fra https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_133169.htm
- NATO. (2017). *NATO and Security in the Arctic* [7 oktober 2017]. <https://www.nato-pa.int/download-file?filename=/sites/default/files/2017-11/2017%20-%20172%20PCTR%2017%20E%20rev.1%20fin%20-%20NATO%20AND%20SECURITY%20IN%20THE%20ARCTIC.pdf>
- NATO. (2018). *Trident Juncture 2018*. Hentet 8 januar fra <https://www.nato.int/cps/en/natohq/157833.htm>
- NATO. (2021). *Regional Perspectives Report on the Arctic: Strategic Foresight Analysis*. NATO. <https://www.act.nato.int/application/files/8516/3236/7596/regional-perspectives-2021-04.pdf>
- NATO. (2022a). *NATO 2022: Strategic Concept* <https://www.nato.int/strategic-concept/>
- NATO. (2022b, 25 august 2022). *NATO is stepping up in the High North to keep our people safe*. NATO. Hentet 15 oktober fra https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_206894.htm
- Nilsen, T. (2019, 08 november 2019). *B-52 flights close to homeport and patrol areas for Russia's ballistic missile subs*. Hentet 11 mai fra <https://thebarentsobserver.com/en/security/2019/11/us-b-52-strategic-bombers-and-norwegian-f-16s-flying-wing-wing-over-barents-sea>
- Nilsen, T. (2020a, 8 september 2020). *In a controversial move, Norway sails frigate into Russian economic zone together with U.K. and U.S. navy ships*. Hentet 22 januar fra <https://thebarentsobserver.com/en/security/2020/09/norwegian-frigate-sails-near-russias-fishermen-peninsula-together-uk-and-us-ships>
- Nilsen, T. (2020b, 4 mai 2020). *U.S. Sixth Fleet enters the Barents Sea with missile defense destroyer*. Hentet 22 januar fra <https://thebarentsobserver.com/en/security/2020/05/us-sixth-fleet-enters-barents-sea>
- Nilsen, T. (2022, 2 november 2022). *US aircraft flew Norwegian airspace on surveillance mission outside Russia's nuclear sub bases*. Hentet 7 januar fra <https://thebarentsobserver.com/en/security/2022/11/us-surveillance-aircraft-flew-over-norwegian-airspace-after-mission-outside-russias>
- Nilssen, V. (2014). *Analyse i kvalitative studier*. Universitetsforlaget.
- Nordhagen, M. N. H. (2021). *Sikkerhetspolitiske implikasjoner ved antioverflatebevæpning av norske P-8* [Forsvarets høyskole]. FHS Brage. https://fhs.brage.unit.no/fhs-xmlui/bitstream/handle/11250/2834190/%5b30%5d%20Morten%20Nicolay%20Hellerud%20Nordhagen_Morten%20Nordhagen%20Masteroppgave%20m%20vedlegg%2017.2.2021.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- NUPI. (2023). *Norsk utenrikspolitisk konferanse 2023: Respons – norsk utenrikspolitikk for en ny tid*. NUPI. <https://www.youtube.com/watch?v=HRyhNV8ZWVI>
- Nye, J. (2017). Deterrence and dissuasion in cyberspace. *International security*, 41(3), 44-71.
- Odlo, Y. (2021). Sjef FOHs betraktninger rundt operasjonsmiljøets utvikling og «NATO i Nord». *FHS/Luftkrigsskolens skriftserie: Norge fortsatt «NATO i nord»? Sjef Luftforsvarets luftmaktseminar 2021*, 39. <https://hdl.handle.net/11250/2830967>
- Odlo, Y. (2023, 22 februar). *Intervju med Yngve Odlo* [Interview]. Bodø;
- Oma, I. M. (2021a). *Avskrekking og beroligelse – den «doble strategi» som kom inn fra kulden*. Institutt for forsvarsstudier. <https://hdl.handle.net/11250/2770950>
- Oma, I. M. (2021b, 5 april 2021). *Innlegg: Brudd med sikkerhetspolitisk hovedlinje? Norsk basepolitikk og andre selvpålagte militære begrensninger er midler – ikke mål for sikkerhetspolitikken*. Hentet 17 februar fra <https://www.dn.no/innlegg/forsvaret/basepolitikken/avskrekking/innlegg-brudd-med-sikkerhetspolitisk-hovedlinje/2-1-988853>

- Organski, A. & Kugler, J. (1980). *The War Ledger*. The University of Chicago Press.
- Orheim, O., Broch, I., Broderstad, E. G., Fjæran, T., Forsell, L., Hansson, R., Hætta, E. I. O., Kristoffersen, I., Læg Reid, K., Reiersen, L. O., Stordahl, V. & Østreng, W. (2003). *Mot nord! Utfordringer og muligheter i nordområdene*. Utenriksdepartementet. <https://www.regjeringen.no/contentassets/28ed358f13704ed2bb3c2a7f13a02be9/no/pdfs/nou200320030032000dddpdfs.pdf>
- Paul, M. & Swistek, G. (2022). *Russia in the Arctic: Development Plans, Military Potential, and Conflict Prevention* (SWP Research Paper, Issue. German Institute for International and Security Affairs. https://www.swp-berlin.org/publications/products/research_papers/2022RP03_Russia_Arctic.pdf
- Pedersen, T. (2018). Når nordområdene lever sitt eget liv. *Internasjonal politikk*, 76(3), 140-158. <https://doi.org/http://dx.doi.org/10.23865/intpol.v76.1122>
- Petersen, N. (2011). SAC at Thule: Greenland in the U.S. Polar Strategy. *Journal of Cold War Studies*, 13(2), 90-115. <https://www-jstor-org.ezproxy.nord.no/stable/26923533>
- Pettersen, T. (2016, 16 februar 2016). *Cold Response moves out of the Arctic*. Hentet 3 februar fra <https://thebarentsobserver.com/en/security/2016/02/cold-response-moves-out-arctic>
- President of the Russian Federation. (2020). *Президент утвердил Основы государственной политики в Арктике*. P. o. t. R. Federation. <http://publication.pravo.gov.ru/Document/View/0001202010260033>
- President of the Russian Federation. (2022). *УКАЗ: ПРЕЗИДЕНТА РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ*. Decree of the President of the Russian Federation. <http://publication.pravo.gov.ru/Document/View/0001202207310001>
- Rognstrand, A. & Johnsen, A. B. (2018, 31 oktober 2018). *Russland varsler ny missilttest: – En slags hissig kommunikasjon*. Hentet 19 februar fra <https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/G1RAKJ/russland-varsler-ny-missilttest-en-slags-hissig-kommunikasjon>
- Rostad, I. (2017, 17 februar 2017). *Innfører totalt droneforbud under militær øvelse*. Hentet 3 februar fra <https://www.nrk.no/tromsogfinnmark/innforer-totalt-droneforbud-under-militaer-ovelse-1.13400139>
- Royal Navy. (2020, 7 september 2020). *UK and allies uphold freedom of navigation above Arctic Circle*. Hentet 22 januar fra <https://www.royalnavy.mod.uk/news-and-latest-activity/news/2020/september/07/200907-sutherland-north-atlantic>
- Royal Navy. (2022, 7 mars 2022). *HMS Prince of Wales departs Portsmouth to lead NATO task force in the Arctic*. Hentet 3 februar fra <https://www.royalnavy.mod.uk/news-and-latest-activity/news/2022/march/07/220307-hms-prince-of-wales-departs-portsmouth-to-lead-nato-task-force-in-the-arctic>
- Rumer, E., Sokolsky, R. & Stronski, P. (2021, 29 mars 2021). *Russia in the Arctic — A Critical Examination*. Hentet 20 oktober fra <https://carnegieendowment.org/2021/03/29/russia-in-arctic-critical-examination-pub-84181>
- Schelling, T. (1960). *The Strategy of Conflict*. Harvard University Press.
- Schelling, T. (2008). *Arms and Influence*. Yale University press.
- Skagestad, O. G. (2020). Nordområdebegrepet og nordområdesatsingen. *Norsk statsvitenskapelig tidsskrift*, 36(1), 22-33. <https://doi.org/https://doi.org/10.18261/issn.1504-2936-2020-01-02>
- Skogan, J. K. (2011). Sikkerhetspolitiske mål og virkemidler. I J. Hovi & R. Malnes (Red.), *Anarki, makt og normer: Innføring i internasjonal politikk* (2. utg., s. 102-149). Oslo: Abstrakt forlag.

- Skaar, S. (2021). Luftmaktsteori og strategi på norsk. I T. Heier (Red.), *Militærmakt i nord* (s. 165-183). Universitetsforlaget.
- Snyder, G. H. (1960). Deterrence and Power. *The Journal of Conflict Resolution*, 4(2), 163-178. <http://www.jstor.org.ezproxy.nord.no:2048/stable/172650>
- Snyder, G. H. (1984). The Security Dilemma in Alliance Politics. *World politics*, 36(4), 461-495.
- Snyder, G. H. (1990). Alliance Theory: A Neorealist First Cut. *Journal of International Affairs*, 103-123.
- Stein, J. G. (1991). Reassurance in International Conflict Management. *Political Science Quarterly*, 106(3), 431-451.
- Stoltenberg, J., Halvorsen, K., Haga, Å., Solberg, H.-M., Djupedal, Ø., Arnstad, M., Kolberg, M., Westhrin, H. & Kleppa, M. M. (2005). *Plattform for regjeringssamarbeidet mellom Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet 2005-09*. https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/smk/vedlegg/2005/regjeringsplattform_soriamoria.pdf
- Stortinget. (1996, 13 mars 1996). *Innstilling fra forsvarskomiteen om forslag fra stortingsrepresentantene Rolf Ketil Bjørn og Paul Chaffey om å bekrefte Norges selvpålagte begrensninger i sikkerhetspolitikken*. Forsvarskomiteen. Hentet 2023 fra <https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Publikasjoner/Innstillinger/Stortinget/1995-1996/inns-199596-151/?lvl=0>
- Strand, T. (2019, 29 oktober 2019). *Hemmelig ubåt-operasjon: «Målet er å vise at Russland kan nå USA»*. Hentet 12 februar fra https://www.nrk.no/norge/hemmelig-ubat-operasjon_-_malet-er-a-vise-at-russland-kan-na-usa_-1.14761298
- Strømmen, T. I. (2021). Sjømakt og Norge sin geostrategiske omgjevnad. I T. Heier (Red.), *Militærmakt i nord* (s. 46-71). Universitetsforlaget.
- Søreide, I. E. (2016, 12 august 2018). *NATO and the North Atlantic: Revitalizing Collective Defense and the Maritime Domain*. Regjeringen. Hentet 2 februar fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumentarkiv/regjeringen-solberg/aktuelt-regjeringen-solberg/fd/taler-og-innlegg/ministeren/taler-og-artikler-av-forsvarsminister-in/2016/prism/id2508886/>
- Søreide, I. E. (2017, 30 januar 2017). *En balansert sikkerhetspolitikk*. Hentet 31 januar fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumentarkiv/regjeringen-solberg/aktuelt-regjeringen-solberg/fd/taler-og-innlegg/ministeren/taler-og-artikler-av-forsvarsminister-in/2017/avskrekkingberoligelse/id2536988/>
- Tammes, R. (1987). *Årbok for Forsvarshistorisk forskningscenter, Forsvarets høyskole 1987* (R. Tammes, Red. Bd. VI). Forfatterne og TANO A.S. https://fhs.brage.unit.no/fhs-xmlui/bitstream/handle/11250/99785/IFS_arbok_1987.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Tammes, R. (2019). Småstatsrealisme i 70 år. *Internasjonal politikk*, 77(1), 49-59. <https://doi.org/https://doi.org/10.23865/intpol.v77.1617>
- Tammes, R. (2022). *Spranget inn i fremtiden*. NUPI.
- Tammes, R., Bundt, K. H., Grytting, T., Hoel, A. H., Matlary, J. H., Toje, A. & Wilhelmssen, J. (2015). *Ekspertgruppen for forsvaret av Norge: Et felles løft*. Forsvarsdepartementet. <https://www.regjeringen.no/globalassets/departementene/fd/dokumenter/rapporter-og-regelverk/2015-04-27-et-felles-loft-webversjon.pdf>
- Tammes, R. & Eriksen, K. E. (1999). Norge og NATO under den kalde krigen. I C. Prebensen & N. Skarland (Red.), *NATO 50 år: norsk sikkerhetspolitikk med NATO gjennom 50 år* (s. 7-38). Den norske atlantehavskomiteé. <https://www.nb.no/nbsok/nb/cbf09e98439f4e018898d9237615fd11?lang=no#3>

- Terry, J. G. (1988). *A-10 Operations and the Battle for North Norway: A Project AIR FORCE report prepared for the United States Air Force*. R. Corporation.
<https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/reports/2009/R3439.pdf>
- The Department of the Air Force. (2020). *Arctic Strategy*. T. D. o. T. A. Force.
<https://www.af.mil/Portals/1/documents/2020SAF/July/ArcticStrategy.pdf>
- The United States Navy. (2019). *Strateic Outlook for the Arctic*. U. S. Navy.
https://media.defense.gov/2020/May/18/2002302034/-1/-1/1/NAVY_STRATEGIC_OUTLOOK_ARCTIC_JAN2019.PDF
- The White House. (1994). *Presidential Decision Directive/NSC-26*. The White House.
<https://irp.fas.org/offdocs/pdd/pdd-26.pdf>
- The White House. (2022). *National Strategy for the Arctic Region*.
<https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2022/10/National-Strategy-for-the-Arctic-Region.pdf>
- Tjora, A. (2017). *Kvalitative forskningsmetoder i praksis*. Gyldendal.
- Tomassen, J. H. & Samuelsen, G. (2016, 12 desember 2016). *10.000 mann skal krige seg gjennom Finnmark*. Hentet 12 mai fra <https://www.nrk.no/tromsogfinnmark/10.000-mann-skal-krige-seg-gjennom-finnmark-1.13271370>
- Tørrisplass, O. M. (2017). *Deterrence or reassurance? Determining the appropriate Norwegian response to a more unpredictable Russia* [Nord universitet].
<https://nordopen.nord.no/nord-xmlui/bitstream/handle/11250/2478377/t%c3%b8rrisplass.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Tørrisplass, O. M. (2018). Deterrence and Crisis Stability – The F-35 and Joint Strike Missile’s Effect on the Norwegian Security Policy Toward Russia. *Scandinavian Journal of Military Studies*, 1(1), 19-32.
<https://doi.org/http://doi.org/10.31374/sjms.10>
- Tørrisplass, O. M. (2020, 28 februar 2020). *F-35 – om avskrekking, krisestabilitet og operasjonskonsept*. Hentet 19 januar fra <https://www.stratagem.no/f-35-om-avskrekking-krisestabilitet-og-operasjonskonsept/>
- Tørrisplass, O. M. (2023, 20 februar 2023). *Intervju med Ole Marius Tørrisplass* [Interview]. Bodø;
- U.S. Sixth Fleet. (2020a, 7 september 2020). *U.K. leads U.S. and Norwegian ships to conduct combined interoperability training in the Barents Sea*. Hentet 22 januar fra <https://www.c6f.navy.mil/Press-Room/News/Article/2338202/uk-leads-us-and-norwegian-ships-to-conduct-combined-interoperability-training-i/>
- U.S. Sixth Fleet. (2020b, 4 mai 2020). *U.S., U.K. Ships Operate in the Barents Sea*. Hentet 22 januar fra <https://www.c6f.navy.mil/Press-Room/News/Article/2174342/us-uk-ships-operate-in-the-barents-sea/>
- Ulriksen, S. (2021). Norge og Russland. I T. Heier (Red.), *Militærmakt i nord* (s. 25-45). Universitetsforlaget.
- US Arctic Research Commission. (2022). US Arctic Research Commission. Hentet 23 desember fra <https://www.arctic.gov/maps/>
- USEUCOM. (2021, 26 februar 2021). *B-1s fly first mission from Norway*. Hentet 20 januar fra <https://www.eucom.mil/article/41125/b-1s-fly-first-mission-from-norway>
- Utenriksdepartementet. (2005). *St.meld. nr. 30 (2004–2005): Muligheter og utfordringer i nord*. Utenriksdepartementet.
<https://www.regjeringen.no/contentassets/30b734023f6649ee94a10b69d0586afa/no/pdfs/stm200420050030000dddpdfs.pdf>

- Utenriksdepartementet. (2006). *Regjeringens nordområdestrategi*. Utenriksdepartementet. <https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/kilde/ud/pla/2006/0006/ddd/pdfv/302927-nstrategi06.pdf>
- Utenriksdepartementet. (2009). *St.meld. nr. 38 (2008–2009): Om samarbeidet i NATO i 2008*. <https://www.regjeringen.no/contentassets/9ce97050648640129239f76675905852/nn-no/pdfs/stm200820090038000dddpdfs.pdf>
- Utenriksdepartementet. (2014). *Nordkloden: Verdiskaping og ressurser. Klimaendringer og kunnskap. utviklingen nord på kolden angår oss alle*. Utenriksdepartementet. Utenriksdepartementet. https://www.regjeringen.no/contentassets/23843eabac77454283b0769876148950/nordkloden_rapport-red.pdf
- Utenriksdepartementet. (2017). *Nordområdestrategi - mellom geopolittikk og samfunnsutvikling*. Utenriksdepartementet. https://www.regjeringen.no/contentassets/fad46f0404e14b2a9b551ca7359c1000/strategi_nord_2017_d.pdf
- Utenriksdepartementet. (2021a). *Meld. St. 9 (2020 –2021). Melding til Stortinget: Mennesker, muligheter og norske interesser i nord*. Utenriksdepartementet. <https://www.regjeringen.no/contentassets/268c112ec4ad4b1eb6e486b0280ff8a0/no/pdfs/stm202020210009000dddpdfs.pdf>
- Utenriksdepartementet. (2021b, 16 april 2021). *Undertegning av tilleggsavtale mellom Norge og USA om forsvarssamarbeid*. Hentet 8 mai fra https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/kgfres_forsvarssamarbeid/id2845034/
- Vernberet, H. (2022, 1 februar). *Basepolitikken: brudd eller kontinuitet?* Hentet 4 mars fra <https://folkogforsvar.no/basepolitikken-brudd-eller-kontinuitet/>
- Walt, S. M. (2013). *The Origins of Alliances*. Cornell University Press.
- Waltz, K. (1979). *Theory of International Politics*. Addison-Wesley Pub. Co.
- Waltz, K. (1988). The Origins of War in Neorealist Theory. *The Journal of Interdisciplinary History*, 18(4), 615-628. <https://doi.org/10.2307/204817>
- Weber, Y. (2022). Russia`s New Maritime Doctrine. *MES insights*, 13(4). https://www.usmcu.edu/Portals/218/MES%20Insights_Weber_13_4.pdf
- Wilhelmsen, J. (2023). *Rapport til forsvarskommisjonen: Avskrekking og beroligelse. Hvilken effekt har denne politikken, herunder basepolitikken, hatt for Russlands politikk overfor Norge?* https://files.nettsteder.regjeringen.no/wpuploads01/sites/495/2022/09/Forsvarskommisjonsrapport%20AD_JW%20AD_NUPI.pdf
- Wilhelmsen, J. & Gjerde, K. L. (2018, 21 juni 2018). *Hva er en klok NATO-politikk overfor Russland?* Hentet 27 april fra <https://www.aftenposten.no/meninger/debatt/i/oRGkvK/hva-er-en-klok-nato-politikk-overfor-russland-julie-wilhelmsen-og-kristian-lundby-gjerde>
- Wilhelmsen, J. & Hjermann, A. R. (2022). Russian Certainty of NATO Hostility: Repercussions in the Arctic. *Arctic Review on Law and Politics*, 13, 114-142. <https://doi.org/http://dx.doi.org/10.23865/arctic.v13.3378>
- Ydstebø, P. (2021). Militærstrategi og operasjonelle utfordringer i nord. I T. Heier (Red.), *Militærmakt i nord* (s. 72-98). Universitetsforlaget.
- Zysk, K. (2013, 29 januar 2013). *Vil vise muskler i nord*. Hentet 14 desember fra <https://www.aftenposten.no/meninger/kronikk/i/GGPb9/vil-vise-muskler-i-nord>
- Zysk, K. (2015). Mellom fredsretorikk og militær opprustning: Russlands sikkerhetspolitiske og militære atferd i nordområdene. I T. Heier & A. Kjølberg (Red.), *Norge og Russland: Sikkerhetspolitiske utfordringer i nordområdene* (s. 71-84). Universitetsforlaget.

- Zysk, K. (2018). *Russlands militærstrategi i endring - Implikasjoner for Nordflåten, nordområdene og Norges strategiske veivalg*. Institutt for forsvarsstudier. <http://hdl.handle.net/11250/2577324>
- Zysk, K. (2021, 11 mars 2021). *Predictable Unpredictability? U.S Arctic Strategy and Ways of Doing Business in the Region*. Hentet 30 oktober fra <https://warontherocks.com/2021/03/predictable-unpredictability-u-s-arctic-strategy-and-ways-of-doing-business-in-the-region/>
- Zysk, K. (2022, 15 mars 2022). *Russian Military Strategy and Power Projection, from The Arctic to the War in Ukraine. Interview with Katarzyna Zysk*. Hentet 19 oktober fra <https://www.sciencespo.fr/ceri/en/content/russian-military-strategy-and-power-projection-arctic-war-ukraine-interview-katarzyna-zysk>
- Østhagen, A. (2022, 20 oktober 2022). *For Norway, the risk of conflict in the Arctic has increased*. Hentet 12 november fra <https://www.thearcticinstitute.org/norway-risk-conflict-arctic-increased/>
- Østhagen, A. & Rottem, S. V. (2020). Stormaktpolitikk og økt spenning? Kunsten å skille mellom is og bart i Arktis. *Internasjonal politikk*, 78(4), 466-477. <https://tidsskriftet-ip.no/index.php/intpol/article/view/2379/4757>
- Åtland, K. (2017, 12 mai 2017). *Dr. Kristian Åtland*: The Building up of Russia's Military Potential in the Arctic Region and Possible Elements of its Deterrence*. Hentet 2022 fra http://r-studies.org/cms/index.php?action=news/view_details&news_id=43590&lang=eng
- Åtland, K. (2021, 3 juni 2021). *Eskalering, eskaleringskontroll og eskaleringsdominans*. Hentet 10 januar 2023 fra <https://www.atlanterhavskomiteen.no/ukens-analyse/eskalering-eskaleringskontroll-og-eskaleringsdominans>
- Åtland, K., Nilsen, T. & Pedersen, T. (2022). Military Muscle-Flexing as Interstate Communication: Russian NOTAM Warnings off the Coast of Norway, 2015–2021. *Scandinavian Journal of Military Studies*, 5(1), 63-78. <https://doi.org/http://doi.org/10.31374/sjms.133>

Vedlegg A – Informasjonsskriv i forbindelse med intervju

Forskningsprosjekt: Avskrekking og beroligelse i nordområdene Masteroppgave i samfunnsvitenskap

Innledning

Først og fremst vil jeg takke deg for at du stiller opp til intervju! Utvalget er basert på rolle, stilling og arbeidsplass, samt erfaring innenfor prosjektets tematikk. Dette skrivet vil gi deg informasjon om forskningsprosjektet, om intervjuet som skal gjennomføres, hva deltakelse vil innebære for deg, samt dine rettigheter.

Formål

Forskningsprosjekts formål er å avdekke hvordan Norge tilpasser sin avskrekking og beroligelse ovenfor Russland i nordområdene. Masteroppgavens målsetning er å bidra til økt forståelse rundt dynamikken mellom avskrekking og beroligelse i nordområdene, og spesielt hvordan dette har utviklet og utformet seg etter 2014 – da den sikkerhetspolitiske situasjonen i Europa begynte å bli dramatisk endret.

Overordnet ansvarlig for dette prosjektet er Nord Universitet. Prosjektet gjennomføres som en individuell masteroppgave med innlevering i mai 2023. Prosjektet vil etter planen formelt avsluttes 30 juni 2023. Masteroppgaven vil bli publisert ved Nord Universitets hjemmeside, ved biblioteket:

<https://nordopen.nord.no/nord-xmlui/>

Intervjuet

Hvis du velger å delta i forskningsprosjektet innebærer dette at du stiller opp til intervju. Under intervjuet vil jeg benytte en lydopptaker eller min mobiltelefon via Nettskjema Diktafon. Ved bruk av mobiltelefon vil lydopptaket sendes direkte til Nettskjema, og det vil ikke lagres på min mobiltelefon. Lydopptaket blir umiddelbart kryptert. Min veileder vil kunne få tilgang til lydfilen dersom nødvendig. Jeg vil benytte Nord universitets OneDrive (Office 365) for transkribering. Under intervjuet vil jeg også ta egne notater.

Intervjuet vil ta omtrent 45-60 minutter, og vil inneholde spørsmål om Norge, NATOs og Russlands fremtoning, aktivitet og dynamikk i nordområdene, med et overordnet fokus på balansegangen mellom avskrekking og beroligelse. Masteroppgaven og alt kildematerialet vil være ugradert, og jeg ber derfor om at gradert informasjon ikke omtales. Under intervjuet vil jeg også be deg oppgi opplysning om stilling og arbeidsplass som jeg kan bruke i masteroppgaven.

Intervjuet vil i utgangspunktet ikke anonymiseres, og du vil kunne identifiseres i publikasjonen. Uttalelser og informasjon angitt i intervjuet vil knyttes til deg i masteroppgaven. Ingen andre personopplysninger enn navn og tidligere og/eller nåværende stilling/arbeidstittel vil redegjøres for i masteroppgaven.

Sikt – Kunnskapssektorens tjenesteleverandør, har vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket. Forskningsetiske retningslinjer og retningslinjer fra Sikt vil benyttes for behandling av informasjon som fremkommer i intervjuet. Dine personopplysninger vil behandles konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket. Kun undertegnede og veileder vil ha tilgang til dine personopplysninger. Personopplysningene vil umiddelbart slettes etter

prosjektets formelle avslutning. Opplysningene om deg behandles basert på ditt samtykke, og vil kun bli benyttet til formålene omtalt i dette skrivet.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke opplysninger vi behandler om deg, og å få utlevert en kopi av opplysningene
- å få rettet opplysninger om deg som er feil eller misvisende
- å få slettet personopplysninger om deg
- å sende klage til Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta kan du når som helst trekke samtykket tilbake uten å oppgi noen grunn, og alle dine personopplysninger vil da bli slettet. Om du velger å trekke deg etter at intervjuet er gjennomført, eller underveis i intervjuet, vil ikke dette fremkomme i prosjektet eller i andre tilhørende tekster.

Ønske om ytterligere informasjon?

Hvis du har spørsmål knyttet til vurderingen som er gjort av personverntjenestene fra Sikt, ønsker å vite mer om prosjektet fra undertegnede, eller benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

- Nord Universitet ved student Fredrikke Ofstad: rfofstad@hotmail.com
- Nord Universitet ved veileder Torbjørn Pedersen: torbjorn.pedersen@nord.no
- Personvernombud ved Nord Universitet, Toril Irene Kringen: personvernombud@nord.no
- Sikt personvernetjenester: personverntjenester@sikt.no eller tlf. 73 98 40 40

Vennlig hilsen

Fredrikke Ofstad
Nord Universitet

Vedlegg B – Intervjuguide

Generell informasjon om forskningsprosjektet, intervjuet og utfylling av samtykkeerklæring.

Innledningsvis vil jeg påminne om at dette er en ugradert oppgave, og at informasjonen som ønskes er ugradert.

Det er viktig at du sier ifra underveis i intervjuet dersom du bruker informasjon du ikke ønsker å bli sitert på. Det vil uansett bli gjennomført en sitatsjekk før publisering av masteroppgaven.

Navnet ditt og din bakgrunn

Norsk balansepolitikk ovenfor Russland

Ser du en endring i måten Norge utøver avskrekking og beroligelse på i dag, kontra under den kalde krigen?

Det hevdes at norsk avskrekking er fremhevet og beroligelse nedtonet etter 2014, og den norske regjeringen blir stadig kritisert for å være på vei bort fra en balansegang mellom avskrekking og beroligelse. Hva mener du?

I langtidsplanen fra 2020 fremgår det at «*en langsiktig hovedmålsetting vil fortsatt være å balansere avskrekking og beroligelse ovenfor Russland, ikke minst i nordområdene (...) men at det blir mer krevende å ivareta balansen (...), på samme tid som balansen blir stadig viktigere*». Hva mener du gjør denne balansegangen mer krevende?

Hvordan mener du Norge har tilpasset sin avskrekking ovenfor Russland i nordområdene siden 2014? I uttalte ambisjoner og i praksis?

Er det områder der Norge kan iverksette tiltak for å bedre være i stand til å avskrekke?

I hvilken grad opprettholdes beroligende tiltak og selvpålagte restriksjoner ovenfor Russland i nordområdene? Kan du gi noen konkrete eksempler etter 2014?

Hvilke norske beroligende tiltak er mest fremtredende i nordområdene?

Hvordan vil du beskrive de selvpålagte restriksjoners sikkerhetspolitiske virkning?

Er det noen beroligende tiltak fra den kalde krigen Norge burde avskaffe sett i lys av dagens sikkerhetspolitiske situasjon, som ikke lenger gir mening å praktisere?

Er du enig i at beroligelse fremstår som relevant som et supplerende strategisk spor til selve hovedsporet, som for Norge må være avskrekking?

Norsk og alliert militær aktivitet i nord

I den nylig publiserte «*anmodning om Forsvarssjefens tilråkning om den videre utviklingen av Forsvaret*» uttales det at «*(...) det er nødvendig å styrke Forsvarets egenevne, med en overordnet målsetting om å styrke evnen til avskrekking og forsvar sammen med allierte og*

partnere. Dette innebærer blant annet (egen understreking) å styrke evne til tilstedeværelse i nord». Kan du tenke deg andre tiltak enn tilstedeværelse i nord som vil kunne styrke evnen til avskrekking sammen med allierte og partnere?

Fra samme dokument vektlegges det også at «(...) *konflikt skal motvirkes gjennom å bidra til troverdig avskrekking og beroligelse basert på integrert samvirke med allierte*». Hva legger du i uttrykket «beroligelse basert på integrert samvirke med allierte»?

Det fremgår også at «*Regjeringens strategi om å bidra til stabilitet i nord gjennom deltakelse i alliert aktivitet er en viktig hovedlinje fremover (...)*» Hvordan tolker du dette?

Hva tror du Norge forsøker å oppnå ved å delta i allierte militære operasjoner i russisk økonomisk sone, som for eksempel Barentshavet, som var tilfellet i 2020 da vi opererte sammen med britiske og amerikanske fartøyer? Mener du norske militært fartøy i slike operasjoner er tiltenkt å signalere en beroligende effekt ovenfor Russland, eller er hensikten mer i avskrekkingsøyemed?

Avslutningsvis

Vil du si at norsk balansepolitikk i form av avskrekking og beroligelse fremdeles er relevant i lys av Russlands invasjon i Ukraina i 2014 og 2022?

Er det i dag egentlig fortsatt rom for Norges balanserende politikk overfor Russland?

Er det noe som ikke er dekket og som du mener vil være relevant for dette prosjektet?

Har det blitt sagt noe i løpet av intervjuet som du ikke ønsker å siteres på – eller som er gradert og derfor må behandles deretter?

Tusen takk for at du har stilt opp!

Vedlegg C – Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet «avskrekking og beroligelse i nordområdene» og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

- å delta i intervju/samtale i forbindelse med forskningsprosjektet «avskrekking og beroligelse i nordområdene» (masteroppgave ved Nord Universitet)
- å bli identifisert i masteroppgaven til Fredrikke Ofstad og eventuelt ytterligere skriftlige tekster i forbindelse med samme prosjekt
- at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet

Sted og dato: -----

Respondent

Fredrikke Ofstad
(Nord Universitet/Masterstudent)

Vedlegg D – Respondentoversikt

General Yngve Odlo, intervjuet 22 februar ved FOH. Før Odlo tiltrådte som sjef FOH i 2021, var han sjef for operasjonsavdelingen ved Forsvarsstaben (FST) i perioden 2015 til 2021, og sjef for operasjonsstaben ved FOH fra 2013 til 2015. Odlo har lang operativ erfaring og fartstid fra nasjonale og internasjonale operasjoner, og har tjenestegjort i Afghanistan, vært sjef for Situasjonssenteret (SITSEN) i FST, sjef for Brigade Nord-Norge, og sjef for Panserbataljonen.

Oberst Gjert Lage Dyndal, intervjuet 15 februar ved FST. Dyndal er sjef operasjoner (J3) i FST. Dyndal har bakgrunn og erfaring fra Luftforsvaret og flere ulike hovedkvarter. Dyndal var i perioden 2020 til 2022 sjef for operasjonsavdelingen (A3) ved NAOC. I tillegg til tradisjonell militær utdanning har Dyndal operativt luftmilitær bakgrunn fra P-3C Orion, en sivil mastergrad i krigsstudier og en doktorgrad i moderne historie. Dyndal har også publisert bredt innen norsk forsvars- og sikkerhetspolitikk, og god del av verkene er benyttet i denne studien.

Oberst Ole Marius Tørrisplass, intervjuet 20 februar i Bodø. Tørrisplass er sjef for operasjonsavdelingen (A3) ved NAOC. I tillegg til tradisjonell militær utdanning har Tørrisplass bakgrunn som kampflyger, erfaring fra FOH, og en sivil mastergrad i samfunnsvitenskap. Tørrisplass har publisert bredt innen tematikken sikkerhetspolitikk og norsk luftmakt, og flere publikasjoner er anvendt i studien. I 2023 har Tørrisplass vært Luftforsvarets representant i arbeidet med fagmilitært råd (FMR).

Sikkerhetspolitisk rådgiver for sjef FOH, Jonny Didriksen, intervjuet 27 februar i Bodø. Didriksen har lang fartstid innen norsk forsvars- og sikkerhetspolitikk, og har vært sikkerhetspolitisk rådgiver for sjef FOH siden 2009. Didriksen har også vært medforfatter på artikkelen «*Viktig med norsk tilstedeværelse*», publisert i LUFTLED, som også har vært hyppig anvendt i denne studien. Didriksen innehar en Cand.polit fra universitetet i Tromsø, og har også gjennomført Forsvarets sjefskurs fra Forsvarets Høyskole.

Vedlegg E – Vurdering fra Sikt

16.01.2023, 18:53

Meldeskjema for behandling av personopplysninger

[Meldeskjema](#) / [Avskrekking og beroligelse i nordområdene](#) / Vurdering

Vurdering av behandling av personopplysninger

Referansenummer
113784

Vurderingstype
Automatisk

Dato
16.01.2023

Prosjektittel
Avskrekking og beroligelse i nordområdene

Behandlingsansvarlig institusjon
Nord Universitet / Fakultet for samfunnsvitenskap / Internasjonale relasjoner, nordområder og miljø

Prosjektansvarlig
Torbjørn Pedersen

Student
Fredrikke Ofstad

Prosjektperiode
01.02.2023 - 30.06.2023

Kategorier personopplysninger
Alminnelige

Lovlig grunnlag
Samtykke (Personvernforordningen art. 6 nr. 1 bokstav a)

Behandlingen av personopplysningene er lovlig så fremt den gjennomføres som oppgitt i meldeskjemaet. Det lovlige grunnlaget gjelder til 30.06.2023.

[Meldeskjema](#)

Grunnlag for automatisk vurdering

Meldeskjemaet har fått en automatisk vurdering. Det vil si at vurderingen er foretatt maskinelt, basert på informasjonen som er fylt inn i meldeskjemaet. Kun behandling av personopplysninger med lav personvernulempe og risiko får automatisk vurdering. Sentrale kriterier er:

- De registrerte er over 15 år
- Behandlingen omfatter ikke særlige kategorier personopplysninger;
  - Rasemessig eller etnisk opprinnelse
  - Politisk, religiøs eller filosofisk overbevisning
  - Fagforeningsmedlemskap
  - Genetiske data
  - Biometriske data for å entydig identifisere et individ
  - Helseopplysninger
  - Seksuelle forhold eller seksuell orientering
- Behandlingen omfatter ikke opplysninger om straffedommer og lovovertridelser
- Personopplysningene skal ikke behandles utenfor EU/EØS-området, og ingen som befinner seg utenfor EU/EØS skal ha tilgang til personopplysningene
- De registrerte mottar informasjon på forhånd om behandlingen av personopplysningene.

Informasjon til de registrerte (utvalgene) om behandlingen må inneholde

- Den behandlingsansvarliges identitet og kontaktopplysninger
- Kontaktopplysninger til personvernombudet (hvis relevant)
- Formålet med behandlingen av personopplysningene
- Det vitenskapelige formålet (formålet med studien)
- Det lovlige grunnlaget for behandlingen av personopplysningene
- Hvilke personopplysninger som vil bli behandlet, og hvordan de samles inn, eller hvor de hentes fra
- Hvem som vil få tilgang til personopplysningene (kategorier mottakere)
- Hvor lenge personopplysningene vil bli behandlet

- Retten til å trekke samtykket tilbake og øvrige rettigheter

Vi anbefaler å bruke vår [mal til informasjonsskriv](#).

Informasjonssikkerhet

Du må behandle personopplysningene i tråd med retningslinjene for informasjonssikkerhet og lagringsguider ved behandlingsansvarlig institusjon. Institusjonen er ansvarlig for at vilkårene for personvernforordningen artikkel 5.1. d) riktighet, 5. 1. f) integritet og konfidensialitet, og 32 sikkerhet er oppfylt.

Vedlegg F – Tillatelse fra Forsvarets Forskningsnemnd

FORSVARET
Forsvarets høyskole

1 av 2

Vår saksbehandler Audun Benjamin Bengtson, aubengtson@mil.no +47 FHS/FAGSTAB/SEK FOU ADM	Vår dato 2023-03-10	Vår referanse 2023/011249-002/FORSVARET/ 910
	Tidligere dato	Tidligere referanse

Til
Fredrikke Ofstad

Kopi til
LUFT/LST/OPS DIV/Tron Gregus Holand Strand

..

Tillatelse til å innhente opplysninger i og om Forsvaret til forskningsformål

1 Bakgrunn

Forsvarets høyskole (FHS) har mottatt din søknad av 1. februar 2023 om tillatelse til å innhente opplysninger i og om Forsvaret til forskningsformål. Prosjektet det skal innhentes data til er en masteroppgave, og følgende problemstillinger er oppgitt: «Hvordan har Norge kalibrert sin avskrekking ovenfor Russland i nordområdene siden 2014?». Det skal gjennomføres intervju med personell fra NAOC, FOH, FST og FHS og tillatelse er innhentet ved Tron Strand (LUFT).

2 Drøfting

Vurdering av søknader om tillatelse til å innhente opplysninger i og om Forsvaret til forskningsformål er regulert av *Bestemmelse om utlevering av personopplysninger til forskning og gjennomføring av spørreundersøkelser*, fastsatt av sjef HR-avdelingen i Forsvarsstaben 1. mai 2018.

I henhold til punkt 2.3 og 2.4 i denne bestemmelsen er det en forskningsnemnd oppnevnt av sjef FHS som har myndighet til å behandle søknader om tillatelse til datainnsamling i Forsvaret. Kriterier og rettsgrunnlag som skal legges til grunn for vurderingen er omtalt i punkt 4.1 og 4.2.

Forskningsnemnda har vurdert din søknad som tilfredsstillende i henhold til gjeldende krav.

3 Vedtak

Søknad om tillatelse til å innhente opplysninger i og om Forsvaret til forskningsformål innvilges. Tillatelsen gjelder til prosjektslutt 30. juni 2023.

4 Vilkår for tillatelsen

Det er kun gitt tillatelse til innhenting av det datamaterialet som fremgår av søknaden. Data hentet fra Forsvaret skal ikke benyttes til andre formål enn den aktuelle masteroppgaven. Ved prosjektslutt skal alle data hentet fra Forsvaret slettes. Det skal sendes sluttmelding til FHS vedlagt masteroppgaven. Sluttmelding sendes til fhs.datautlevering@mil.no

Postadresse Postboks 800 Postmottak 2617 Lillehammer Norge	Besøksadresse Oslo mil/Akershus 0015 OSLO Norge	Sivil telefon/telefaks /	Epost/ Internett postmottak@mil.no www.forsvaret.no	Vedlegg
		Militær telefon/telefaks 99/0500 3699	Organisasjonsnummer NO 986 105 174 MVA	

Sven Gabriel Holtmark

Leder forskningsnemnda

Dokumentet er elektronisk godkjent, og har derfor ikke håndskreven signatur.